

Київський столичний університет
імені Бориса Грінченка

Факультет музичного мистецтва і хореографії
Кафедра академічного та естрадного вокалу

Дмитро Левіт

РЕЖИСУРА ДОЗВІЛЛЯ У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
ФАКУЛЬТЕТ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА І ХОРЕОГРАФІЇ
КАФЕДРА АКАДЕМІЧНОГО ТА ЕСТРАДНОГО ВОКАЛУ

Дмитро Левіт

РЕЖИСУРА ДОЗВІЛЛЯ У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

Київ — 2024

Рецензенти:

Л. Гаврілова, кандидат мистецтвознавства, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і практики початкової освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

В. Саган, заслужений працівник культури України, доцент, режисер, викладач вищої категорії, Одеського театрального-художнього фахового коледжу.

*Рекомендовано до друку Вченою радою Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка
(протокол № 8 від 30 травня 2024 року)*

Л54 **Левіт Д. А.**

Режисура дозвілля у закладах освіти: навч.-метод. посібник для студентів ЗВО.

Київ: , 2024. 140 с.

К.: ФОП Лопатіна О. О., Київ 2024. — 140 с.

ISBN 978-617-8247-35-5

Навчально-методичний посібник написано відповідно до робочої програми навчальної дисципліни «Режисура музичних заходів». Посібник включає огляд теоретичних та методичних засад режисури дозвілля у закладах освіти. На основі джерельних матеріалів у посібнику висвітлено принципи та особливості режисури масових видовищ, розкрито специфіку роботи над літературним сценарієм масового видовища, уточнено класифікацію заходів за формами та жанровими ознаками. Автором подано методичні поради, інструкції щодо організації та проведення різноманітних режисерсько-постановочних заходів (концертів, танцювальних програм, флешмобів, квестів, театралізованих вистав, фольклорних свят тощо).

Видання буде корисним студентам, аспірантам, викладачам мистецьких закладів вищої освіти, педагогам, режисерам та організаторам культурно-дозвілєвих програм в освітніх закладах, а також тим, хто займається організацією масових свят і театралізованих вистав у контексті шкільного та позашкільного дозвілля.

УДК 79.094(072:075.8)

Зміст

ПЕРЕДМОВА	5
I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РЕЖИСУРИ ДОЗВІЛЛЯ	10
У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ	
1.1. Типові принципи та специфічні особливості режисури масових видовищ	10
1.2. Робота над літературним сценарієм масового видовища	18
1.3. Класифікація заходів за формами та жанровими ознаками	36
II. МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ РЕЖИСУРИ ДОЗВІЛЛЯ	
У ЗАКЛАДАХ ОСОСВІТИ	42
2.1. Основні принципи організації, етапи проведення концерту	42
2.2. Основні етапи організації та проведення композиції	50
2.3. Специфіка підготовки та проведення танцювальних програм, дискотек	55
2.4. Особливості організації та проведення конкурсних та конкурсно-ігрових заходів	58
2.5. Особливості підготовки та проведення флешмобів	67
2.6. Особливості організації та проведення квестів	70
2.7. Технологія підготовки та проведення тематичного дня	75
2.8. Специфіка підготовки та проведення театралізованих вистав	78
2.9. Специфіка підготовки та проведення театралізованих вечорів	82
2.10. Методика організації та проведення масових художньо-спортивних видовищ	88
2.11. Специфіка підготовки та проведення фестивалю	97
2.12. Методика підготовки та проведення фольклорних свят	102
2.13. Типові етапи підготовки та проведення масового свята	105
ПІСЛЯМОВА	
ГЛОСАРІЙ РЕЖИСЕРСЬКИХ ТЕРМІНІВ ТА ПОНЯТЬ	130
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	138

Передмова

Навчально-методичний посібник написано відповідно до робочої програми навчальної дисципліни «Режисура музичних заходів». Посібник включає огляд теоретичних та методичних засад режисури дозвілля у закладах освіти. На основі джерельних матеріалів у посібнику висвітлено принципи та особливості режисури масових видовищ, розкрито специфіку роботи над літературним сценарієм масового видовища, уточнено класифікацію заходів за формами та жанровими ознаками. Автором подано методичні поради, інструкції щодо організації та проведення різноманітних режисерсько постановочних заходів (концертів, танцювальних програм, флешмобів, квестів, театралізованих вистав, фольклорних свят тощо).

Досвід показує, що стосовно пошуку нових форм масових свят провідну роль часто відіграють заклади додаткової освіти, а насамперед освітні заклади, які виступають ініціаторами й організаторами культурно-дозвілєвих програм і в яких склалася або складається цілісна система роботи в цьому напрямі.

Масові свята завжди посідали чільне місце в системі виховання й організації дозвілля, характерній для кожної історичної епохи. У цьому процесі соціальні зв'язки організатора масового свята з його глядачами представлені в соціально-культурних відносинах, які найбільше відповідають нинішньому способу організації виробництва, за якого відсутня його ідеологічна складова.

У реальному художньо-педагогічному процесі створення дитячого свята активно взаємодіють дорослі й діти, що дає їм змогу виходити на якісно новий рівень співпраці та виражається у зміні їхньої ціннісної орієнтації, взаємовідносин і взаєморозуміння. Саме ця педагогічна модель може слугувати основою побудови цілісного процесу розвитку особистості під час

організації дитячого свята, зрозуміло, з урахуванням місцевих особливостей і умов. Водночас вирішальна роль в успішному здійсненні цього процесу належить колективу фахівців і педагогів-організаторів, їхній підготовленості, злагодженості, взаєморозумінню і взаємодії з дітьми. Отже, можна визначити свято як категорію педагогіки, своєрідну форму творчого самовираження і духовного збагачення дитини. Мета його полягає у пізнанні юними громадянами навколишнього світу, розвитку їхньої моральної свідомості та моральних почуттів, естетичних поглядів, навичок організатора, умінні досягти людську науку спілкування.

Поняття «свято» асоціюється з радіщами, веселощами, безтурботністю. Таке сприйняття цього слова характерне як для учасників урочистості, так і для його організаторів. Але, безсумнівно, свято — поняття складне і комплексне, яке передбачає різні форми, варіанти, цілі, завдання організації та проведення свята.

Саме слово «свято» виражає свободу від буденної праці, поєднану з веселощами та радістю. Зазвичай свято визначається як особливий час поза шкільними заняттями, під час якого відзначається певна подія, яка вирізняється з рутини шкільного життя та заслуговує особливої уваги.

Ще одна характерна риса свята — це комунікація. Ефективність свята зумовлена взаємозв'язком його функцій: світоглядної, комунікативної, рекреаційної, творчої, гедоністичної тощо, що активно проявляються під час художньо-педагогічної взаємодії дітей і дорослих; виокремлення якоїсь із них як домінуючої руйнує цілісність впливу цього феномена.

Художньо-педагогічна значущість і подієвість свята характеризуються досить певними, близькими дітям і дорослим спільними ознаками, такими як: абсолютна добровільність участі та згода з усіма обов'язковими й умовними правилами дозвілєвої діяльності того чи іншого свята; вільний вибір дітьми різноманітних сюжетів, ролей, положень, поведінки святкового дійства; наявність у святах глибинних народних традицій, що вбирають у себе весь спектр звичаїв, ритуалів, церемоніалів, символів і атрибутів принципового характеру, відпрацьованих часом розваг і художніх актів, жанрів самодіяльного мистецтва, змагань, фольклору.

Сутність свята неможливо зрозуміти поза соціальною діяльністю. Як діяльність, що найближче стоїть до інтересів дітей, виражає зону їхнього найближчого розвитку, їхнє світовідчуття, свято слід розглядати як потужний засіб гуманізації виховання, як форму, що має відношення до всіх інших видів діяльності (пізнання, праці, естетики, спілкування), — свято постає як усебічний розвиток особистості.

Як предмет педагогічної діяльності свято виступає психологічним посередником у забезпеченні процесу співпраці. Святкова діяльність дітей і підлітків дуже близька до естетичної та ігрової діяльності. Естетичний момент існує й у сфері праці, і у сфері соціального життя суспільства: культури, побуту, спілкування людей, в усій сукупності людських стосунків. В естетичній діяльності людини, у її окремих естетичних діях і проявах, особистісно значущими для неї є і сам процес, що спричиняє творче напруження всіх сил особистості, і позитивно забарвлене емоційне переживання, і результати діяльності, і її естетично оцінюваний продукт, і зрештою — розвиток творчо-естетичних задатків і здібностей.

Учасниками свята є і дорослі, і діти, які, виконуючи елементи ритуально-ігрових святкових дій у режимі співпраці, задовольняють потребу в спілкуванні, розумній інтимності, субординаційних стосунках. Такі відносини на святі реалізують функцію задоволення потреби учасників у колективних взаємовідносинах. Отже, ігри на святі — активний засіб самовиховання дітей і задоволення потреби в діяльності. Залучені до свята діти, проявляють вигадку; знаходять у новому старе, у старому нове; добре виконують чужий задум, але й уміють оновити ідею.

Художній зміст свят утілюється в музиці, у пісні, віршах. У народних казках, прислів'ях і приказках закладено, з одного боку, моральні заповіді, з іншого — різноманітні поради, повчання, тобто правила поведінки в будні та свята.

Майже кожне календарне свято має свою тему, що відображає історію народу, країни, світу. Свято — тоді свято, коли залучає його учасників до творчої взаємодії, розвиває в них бажання та вміння неформально спілкуватися, створювати художні образи.

Навчально-методичний посібник призначений для забезпечення освітнього процесу з курсу режисури музичних заходів для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти.

Мета курсу — сформувати професійні навички з самостійної практичної, творчої та організаційної діяльності в роботі над різноманітними формами музичних заходів, формування готовності до організації музичних заходів, культурно-дозвілєвої сфери школярів.

Завдання курсу:

- засвоєння теоретичних та методичних основ режисерської майстерності,
- вивчення нових світових форм і методів режисури різних видів музичних заходів;
- набуття фахових умінь і навичок, спеціальних здібностей: художньо-образного мислення, оригінального авторського бачення;
- аналіз закономірностей роботи над сценарієм та його складовими;
- оволодіння режисерсько-постановочним втіленням сценаріїв музичних заходів;
- засвоєння особливостей вибору музичного матеріалу для організації виховних та видовищних заходів;
- оволодіння навичками створення музичного супроводу виховних та видовищних заходів;
- розвиток і реалізація музичних і педагогічних здібностей студентів, інтересу до подальшої педагогічної діяльності, творчої активності, обдарованості студентів, розвиток індивідуальної режисерської особистості.

Результати навчання за курсом

1. Розуміти етапи роботи режисера над видовищним або іншими формами музичних заходів;
2. Планувати позаурочне та позашкільне дозвілля учнів;
3. Аналізувати розроблені сценарії дитячих вистав і свят, збірки сценаріїв;

4. Опрацьовувати літературу (збірники п'єс для дитячого театру, збірки пісень і віршів) з метою підбору тематичних матеріалів;

5. Визначати режисерський задум твору;

6. Підбирати сценарії різних видів музично-виховних заходів різноманітної тематики для постановки з дітьми різного віку;

7. Реалізовувати сценарно-творчі навички студентів у власних сценарних задумах, у здійсненні постановок літературних сценаріїв дитячих музичних вистав;

8. Складати режисерський план різноманітних музично-виховних заходів;

Розділ I.

Теоретичні засади режисури дозвілля у закладах освіти

1.1. Типові принципи та специфічні особливості режисури масових видовищ

Типові принципи режисури масових видовищ. Особливості режисури масових вистав. Особливості вистави на відкритому повітрі. Особливості сценічного майданчика. Специфічні виразні засоби масових видовищ. Сценарно-режисерський задум і сценарний план масового видовища.

У сучасному світі народжується новий вид мистецтва — мультимистецтво, яке виникає із синтезу високих технологій, кінематографії, телебачення, ігрової індустрії, театру, цирку, концертів тощо. Найближче це мистецтво до сучасного масового свята та шоу, тому що вони відкриті для будь-яких інструментів і можливостей. Сучасне свято також пластичне, об'ємне і готове долати обмеження. Разом із новим мистецтвом з'являється нова режисура. Тому зараз саме час говорити про створення нової навчальної програми.

Дослідження ринку підручників і літератури з мистецтва режисури відкрило перед нами сумну дійсність. Загалом, дуже мало підручників для режисерів (не кажучи вже про режисуру сучасного свята та шоу), і багато які із них сильно застарілі.

Наше завдання — розкрити багатовимірний процес створення свята — максимально зрозуміло для читачів. Тому посібник побудовано відповідно

до хронології дій, що містить будь-який проєкт, аби бути успішно реалізованим.

Іншими словами, це практичне керівництво до дій. Повторіть усі етапи — створите свято.

Масове театралізоване видовище або свято — це багатожанрове видовище, у якому поєднуються майстерність величезної кількості професійних і самодіяльних артистів і колективів: солістів — співаків і хорів, колективів класичного балету і народного, національного танцю, артистів цирку, музикантів, спортсменів тощо. Це завжди яскраве видовище, у якому використовуються яскраві костюми, яскрава сценографія, спецефекти та інший, необхідний для розкриття художнього образу, реквізит. Але в межах освітнього закладу чи культурно-дозвілєвої установи.

Тому ми спробуємо описати типові принципи режисури масових видовищ, а пристосування до конкретного майданчика, творчих чи матеріальних ресурсів — це завдання для творчої особистості, режисера, педагога.

Можливості режисера масових свят безмежні. Сценічний майданчик великих розмірів (поле стадіону, площа, сценічні узвишся, природний ландшафт) дає змогу широко застосовувати різноманітні виразні засоби. Сценічний майданчик — навіть шкільна зала — може бути заповнений масою учасників, швидко спорожніти, або змінити величезну кількість дітей на таку ж кількість дорослих. Тут можуть бути залучені будь-які творчі ресурси; використані будь-які спецефекти (вогонь, дим, вода, піротехніка, які дозволені в межах закладу), технічні, монтажні споруди, природний ландшафт.

Масові шкільні вистави — це завжди найяскравіші та найбільш вражаючі події в житті шкільного суспільства, це простір для фантазії режисера, утілення найсміливіших його ідей. Слід зазначити, що чим більш масова подія відбувається — тим чіткіше слід додержуватися «дорожньої карти» постановки масових подій.

Специфічні особливості режисури масових вистав

Режисер-сценарист. Як правило, роботу над сценарієм майбутньої вистави здійснює сам режисер-постановник. Написання сценарію починається

«з чистого аркушу», тому що в режисера масового дійства немає готової п'єси в руках, її потрібно придумати.

Сценарист і режисер масової дії — це завжди психолог і педагог, який вкладає у сценарій три важливі функції: художньо-естетичну, педагогічну та організаційну, присутність яких передбачає наявність високого рівня текстової основи, виховний вплив на аудиторію, формулювання завдань організації та постановки вистави. Йому необхідно чітко уявляти можливість головного героя — маси учасників — володіти масштабним мисленням, орієнтованим на сценічний майданчик майбутньої вистави (зала, шкільний двір, майданчик для спортивних свят).

Режисер поєднує у своїй творчості два мистецтва: просторове і часове, водночас є і «поетом», і «живописцем». Твір, який пише режисер-драматург, має володіти дієвістю і видовищністю, причому видовище має бути захопливим та таким, що захоплює.

Режисер-драматург на основі створеного ним сценарію переводить сценарний задум у художні образи. Поетична образність сценарію має точно позначати його пластичний бік, урахувати та виявляти видовищність майбутнього дійства.

Натомість якими б не були окремі масові виступи за своїм характером і змістом, усі вони повинні мати чітко визначену логіку в розвитку дії як у смисловому, так і, особливо, у пластичному вираженні.

Одноразовість подання

Масові видовища — на відміну від тематичних чи театралізованих — відбуваються не так часто. Як правило, вони вимагають відповідної святкової ситуації, яка створюється з наближенням тієї чи іншої політичної або громадянської події. У цьому жанрі не заведено повторюватися. Кожна знаменна подія, ювілейні дати, що сліднують одна за одною, мають бути вирішені за допомогою різних виразних засобів, іншого художнього матеріалу, іншого образного рішення вистави.

Масова вистава живе лише один раз і до того має залишити глибоке і яскраве враження. Ця обставина не тільки підвищує відповідальність режисера за кінцевий результат своєї діяльності, а й накладає відбиток на всю

технологію виробництва вистави в цілому. Іншими словами, режисер не має права на помилку. Тому, розпочинаючи роботу над масовою виставою, він повинен перевіряти відповідність задуму специфічним особливостям жанру.

Головний герой вистави — маса

Важлива особливість масових видовищ — велика кількість учасників, колективний герой, що несе певну ідею, утілену в дії.

Великомасштабний образ — це образ величезної епічної сили, образ емоційний і тому надзвичайно дієвий. Масову сцену не можна вважати масштабною лише у зв'язку з великою кількістю учасників. Кожна група, кожен колектив — це немов певний персонаж, герой зі своєю дією і надзавданням. Це людські ансамблі, а не механічні схеми. Масова сцена — це образ народу.

Головні труднощі полягають у знаходженні точного образу, його переконливості та достовірності. Маса не може бути безликою. У ній трансформується, набуває іншого вигляду проблема індивідуальності. Головне — наповнити масові сцени емоціями, зрозумілими та близькими кожному глядачеві.

Існують правила роботи з масою учасників, які допомагають режисеру здійснити свій задум:

1. Ніколи не починати роботу з масою з частковостей, спочатку необхідно визначити основний сенс, загальну картину.
2. Утримувати увагу виконавців масового епізоду (тримати ритм репетиції, не робити великих пауз, не витратити багато часу на двох-трьох виконавців масового епізоду, тому що решті в цей час не буде чого робити і їхня увага розмагнітиться). Необхідно тримати учасників масового епізоду в постійно напруженому ритмі, у якому режисер веде репетицію.
3. Формулювати якомога коротше і точніше спілкування з виконавцями, вони втомлюються від розмов, їм потрібна дія. Не перевантажувати виконавців завданнями, їх має бути небагато і найнеобхідніші.
4. Не можна затримувати виконавців на репетиції понад належний час, навіть якщо не встигли зробити все те, що планували.

5. До кожної репетиції необхідно ретельно готуватися, складати докладні замальовки мізансцен. Якщо в процесі репетиції виникає необхідність унести в план зміни, не варто поспішати. Найзручніше поставити сцену за задуманим планом, а потім вносити корективи. Інакше можна збитися і заплутати виконавців.

6. Поставлену масову сцену необхідно вивіряти з погляду ритму. Епізод має бути коротким, мобільним, динамічним. Чим він буде стрімкішим, тим більше емоційне враження справить і досягне мети.

Особливості вистави на відкритому повітрі

Займаючись організацією вистави на відкритому повітрі, важливо звернути увагу на такі фактори: погодні умови, розташування сонця, силу вітру, можливість огляду вистави з усіх боків.

Попередньо необхідно зробити метеорологічний прогноз, оскільки несприятливі погодні умови можуть призвести до негативних наслідків і навіть стати причиною скасування заходу. Якщо скасувати видовище неможливо, слід передбачити перенесення дії в закриті приміщення.

Важлива деталь — залучення фахівців, які можуть надати першу допомогу в разі надзвичайної події. Чим більша масова подія, тим більше фахівців повинні чергувати на майданчику.

Необхідно враховувати зміни освітлення, що супроводжують виставу. Сонячне світло не повинно заважати глядачам і артистам. Якщо планується використання піротехнічних і світлових ефектів, розумно призначати проведення вистави на вечірній час, подбавши заздалегідь про додаткове освітлення, якщо воно необхідне.

За наявності великої кількості глядачів, необхідно забезпечити комфортні умови кожному з них. Дію має бути видно з усіх боків величезній кількості глядачів одночасно, щоб ніщо і ніхто цьому не заважав. Глядач має почуватися затишно, інакше різні дратівливі чинники перешкоджатимуть цілісному сприйняттю художнього матеріалу.

Особливості сценічного майданчика

Найскладніше завдання, яке стоїть перед режисером вистави, є визначення ракурсу — точки зору, із якої глядач сприймає дію, що відбувається

на сценічному майданчику. Різноманіття варіантів розташування аудиторії дає змогу застосовувати різні ракурси, варіювати мізансценування.

Один із можливих варіантів розташування артистів — принцип «циркової арени» (наприклад, фойє), що змушує режисера рухати діючі групи або по всьому колу, або по діаметру так, щоб аудиторія з будь-якої точки зовнішнього кола бачила й розуміла те, що відбувається. Можна розділити майданчик на половини та зосередити аудиторію на одному боці, а дію вести на протилежному, подібно розташуванню сцени та залу для глядачів.

Іноді сценарно-режисерський задум диктує конструкторське рішення — сценічні піднесення, які часом мають образний характер, служать декораціями. При цьому необхідно враховувати природний ландшафт, використовувати його можливості максимально. Наприклад, у спортивних заходах на стадіоні. Необхідне «вживання» в конструкторському оформленні робочого простору. Наприклад, на полі стадіону можуть бути встановлені помости, заввишки, як правило, не більше 120 см. Якщо на сцені передбачається дія, орієнтована тільки на один бік трибун, то глядацькі місця за майданчиком потрібно перекрити.

Необхідно заздалегідь передбачити всі можливі входи й виходи артистів. Режисери змушені користуватися «відкритим» прийомом: усе з'являється на сценічному майданчику миттєво і має так само миттєво зникати.

Побудова композиції з найбільш ефективним оглядом є дуже складним завданням, яке належить вирішити молодому поколінню режисерів художньо-спортивних свят.

Специфічні виразні засоби масових видовищ

Вистави на великих відкритих майданчиках для великих аудиторій мають свої особливі зони та принципи у вирішенні групових сцен. При цьому, незмінними виразними засобами режисури виступають мізансцена, атмосфера і темпоритм.

Масова мізансцена формується з чергування різних сцен, їхнього взаємозв'язку, ритмічного контрасту, колірної рішення тощо. У «видовищній» режисурі можуть бути глибинні, площинні, побудовані по вертикалі та горизонталі, по колу і по спіралі, симетричні та асиметричні мізансцени.

Подібно до скульптора, режисер ліпить поєднання людських фігур, створює потік пластичних форм, що безперервно змінюють одна одну. Особливо специфічним є мізансценування стадійних видовищ, де необхідна побудова з урахуванням огляду з чотирьох сторін. Іншого пластичного рішення вимагає вулична хода або вистава на площі, де враховуються всі виходи — вулиці, проходи, проїзди тощо.

Атмосфера залежить від характеру подій, від місця і часу дії. Особливий характер постановочного рішення передбачає і незвичайний характер декорацій та реквізиту.

Декорації, наприклад, можуть бути нерухомими або, навпаки, рухомими. Величезну роль при створенні атмосфери відіграє звук і світло. У масштабах масового видовища вони, природно, вимагають інженерного рішення. Образотворчість видовища набуває виразного характеру і шляхом використання колірної гами.

Знаходження вірного темпоритму дії є однією з головних проблем режисури. Характеристиками темпоритмічного малюнка є тривалість кожного епізоду і вистави; ритмічність і аритмічність часових відрізків, які слідує один за одним за іншими епізодами; контрастність епізодів за режисерським рішенням

Символіка і барвистість малюнків побудови, чистота і логіка переходу від малюнка до малюнка, від одного епізоду до іншого стають одним із головних і визначальних компонентів успіху видовища. При цьому, особливе значення має колірна гамма костюмів учасників і предметів для виконання вправ.

Художній фон — унікальний виразний засіб масових вистав. Учасники художнього фону — це дуже велика, грамотно організована група людей, що діє протягом усієї вистави. У їхніх руках — різнокольорові прапорці, за допомогою яких створюється колірний задник на одній із трибун.

Значення фону не обмежується роллю кольорової заставки.

Яскравими образними картинками художній фон сприяє глибшому розкриттю теми виступу, пояснює ідею і задум режисера. Художній фон може відігравати й самостійну роль у виставі, узявши на себе виконання соль-

ної партії. Наприклад, команда підтримки спортивної команди чи «живий коридор» в ушануванні або «живі картини» на виставці.

Виразні засоби жанру досить видовищні, проте головний герой жанру — маса — робить його скупим у сенсі втілення авторської думки, адже він не говорить жодного слова, а тільки діє. Отже, режисер має використовувати всі належні виразні засоби, аби герой діяв

Сценарно-режисерський задум і сценарний план масового видовища.

Робота над створенням вистави починається з «соціального замовлення» — з осмислення теми, з пошуку найбільш виразного, оптимального драматургічного її вирішення.

Першоосновою художньої творчої діяльності є задум, у якому автор чітко програмує кінцевий результат.

Розпочинаючи створення масової вистави, режисер-драматург має знайти відповіді на три запитання, які здебільшого визначають кінцевий результат постановки, а також конкретизують напрямок творчого процесу.

Перше запитання: «Що я ставитиму?» — позначає ідейно-тематичну основу вистави та її жанр. Друге запитання: «Як я ставитиму?» розкриває постановочне режисерське рішення вистави загалом та окремих її епізодів, художнє та музичне оформлення. Третє запитання: «З ким я ставитиму?» стосується учасників вистави (їхня кількість, стать, творчий склад, рівень підготовленості тощо), а також можливостей використання номерів, різних за змістом, характером і жанром.

Нині розробити сценарно-режисерський задум масового видовища важче, ніж її поставити. Пояснюється це підвищеним рівнем культури й очікувань у глядачів, рівнем самого жанру, специфічністю виразних засобів, а головне — складністю творчого процесу створення сценарію.

Питання для самоперевірки

1. Розкрийте специфічні особливості режисури масових вистав.
2. Розкрийте зміст поняття «головний герой — маса».
3. Назвіть специфічні виразні засоби масових видовищ.

Завдання для самостійної роботи

1. Проаналізуйте сценарій, визначте його специфічні особливості.
2. Підготуйте доповідь на тему: «Режисерський задум — відповідний пункт творчості режисера». Опишіть етапи створення режисерського задуму.
3. Визначте найяскравіші приклади сценарно-режисерських ходів. Наведіть приклади штампів режисерських ходів з сценаріїв.

1.2. Робота над літературним сценарієм масового видовища

Етапи роботи над сценарієм. Способи обробки художнього та документального матеріалу в сценаріях. Сценарій — драматургічна основа свята.

Людині, недосвідченій у художній творчості, створення «задумки» (задуму постановки) здається справою дуже простою. Насправді все набагато складніше. Задум — є результат великої, усебічної свідомої діяльності. Величезна кількість сили, волі, завзятості, безсонних ночей призводить до моменту, коли здається, що «все придумалося само собою». Тільки в стані особливого напруження, підйомі творчих сил і здібностей людині приходить довгоочікуване натхнення. При цьому величезне значення мають професійні якості автора, його знання найдрібніших особливостей жанру, досвід сценарної та постановчої діяльності.

Етапи роботи над сценарієм

1. Осмислення «соціального замовлення»

Перш ніж розпочати роботу над створенням задуму майбутнього театралізованого заходу, організатор і дорослого, і дитячого дозвілля перебуває перед фактом осмислення соціального замовлення, яке він отримує від суспільства, у якому живе, учиться, працює. Замовлення це втілюється у вигляді необхідності організувати вечір, свято, концертну програму на честь ювілею установи, святкової дати, значущої суспільної події тощо. Життя підносить організатору дозвілєвих заходів подібні замовлення у вигляді безперервної необхідності, і він не може чекати, коли до нього прийде на-

тхнення, як у письменників, поетів, професійних режисерів і людей інших творчих професій, які можуть писати «у стіл», писати «для нащадків», не залежати деколи від суспільства, укладаючи у зміст своїх творів тільки те, що відбувається в їхній душі, свідомості, будуючи свої умовиводи, не замислюючись найчастіше про реакцію на них інших людей.

Кожна колективна творча справа в школі або дозвільний захід для дорослої аудиторії — це завжди своєрідне замовлення сценаристу-постановнику. Вечори, свята, огляди, конкурси бувають присвячені різним датам, ювілеям, значним подіям у житті школи, підприємства, міста чи країни. Це замовлення суспільства, у якому ми існуємо. Але організаторам театралізованого дозвілля доводиться жити на стику реальних життєвих подій і творчих пошуків. Багато що у процесі осмислення соціального замовлення на перших порах від сценариста-постановника не залежить, але підійти до виконання кожного завдання організатор повинен творчо. Усі свої здібності, фантазію, спостережливість, увесь свій сценарно-режисерський досвід організатор дозвілля щоразу «кидає» на виконання чергового «соціального» замовлення, не очікуючи на натхнення.

Соціальні замовлення бувають різного рівня, масштабу і значущості. День незалежності, 8 травня — День пам'яті та перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939–1945 років, День злуки вимагає від організатора величезної віддачі всіх сил.

Менш значущим замовленням стають вечори, свята, концерти та інші форми дозвілля для колективу закладу, інституту, школи тощо. Але й до них не можна ставитися недбало, тим самим обманюючи очікування аудиторії, яка приготувалася отримати задоволення, радість від того, що побачить на сцені.

Творчі люди чітко усвідомлюють очікування аудиторії. Підготовка гумористичної ігрової програми для молодших школярів відбувається за усвідомлення постановником того, що він виконує замовлення внутрішніх потреб дітей у радості, сміху, грі, забавах, життєрадісному світовідчутті. П'єси та композиції про дружбу, кохання, пошук смислів постановник обирає, виконуючи замовлення віку старших школярів та юнацтва. Вечір

для людей пенсійного віку — прагнення організувати спілкування цікавих людей, яким є що згадати, що передати молодому поколінню.

Подібно до сказаного, кожен вік висуває організатору свої вимоги та чекає від нього розуміння і радості. Тому сценарист і режисер-постановник завжди перебуває у стані творчої готовності йти назустріч побажанням людей різного віку, освіти, соціального статусу.

2. Визначення жанрової характеристики заходу

Сценарист не зможе продовжувати роботу над сценарним задумом без визначення жанру планованого театралізованого заходу, тобто без визначення емоційного забарвлення майбутнього твору. Від цього залежить стиль, мова, підбір слів, вибудовування фраз та інтонації сценарію. Неможливо уявити собі сценарій композиції про героїв війни, написаний у стилі вертепу, а святкування Масниці, Різдва неможливо уявити без жартів та ведучих зі своїми невігадливими текстами.

Сценарист добирає безліч жартів, розіграшів, веселих куплетів, сценок, коломийок, конкурсних моментів і багато іншого, коли працює для ігрового шоу, здійснюючи замовлення дитячої або молодіжної ігрової програми. І тоді в гумористичному настрої сценарист мислить, живе, «просочується» ним, перш ніж написати сценарій.

Героїко-драматичний пафос пронизує сценариста, керує його настроєм, супроводжує його і вдома, і на роботі, якщо, наприклад, триває процес створення художньо-публіцистичного вечора до Дня захисників і захисниць України.

Саме емоційне забарвлення обраного жанру стає своєрідним дороговказом для сценариста в пошуку збору та відборі документального та художнього матеріалів програми, характеру цих матеріалів і допоміжних засобів втілення задуму.

3. Урахування умов місця проведення заходу

Не може сценарист писати сценарій для абстрактних умов, абстрактної сцени, універсальних безликих обставин. Його робота тримається на конкретних деталях і умовах. Задум безпосередньо залежить від характеристики того місця, де відбуватиметься захід. Воно є і нічого не треба фантазува-

ти, щоб не вийшов непотрібний сценарій. Недосконалість того сценічного майданчика, для якого пишеться сценарій, має впливати на роботу. Вихід один: працювати так, щоб свою фантазію підпорядкувати суворій дійсності. Але і в цьому разі це підпорядкування має бути творчою справою, а не фактом «придушення» фантазії.

Важливо спочатку зуміти підпорядкувати всі плюси майданчика своєму задуму. Наприклад, урахувати розташування входних дверей до зали, які допоможуть у той чи інший момент дії; необхідно врахувати наявність світлотехнічних засобів, звернути увагу на особливості конструкції сцени або сценічного майданчика та використати ці знання максимально — усе це помічники сценариста. Ці деталі підштовхують уяву.

Але найголовнішим умінням сценариста стає вміння всі мінуси майданчика використовувати теж із користю для сценарію, перетворюючи їх на плюси. Наприклад, якщо є екран, зробити так, щоб під час дії з'являлася потрібна інформація або додатковий відеоряд до дії на сцені.

Якщо немає лаштунків, то мислимо образніше, лаконічніше. Якщо новорічна прикрашена ялинка стоїть у самому центрі залу, то тому й переважають на таких святах хороводи навколо неї, ігри рухливого характеру теж із рухами по колу. Якщо новорічне свято для молодших школярів влаштовується на відкритому повітрі, то його можна перетворити на справжню лісову казку, де на галявині з'являться і Баба Яга, і Лісовий Цар, Мавка та інші казкові герої.

Що стосується використання наявних технічних засобів, то часом один технічний спосіб економить багато часу сценаристу, даючи змогу не розписувати будь-яку дію, а розв'язати її одним «клацанням», одним натисненням кнопки або спрямованим променем світла.

Іноді, щоб показати переміщення в часі, показ далекої старовини, не потрібно ускладнювати й додавати технічні засоби, а варто, навпаки, від чогось відмовитися і створити для сучасної аудиторії умови, наближені до минулого: вимкнути техніку, мікрофони й навіть світло для створення відповідної атмосфери.

4. Урахування можливостей виконавців і вимог аудиторії

Писати сценарій дозвіллевого заходу доводиться з розрахунку не на ідеальних виконавців, не на професіоналів, а найчастіше виконавцями стають аматори, учасники художньої самодіяльності, дорослі чи діти. Тому не варто й завищувати планку виконавських можливостей учасників дозвілєвих програм. Виконавці, особливо діти, обов'язково мають відчутти успіх.

Усе, що напише сценарист, виконавцям належить адресувати глядачам. Усвідомлення свого виходу на сцену підтримує виконавців, і адресність роботи впливає на ставлення до тексту, до виконання своєї ролі. Багато що залежить і від самої аудиторії — її інтелектуальний рівень, смак, емоційний відгук на промовців та їхнє виконання знайде відображення і в сценарному пошуку, змусить або «підвищити», або трішечки «знизити» планку художньо-образної інформації, яка вкладається (не погіршити, а зробити зрозумілішою для цієї аудиторії).

Увагу глядачів, які сидять у залі, утримувати важко — для цього необхідний дуже цікавий матеріал. Аудиторія не терпить багатослівності та статички на сцені. Працюючи з дитячою аудиторією, сценаристу доводиться враховувати специфіку віку. Діти починають шепотітися, соватися, якщо багато тексту, якщо затягнуті монологи. Для дітей сценарист намагається знайти якомога більше яскравих, гумористично забарвлених епізодів, видовищно ефектних прийомів і не перевантажувати програму вербальними засобами. Тим більше, що загальновідома потреба дітей молодшого шкільного віку в гуморі, і будь-який організатор дитячого дозвілля знає, із яким задоволенням діти чекають і зустрічають кожну сценічну виставу.

Діти цього віку дуже рухливі, непосидючі, і великі за часом програми для них не варто й проводити, оскільки задоволення в них може знизитися через фізичні особливості. Жодна, навіть дуже цікава, програма не має сили утримати їхню увагу та їх самих без руху надовго. У дітей старшого віку свої вимоги до сценариста, і до видовищних заходів. Знаючи їхні вікові особливості, педагог-організатор підбирає матеріал за їхніми інтересами та рівнем інтелекту.

Доросла аудиторія теж неоднорідна, і сценарист орієнтується на погляди, соціальні та інтелектуальні можливості й запити людей на рівні задуму, інакше сценарій буде спрямований не за адресою.

5. Орієнтація на традиції та побажання «замовника»

У житті кожної установи, колективу, кожного соціуму завжди складаються свої традиції: і побутові, і трудові, і культурні, й інші, які слід урахувати сценаристу-постановнику на стадії народження задуму, роботи над сценарієм та його втіленням. Новорічні свята мають свої багаторічні традиції. Є свої організаційно-мистецькі традиції й у більш «молодих» форм видовищного дозвілля. Наприклад, гра КВК має вже цілий комплекс правил, постійних конкурсів, традицій, що склалися за багато років, які учасники намагаються підтримувати. У дозвілля дітей і дорослих із телевізійного екрана поступово перейшли різноманітні ігрові програми, розваги, що подобаються більшості виконавців і глядачів саме своїми традиційними правилами та формами.

Сценаристу важливо враховувати та традиції національного характеру, коли він береться за організацію свята того чи іншого народу. На нього чекає попередня копітка робота з вивчення традицій цього народу, цієї етнічної групи, якій буде адресований сценарій і майбутнє видовище.

Дуже часто сценарій пишеться для тієї чи іншої організації, яка стає свого роду збірним замовником, у якого є свої традиції. Іноді свої побажання організатору майбутнього свята висловлює заздалегідь керівник організації та самі співробітники. Доводиться враховувати всі їхні побажання, ще не приступаючи до написання сценарію.

6. Пошук відмінних рис майбутнього дозвіллевого заходу

Одна з проблем, яку доводиться розв'язувати сценаристу у своїй повсякденній роботі, — це так звані «календарні» традиційні свята, що повторюються щороку. З року в рік потрібно готувати заходи до Нового року, 8 Березня тощо. І до цього не можна ставитися формально, потрібно вміти щоразу їх творчо переосмислювати.

Сценарист-організатор, творчо ставлячись до справи, обов'язково знайде нові фарби, прийоми до кожної зустрічі Нового року, кожного

святкування 8 березня тощо. І перше, що йому допомагає в таких випадках — це пошук «родзинки» цього свята саме зараз, у цей рік і цього разу, саме в цьому колективі, у цій організації.

Іноді особливістю свята стає його кругла дата — очікується, наприклад, ювілей Дня освітньої організації або соціально-значущої події. Особливістю може стати ювілей школи, університету, ювілейний випуск фахівців тієї чи іншої професії. Сценаристу самому буде цікавіше працювати, якщо він знайде цю «особливість», цю відмінну рису традиційного, або «календарного», свята від попереднього. У нього буде зачіпка, привід для роздумів, точка опори для успішної роботи. Потрібно проаналізувати внутрішнє життя колективу, його досягнення і тоді відшукається щось своє, особливе. Іноді традиції чудово поєднуються з трендовими формами та прийомами. Наприклад, запис привітання не в класичному відео з віршами, а в танцювальному челенджі або озвучене відео із впізнаваними цитатами.

7. Вибір дозвілєвої форми майбутнього заходу

Перш ніж приступати впритул до постановочного процесу, організатору дозвілєвого заходу належить визначитися з датою свята, місцем його проведення та інших допоміжних майданчиків, наявною технікою і технікою, яка для цього випадку знадобиться додатково. Крім цього, важливими є й відомості щодо кількості передбачуваних глядачів, їхнього вікового складу та багато іншого.

Одне з найважливіших уточнень перед початком роботи — перевірка художньо-творчих можливостей, які є у розпорядженні самого постановника, його помічників, виконавців і всього творчого колективу, що бере участь у підготовці заходу. Ця перевірка творчих сил і можливостей позначиться на виборі художньої форми дозвілєвого заходу. Якщо набирається достатня кількість цікавих виконавських номерів (танцюристи, співаки, читці та інші готові номери), то організатору природніше вибрати концертну форму. Для написання сценарію концерту знадобиться не так вже й багато часу порівняно з іншими, більш масштабними формами, та й постановочних репетицій багато не буде потрібно. До того ж якщо до означеної дати залишається зовсім мало часу, організатор обирає той вид

концерту, який буде легше і швидше підготувати. Тому режисерові-постановнику завжди потрібно тримати трохи «наперед» у своєму творчому арсеналі певну кількість ідей, прийомів і заготовок для формування задумів різних видів заходів.

У кожній дозвілєвої форми, як уже згадувалося, є свої особливості, свої вимоги до організатора, сценариста-постановника, знаючи які, досвідчений фахівець заздалегідь співвіднесе свої творчі бажання з матеріально-технічними можливостями, із наявністю художньо-творчого та документального матеріалу, що складатиме основу його майбутнього сценарію.

У деяких випадках для сценарію немає потреби збирати документальний матеріал, а для композиції, вечора чи свята без вивчення подій, фактів і без цікавого матеріалу з життя людей даного соціуму не обійтися. А для цього потрібен додатковий і чималий час.

Зазвичай для створення особливої достовірності сценарію вечора або свята до нього передбачаються виступи реальних героїв — живі документи: випускники школи, вишу, співробітники, гості, які згадують, вітають, висловлюють напутні слова вихованцям тощо. Такі виступи не можуть виникнути самі по собі, незаплановано. Усе це продумано заздалегідь і підготовлено сценаристом, усе ним усвідомлено і для кожного промовця знайдено заздалегідь своє місце в канві дійства, яке не повинно ані затягнутися, ані сплутатися в подачі, щоб і промовцям, і глядачам було цікаво. Але ця робота теж потребуватиме копіткості та часу на пошук цікавого матеріалу, його осмислення, опрацювання, сценарне та режисерське втілення.

Багато форм дозвілля неможливо уявити без інтерактивного спілкування з глядачами. Ігрові, конкурсно-ігрові програми, вечори та свята вимагають від сценариста ще й творчих зусиль для придумування різних засобів та прийомів активізації глядача.

8. Вибір засобів виразності та дотримання законів драматургії

Зрозуміло, ступінь документальності в різних масових видовищах може бути різним: від театралізованої вистави або вечора-портрета за біографією героя до символічної дії на площі, що асоціюється з реальною подією.

За своєю художньою природою масове театралізоване свято —

це висока ідея, виражена в яскравій образній формі. Саме образність робить масове свято явищем мистецтва, його масовою формою. Система образів у документальній драматургії масового театралізованого видовища не обмежується лише таким символічним, асоціативним стрижневим образом. Стосовно неї необхідно говорити також і про героя масового видовища.

Способи обробки художнього та документального матеріалу в сценаріях.

Аналіз масових видовищ ще раз підтверджує, що особливо вдаються вони там, де в центрі театралізації яскраві реальні образи. Створення яскравих образів реальних героїв на загальному тлі конкретних історичних подій дуже важливе. Завдяки цьому стає можливим глибше відчувати історичну ретроспективу, краще зрозуміти боротьбу пристрастей навколо тих чи інших звершень. Шлях образного рішення в театралізації завжди йде від граничної конкретизації героїв сценарію, особливо в кожному з його епізодів, до узагальненого збірного образу сценарно-режисерської розробки, найбільш адекватного ідеї святково-обрядової дії. До того цю образність підказують саме реальний матеріал, життєвий шлях героїв театралізації, покладені в основу сценарно-режисерського ходу. Діалектика загального і приватного, збірного і конкретизованого надзвичайно характерна для театралізації, становить її сценарне ядро.

Сутність театралізації висуває найважливішу методичну вимогу: у сценарній розробці будь-яке, навіть найзагальніше, свято, знаменна подія, урочиста дата мають бути конкретизовані до рівня тієї спільності людей, у якій відзначаються. А це означає, що насамперед необхідно точно підібрати факти, події, героїв театралізації. Їхні долі, їхнє життя, трудова діяльність мають перегукуватися з подією, що святкується, бути співзвучними їй. Саме в показі таких людей, у впливі образу сучасника, його яскравого позитивного прикладу — виховна суть театралізації, яку необхідно максимально використовувати. Пошуки героя завжди були головним завданням письменника, драматурга, художника, визначали долю майбутніх творів літератури та мистецтва. Якщо ми хочемо підняти художній рівень теа-

тралізації, то пошуки героя мають бути законом її сценарно-режисерської розробки.

Основними способами включення документально-реальних компонентів у театралізовану дію є:

- створення сюжетних ситуацій, що передбачають участь реальних героїв і глядачів як дійових осіб;
- пряме спілкування акторів із глядачами;
- монтажне з'єднання документів із художнім матеріалом;
- використання обрядово-ігрових епізодів за участю глядачів;
- організація церемоній, маніфестацій та інших символічних дій.

Сценарій — це не просто організаційний план видовища, у ньому зосереджено і виражене образне бачення теми, ідеї, надзавдання втілення. Сценарій — це доскональний літературний внесок змісту майбутнього театралізованого видовища.

Незалежно від жанру масового видовища, а також від складності та масштабу його проведення, розрізняють кілька видів сценаріїв:

Авторський сценарій — повністю оригінальний за змістом і формою, він не повторює жоден драматургічний зразок, створюється одним або кількома авторами (сценарною групою).

Авторський компілятивний сценарій — поєднання авторського тексту з фрагментами інших сценаріїв.

Компілятивний сценарій — поєднання фрагментів різних відомих драматургічних сюжетів, драматургічних сюжетів.

Незалежно від жанру масового видовища, сценарій містить:

- опис місця дії (сценічного майданчика, якщо їх багато, то кожен окремо);
- виклад змісту сценічної дії;
- послідовний виклад усіх дій, які відбувалися на сцені, майданчику або стадіоні до основної дії та які відбуватимуться після неї;
- текст для ведучих, зв'язки між номерами й епізодами та монологи;
- тексти для кожного виконавця;
- виклад змісту всіх епізодів;
- опис світлових, шумових, кіно- і звуко ефектів;

- опис і графічне зображення мізансцен, особливо масових, переходів і зв'язок між ними;

- розробка художнього оформлення;
- виклад передбачуваних прийомів для залучення глядача.

Написання сценарію масового видовища передбачає визначення:

- жанрових особливостей масового видовища;
- головної ідеї заходу;
- основних драматургічних «ходів»;
- органічного поєднання художніх і документальних матеріалів;
- поєднання слова, музики, пісні, танцю, образотворчого мистецтва, світла, кіноматеріалу, пластики;
- загального темпоритму видовища;
- змісту окремих епізодів;
- з'єднання епізодів у єдину драматургічну структуру.

Театралізоване свято не має прямої логічної послідовності дії. Воно передбачає відступи, паузи, затримки, повтори, перехід від словесних номерів до пластичних, від пластичних до музичних, від музичних — до словесних. Тому сюжет повинен мати вільну драматургічну структуру, де паузи часто набувають більшого значення, ніж його послідовний розвиток. Кожна така пауза необхідна для того, щоб дати можливість глядачеві зрозуміти зміст і логіку сюжетної ситуації, щоб акцентувати на ній увагу. Таким чином, у драматургії театралізованого масового видовища, створеного методом монтажу, природа конфлікту інша, ніж у драматургії театральній. Тут дуже своєрідний розвиток дії, у якому конфліктність виникає не в результаті дії та контрдії, а в протиставленні різних номерів та епізодів. А такі компоненти як танець, музика, слово, кіно, живопис у драматургії масових видовищ створюють психологічне обґрунтування, ауру поведінки героя. Театралізовані видовища емоційно впливають як на учасника, так і на глядача.

Пластичне розв'язання простору, музично-ритмічне відчуття дії, її декоративно-художнє обрамлення, активізація величезної кількості глядацьких мас — усе це закладається в режисерський задум масового видовища. Від

оригінальності, точності та композиційного розташування актора, реквізиту, врахування природного фону на величезному просторі, перекладу сценарію свята в конкретно виражене дійство залежить видовищність створюваної вистави.

Масове свято — це, перш за все, драматургія. Відповідальність автора, який розпочинає створення сценарію вистави, досить велика, адже йому належить звертатися до масового глядача. Автор повинен прагнути до монументальності, масштабності, символічної образності, високої патетики, не забуваючи про реальний ґрунт — документальну основу, на якій має вибудуватися сценарій. Сценарій будується з різнойменного (документального та художнього) матеріалу.

Документальний матеріал — смислова платформа, що виражає тематику вистави. Це факти та документи (усні чи письмові факти, зафіксовані на будь-якому носії), які мають стати органічною частиною сценарію.

Художній матеріал — це всі жанри мистецтва, художні твори та їхні фрагменти, збагачення сценарію засобами театральної виразності.

Робота над сценарієм починається з глибокого вивчення документального матеріалу і підбору художнього. В основу сценарію може лягти тільки такий факт, який несе в собі загальнолюдський заряд, високу ідейність, значущість. Документальний матеріал має бути дієвим. Події, про які йдеться в сценарії, мають справляти певний вплив на життя особистості, колективу.

Для сценариста і режисера дуже важливо знати документ досконально, щоб на близькому і зрозумілому аудиторії матеріалі підняти суспільні проблеми. Причому факти й документи мають говорити про проблеми, що хвилюють цю аудиторію. Навіть історичні факти мають бути витлумачені через призму сучасності.

Поєднання документального і художнього матеріалу досягається за допомогою методу творчого монтажу.

Головне завдання монтажу — побудова цілісної картини з окремих елементів, під час якої необхідно відкидати все зайве, залишаючи все найсуттєвіше, значуще.

У великій масовій театралізованій виставі та святі номери мають бути змонтовані так, щоб один логічно випливав з іншого, будучи природним продовженням і розвитком теми та ідеї постановки. Або ж номери можуть вступати один з одним у конфлікт, народжуючи особливу виразно-дієву атмосферу. Коли два фрагменти, значущі однаковою мірою, розміщені поряд, вони неодмінно об'єднуються в нове уявлення. Це спричиняє виникнення нової якості на основі порівняння цих фрагментів з цілим.

Види та прийоми монтажу не можуть бути відірвані від конфліктної системи сценарію. Та й, чесно кажучи, специфіку конфлікту не можна розглядати без цих пунктів.

Можна виділити такі види монтажу:

1. Ілюстративний

Інша назва — асоціативний. Дивишся одне, бачиш — інше, розумієш — третє. Саме на цьому методі будується зв'язок між сценами та номерами вистави. У результаті чого виникає цілісне сприйняття думок і фактів. Найчастіше в цьому контексті відбувається сприйняття реального життя та уявного, документального і художнього матеріалу. Чергування сцен викликає у глядача думки про подобу, аналогію, взаємозв'язок, зіставлення елементів і героїв.

Деякі режисери називають метод ілюстрації «мерзенним натуралізмом» і не використовують його у своїй творчості. Але цей прийом є одним із найдієвіших. Бо не тільки художньо, а й емоційно змінюється сприйняття реальних фактів. Асоціації бувають прямі (зрозумілі всім) і непрямі (інтелектуальні). Художньо-образне зображення, яке в сюжеті повторює документальне. Іноді під виглядом асоціативного монтажу мають на увазі злиття паралельного і послідовного монтажу.

2. Симультанний

Інша його назва — паралельний. Чергуючи сцени з одночасними подіями, що відбуваються в різних місцях, можна підкреслити їхній взаємозв'язок. Зіставити явища або героїв. Провести аналіз подій, тобто відокремити передісторію, дію і результат. З'являється більше динаміки в дії. В один ланцюжок об'єднуються всі сюжетні лінії. Дві тематичні дієві лінії пов'язані

між собою певним внутрішнім контактом. Дія відбувається одночасно на кількох майданчиках, доповнюючи один одного за кількома принципами:

- поглиблення теми;
- розширення простору, місця дії;
- за принципом контрастної паралелі: між діями йде якесь зіставлення, порівняння.

3. Конструктивний

По-іншому його називають — послідовний монтаж. Абсолютно всі фрагменти сценарію збудовані в логічному порядку. В основу такого монтажу найчастіше входить хронологічна послідовність. Показується, як подія виникла, які етапи пройшла, як розвивалася, чим стала нині, до яких підсумків прийшла.

Це найпростіший вид монтажу, він є найбільш зрозумілим глядачам. Тому багато режисерів театралізованих вистав використовують саме його. Зміна місця дії або подій показана простим органічним стиком. Але найчастіше використовуються спеціальні ефекти для переходу з одного місця дії на інше.

4. Конфліктний

Інша назва — контрастний. Прагнення сценариста або режисера-постановника показати процеси, факти і явища, що перебувають у суперечності. Саме через контрастність досягається гостра виразність. Цей вид монтажу виражається шляхом зближення протилежностей. Головне, аби була наявність двох фактів, що конфліктують, гостра боротьба яких проявляється через монтаж. З'єднання елементів, що контрастують, — один із найвідоміших прийомів конфліктного монтажу.

За цим принципом може монтуватися абсолютно будь-який матеріал: документи та вірші, пісні та танці, пантоміма і шуми, музика і кінофрагменти, драматична сцена і відеоряд тощо. Головне завдання — з'єднати всі фрагменти ритмічно, не втрачаючи ідею твору. Цей вид забезпечує наявність конфлікту в драматургії сценарію. Яскраво активізує глядацьке сприйняття того, що відбувається. Найчастіше конфлікт відображається в сценарії, як внутрішня контрастність явищ. Органічне з'єднання протиборчих сторін.

Логічно з видів монтажу випливають їхні прийоми:

• *Контрастність*

Зіставлення протилежних за змістом і звучанням елементів. За цим принципом можна будувати не тільки епізоди, а і їхні шматки, вставні номери, уривки епізодів. Важливо, щоб глядач постійно бачив щось із чимось, тобто одночасне бачення двох фактів, трьох явищ дійсності, кілька дій, що розвиваються одночасно. Завдяки цьому досягається гостра соціальна значущість виявлених явищ, глибоко розкривається ідейна спрямованість постановки.

Художня цілісність досягається шляхом монтажу, який, у цьому випадку, проявляється через колізії, конфлікти, зіткнення. Відбувається монтаж номерів, розгортання їх до значущості епізоду. Стикаються різні точки зору на одну й ту саму проблему.

• *Одночасність*

Принцип симультанності дії. Це коли сюжет одночасно розвивається на кількох майданчиках. У театралізованій виставі, наприклад, у кількох частинах залу одночасно, або на сцені та на екрані. У масовому святі цього ефекту можна досягти з розвитком дії на різних майданчиках міста (наприклад, у Києві дія може одночасно відбуватися на Майдані Незалежності та Бабиному Яру).

• *Паралелізм*

Цей прийом містить одночасний розвиток двох сюжетних ліній, доль, конфліктів. Зовні вони ніяк не пов'язані між собою, але внутрішньо мають узаємодію і взаємозв'язки. Найчастіше два тематичні явища, зовні не пов'язані, з'єднуються за допомогою сценарно-режисерського ходу, що зазвичай проявляється у видимому елементі: декорація, бутафорія, мізансцена, герой, присутній в обох сторонах дії. Матеріал стикується як тісно пов'язані між собою фрагменти, що розвиваються абсолютно самостійно.

• *Послідовність*

Сюжетна лінія розвивається в хронологічному порядку. Сюжет іде чітко, плавно, один елемент за іншим. Матеріал розвивається згідно з історични-

ми фактами, при цьому має внутрішню і зовнішню логіку дії, що зумовлено природою його виконання. Це формувальна одиниця вистави. Завдяки якій позначається тематичний цикл номерів. Матеріал з'єднується на основі причинно-наслідкових зв'язків.

• *Прийом контрапункту*

Одночасний рух кількох самостійних тем, мелодій, подій, які при взаємодії утворюють єдине ціле. Прийом слугує, як правило, для показу внутрішніх переживань героїв. Образно розкривається авторська думка. Цей прийом примітний тим, що в задані пропоновані обставини впроваджується певний висновок, що розвивається разом із дією, але на повний голос звучить тільки у фіналі театралізованої вистави або свята. Звуковий образ — природне доповнення зорового.

• *Лейтмотив*

Це певне нагадування. Найчастіше виражається в повторенні (світло, голос, мізансцена, музика) чого-небудь із метою нагадування, підкреслення вже відомих фактів. Його сутність полягає в підкресленні основної, головної думки сценарію. Цей прийом зазвичай зачіпає всі художні засоби виразності постановки. Повторюючись, музична тема підкреслює проблеми суспільства, конкретизуючи ідею вистави. Найчастіше нагадування має комплексний характер. У ньому беруть участь усі засоби образної виразності.

• *Прийом ремінісценції*

Перенесення дії в інші пропоновані обставини, наприклад, у минуле або майбутнє. Застосовують для емоційного забарвлення сцен. Надає всій театралізованій виставі особливої атмосфери. За допомогою нього можливо підкреслити авторський погляд на проблему.

• *Прийом рефрену*

Схожий за змістом до лейтмотиву постановки. Це повтор окремих музичних або поетичних рядків. Найчастіше це використовується як зв'язок між епізодами, блоками. Деякі діячі називають це смисловим ходом. Це надає смислову глибину, при цьому сприяє наростанню дії поступово, у ступеневій формі. Це може використовуватися і так: одна фраза звучить або

в оригіналі, або трохи видозмінюючись, що надає нового звучання сцені, незвична розшифровка дії.

Таким чином, у межах видів монтажу виділяються свої прийоми з'єднання, склеювання епізодів. Але, незважаючи на це, якщо прийом використовується безперервно протягом усієї дії, то його вже можна розглядати як вид монтажу. Відбувається плавне стирання граней між видом і прийомом.

Сценарій — драматургічна основа свята

Будучи твором драматургії, сценарій масового святкового дійства містить всі основні елементи драматургічної композиції:

Експозиція — початок вистави, частина, яка вводить у дію, знайомить із місцем і часом дії, героями та пропонованими обставинами.

Зав'язка — зародження конфлікту. Конфлікт — це подія, зіткнення двох протиборчих сил. З неї починається дія, завдяки якій з'являється подальша подія.

Основна дія (розвиток дії) — ланцюг подій, що виникли після зав'язки. Події розвиваються з наростанням, від простого до складного. Основна дія — це основний масив твору.

Кульмінація — найвища точка протидії, яка змінює напрямок дії. Тут найгостріше виражене напруження конфлікту поставленої проблеми.

Розв'язка — завершальна частина твору, розв'язання конфлікту.

У масових виставах кульмінація і розв'язка формують єдиний композиційний вузол, іменованій фіналом.

Сценарно-монтажна структура масової дії не вибудовується по прямій, що йде рівно і спокійно. Монтаж є збіркою різних і різнорідних елементів. Тому сценарій вибудовується скоріше по спіралі, де кожен епізод або номер — це самостійне її кільце, і водночас вони спрямовані вертикально висхідною лінією до вершини спіралі, тобто до смислової кульмінації.

Експозиція, конфлікт, кульмінація набувають у драматургії масового дійства специфічних рис, зумовлених монтажною структурою, де конфліктність існує не внаслідок контрдії, яка виникає, і сил, які протистоять, а в монтажному з'єднанні, «збірці» різнорідних епізодів, номерів.

Саме з'єднання різних явищ у єдину монтажну структуру конфліктне за своєю суттю. Багато жанрів, зведених воедино, ведуть боротьбу між собою. У результаті цієї боротьби різнойменний матеріал стає цілісним, драматургічно організованим твором, що виражає актуальну тему, задану святковою подією.

Фінал масового дійства — це його апофеоз, урочистий, святковий, гучний. Він має сценічно, режисерські вирішуватися «на весь голос». Фінал має величезне значення в загальній структурі вистави, його треба особливо ретельно підготувати.

Основними рисами драматургії та композиції масових видовищ є: актуальність тематики, масовість, барвистість, логічність розвитку дії, образне розв'язання обраної теми, цілісність і закінченість. Основним і переважним виразним засобом вистави є дія. Діалоги, монологи, авторський або дикторський текст, що передбачають, супроводжують або завершують дію, як правило, досить короткі. Необхідно уникати достатку тексту, не допускати смислових і словесних повторів. Лаконічність фраз, текст, стислий «до думки» є запорукою сприйняття інформації глядачами.

Однією з особливостей сценарію є епізодна побудова. Окремі епізоди, не пов'язані сюжетною лінією, часто мають самостійний характер. Однак усі епізоди мають підпорядковуватися загальній темі, загальному задуму.

Смислова і пластична стрункість вистави досягаються знайденим драматургічним ходом, який організовує всі епізоди в єдину дію, підпорядкувавши їх виконанню головного завдання — розкриття теми та ідеї вистави.

Мистецтво режисера — це насамперед мистецтво композиції цілого. Це вміння висловити образний зміст масової дії в органічній єдності всіх її компонентів і художніх засобів.

Театралізована вистава складається з багатьох композиційних частин — номерів, епізодів, з компонування декорацій, мізансцен, музичного оформлення, світла тощо.

Оптимальна тривалість театралізованого заходу

У 1 відділенні — 1 год. 20 хв (1 год. 30 хв).

У 2 відділення — не більше 2 год. 30 хв (1-ше відд. — 1 год. (1 год. 10 хв), 2-ге — 50 хв. (1 год), антракт 20 — хв).

Питання для самоперевірки

1. Назвіть основні компоненти сценарію.
2. Назвіть основні етапи роботи над сценарієм.
3. Визначте риси відмінності сценарію культурно-дозвіллевої програми від п'єси.
4. Визначте найбільш поширений прийом монтажу в сценаріях, наведіть приклади.
5. Розкрийте сутність методу театралізації як способу художньої обробки художнього та документального матеріалу.
6. Назвіть композиційну структуру сценарію.

Завдання для самостійної роботи

1. Проаналізуйте сценарій дозвіллевої програми, визначте прийоми монтажу.

1.3. Класифікація заходів за формами та жанровими ознаками

Основною ознакою жанру масових та театралізованих свят пропонуємо вважати технологію сценічного втілення документального та художнього матеріалу. Представимо найбільш використовувані принципи класифікації театралізованих та масових заходів.

Жанри театралізованих вистав:

- театралізований вечір;
- театралізований концерт;
- театралізований вечір-концерт;
- театралізована поетична вистава;
- театралізована фольклорна вистава;
- театралізована естрадна вистава;

- театралізована художньо-спортивна вистава;
- театралізований мітинг;
- театралізована церемонія;
- театралізований конкурс.

Жанри свят:

- фестиваль;
- театралізоване свято;
- театралізована хода;
- народне гуляння;
- карнавал.

За форматом святкові заходи можна класифікувати так:

Концертні форми: в основі — номер, як структурна одиниця, жанр визначається за провідним засобом виразності:

- класичний (симфонічний, академічний концерт);
- збірний;
- естрадний концерт;
- сольний.

Церемонії: в основі — установлена послідовність виконання дії:

- відкриття;
- нагородження;
- вручення.

Публіцистичні форми: в основі — документальний матеріал, факт, конкретна «прив'язка» сценарію до аудиторії, місцевості, професії тощо:

- художньо-публіцистична вистава;
- дискусії;
- тематичний вечір;
- ювілей;
- вечір-портрет.

Художні форми: в основі — художня вигадка, художній образ, персоніфікація:

- вистава;
- театралізована вистава;

- поетичний вечір;
- літературно-музична композиція;
- поетична вітальня;
- літературний бал.

Конкурсні форми: в основі — змагальність, першість:

- конкурсно-розважальна програма;
- спортивні конкурси;
- конкурси краси та/або таланту;
- батли.

Ігрові форми: в основі — ігрова діяльність (фізична, інтелектуальна):

- ігрові програми;
- Квіз;
- репліка ТВ програм.

Інноваційні форми: в основі — синтез жанрів, прийомів. Складно визначити провідний жанр. Глядач — безпосередній учасник, має вплив на перебіг дії:

- імерсивна вистава;
- site-specific, перфоманс;
- документальний театр;
- соціальний театр;
- пластичний/хореографічний театр;
- імерсивний квест.

Масові святкові форми: в основі — образ-знак, комплексність, дієвість, календарна прив'язка, герой-маса. Має протяжність у часі:

- День села, День міста;
- карнавальна хода;
- шоу-програма.

Фестивальні форми: в основі — демонстрація досягнень, талантів, умінь. Протяжність у часі, у завершенні — гала-концерт:

- фестиваль народної творчості;
- фестиваль художнього слова;
- фестиваль майстерності.

Фольклорні форми: в основі — інтерпретація або відтворення обряду, звичаю, ритуалу. Обов'язкове використання фольклорного матеріалу:

- вечорниці;
- реконструкція обряду;
- фольклорне свято.

Загальна класифікація свят (за кількома факторами)

1. За часом проведення:

- періодично відзначувані (День пам'яті та перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939–1945 років; День Незалежності) і неперіодичні, зумовлені моментом (початок великого будівництва, презентація фірми);
- стабільні (напр., Різдво) і рухливі (напр., Великдень);
- календарні — літні (День Івана Купали), осінні (Свято врожаю), зимові (Новий рік), весняні (Масниця).

2. За просторовою масштабністю:

- місцеві, локальні свята, поширеність яких обмежена (свято в університеті, школі);
- регіональні свята, міста, села, вулиці (День Києва, День району тощо);
- національні (День вишиванки, Фестиваль національних кухонь);
- державні (День Конституції, День Незалежності);
- міжнародні (8 березня, День поріднених міст тощо).

3. За віросповіданням

- світські (день народження);
- релігійні (день ангела, конфірмація тощо), які розрізняються за конфесіями (православні, католицькі, буддистські, юдейські тощо);

4. За видами людської діяльності та сферами буття:

- суспільно-політичні (День праці, День захисту дітей, 8 Березня тощо);
- професійно-трудова (дні професій, проводи на пенсію);
- природничо-екологічні (День птахів, День охорони довкілля);
- сімейно-побутові (дні народження, весілля, новосілля тощо);
- історико-культурні та свята мистецтв (свята спортивні, свято духової музики, пісні й танцю, ювілеї митців, книжок тощо).

5. За кількістю учасників:

- камерні — що відбуваються на камерних майданчиках (тематичний вечір, театралізований концерт, агітаційно-мистецька вистава, літературно-музична композиція);
- масові — на відкритих просторах, що дають змогу вміщати численні групи учасників і маси глядачів (свята на площах, стадіонах — маніфестації, концерти-мітинги, інсценування, тематичні сюжетні постановки, фольклорні свята просто неба).

Перед постановкою будь-якого заходу слід визначитися з відповідями на такі питання.

Основне завдання (що я роблю? Кут зору на проблему)

Для кого я роблю? (моя аудиторія)

Де я роблю? (простір, специфіка сценічного майданчика)

Як я роблю? (формат, засоби виразності)

Визначення «свято» — це величезний спектр різноманітних питань, що мають особливості жанру, технологію, методику та художньо-організаційні засади постановки.

Творчий процес художнього вирішення свят здійснюється за певною технологією, виробленою режисерами-практиками за довгі роки роботи над постановками масових вистав.

Основні етапи творчого процесу, від задуму до втілення, завжди залишаються незмінними. До нього входять:

1. Сценарно-режисерський задум вистави (отримання соціального замовлення; визначення теми, ідеї та надзавдання майбутньої вистави; складання сценарного плану).
2. Робота над літературним сценарієм.
3. Вибір і затвердження членів режисерсько-постановочної групи (головний режисер, режисери-постановники, помічники й асистенти режисера, балетмейстер, музичний керівник, художник тощо).

4. Репетиційний процес.

5. Проведення представлення.

Рецептів у творчості немає і бути не може. Коли відбувається творчий процес, величезна кількість складових починає рухатися, вступає у взаємозв'язок, впливає один на одного. Цей посібник спрямований на вивчення методики організації та проведення будь-яких масових заходів та свят. Послідовно, крок за кроком ми розглядатимемо етапи створення сценарно-режисерського задуму, написання сценарію та його сценічного втілення.

Питання для самоперевірки

1. Наведіть приклади публіцистичних форм театралізованих програм.
2. Класифікуйте форми театралізованих програм за ступенем залучення глядача до дії.
3. Проаналізуйте які, на вашу думку, найбільш популярні форми програм серед молоді.
4. Проаналізуйте які, на вашу думку, найбільш популярні форми дозвілля для дітей молодшого шкільного віку.

Завдання для самостійної роботи

1. Зафіксуйте основні етапи організації творчого процесу в роботі над постановкою будь-якого заходу у вашому навчальному закладі.

Розділ II.

Методичні засади режисури дозвілля у закладах освіти

2.1. Основні принципи організації, етапи проведення концерту

Попри те, що на концертній естраді, безумовно, не відбувається жодних фізичних дій змагального характеру, глибинний підтекст змагальності зберігається. Адже кожен виконавець, виходячи на сцену, чекає на успіх, визнання та оплески. Створити сприятливі для цього умови, допомогти отримати радість від своєї участі в концерті кожному виконавцю, тим паче якщо це діти, — найголовніше педагогічне та режисерське завдання організатора концерту.

Концерти заведено поділяти на різні види. Насамперед за їхнім цільовим призначенням: звітні (наприклад, творчий колектив звітує за минулий творчий рік або за свою поїздку куди-небудь), конкурсні (участь в огляді художньої самодіяльності), святкові (виступ на честь свята або в програмі всього свята), ювілейні (ювілей школи, ювілей організації, колективу самодіяльності тощо).

Залежно від місця проведення концерту він може називатися стаціонарним, якщо виступ відбувається на звичній сцені, або виїзний, або гастрольний, концерт відбувається на іншому майданчику. У змішаному концерті можуть бути залучені й дорослі, і діти, самодіяльні виконавці, і професійні артисти. Концерти можуть підрозділятися і залежно від кількості учасників: сольні (виступи одного виконавця), групові (виступи групи виконав-

ців — ансамбль, колектив тощо) і змішані (виступи в одній концертній програмі й окремих солістів, і груп, і ансамблів).

Найчастіше організатори концертів із різних номерів вибудовують концертну програму. Такі концерти заведено вважати різножанровими, але можливі й концерти, програма яких складається з номерів одного жанру, і тоді вони називаються одножанровими концертами. Концерти можуть бути вокальними, хореографічними, навіть читецькими тощо.

Концерти поділяються і за складом аудиторії, для якої вони відбуваються, — це концерти для дорослих, для дітей і для змішаної аудиторії. Організатор концерту має все заздалегідь передбачити й знати особливості аудиторії, яка висуває свої вимоги. Діти швидко втомлюються, і концерт важливо точно розраховувати для них в оптимальному часовому режимі. Важливо враховувати й дитячі інтереси при доборі та розставлянні номерів концертних програм: діти люблять видовищність, вони проти монотонності, хочуть більше веселих і смішних номерів. Доросла аудиторія більш сприйнятлива і до глибинно-змістовних номерів, більш терпима, не так втомлюється від великої тривалості концерту. Найбільшу складність становлять концерти для змішаної аудиторії, оскільки важко врахувати інтереси всіх вікових категорій глядача. Різний вік, різний рівень соціальної зрілості, адаптації до життя, різний рівень культури, різні можливості осмислення мистецького матеріалу, представленого на сцені виконавцями, потребують продуманості та відповідної подачі кожного номера.

Постановнику важливо бачити й те, яким за змістом є концерт, який він організовує. За змістом концерти поділяються на: тематичні (присвячені одній темі) і політемні (з різними тематичними блоками та напрямками).

Тематичні концерти, своєю чергою, поділяються на сюжетні та безсюжетні. У сюжетному концерті всі номери підпорядковані єдиному сюжетному ходу, а в безсюжетному — номери подаються відповідно до інших задумів організатора. Багатожанрові концерти, як правило, називаються збірними. У збірний концерт включаються різні номери у виконанні різних артистів. У таких програмах звучать пісні, вірші, проза, виконуються танці, циркові номери, уривки з вистав тощо. Приступаючи до робо-

ти над збірним концертом, слід пам'ятати про основні принципи його організації:

1. Часовий принцип диктує важливість урахування часу кожного номера і концерту загалом. Це важливо тому, що набирає чинності психологія сприйняття видовища: якщо глядач переступив через «межу» втоми, то жодні, навіть найцікавіші, концертні номери не сприйматимуться ним належним чином. Якщо номерів набирається забагато і всіх їх хочеться зберегти, то часом доречно зробити концерт із двох відділень із перервою для глядачів. У першому відділенні зазвичай пропонуються номери, що несуть більш серйозне змістове навантаження, а в друге — номери більш видовищного, візуально яскравого характеру. За часом перше відділення має бути тривалішим за друге.

2 Організаційний принцип передбачає важливість розв'язання технічних проблем під час розміщення номерів. Організаційна недбалість може перешкодити потім навіть дуже хорошим номерам. Важливо врахувати, як і коли вивести хор, куди подіти рояль, що стоїть на сцені, який то буває потрібен, то заважає іншим номерам тощо. Потрібно скорочувати зайві ходіння ведучих з оголошеннями номерів. Потрібно організувати застосування суперзавіс, щоб декорації, реквізит і артисти могли змінювати одна одну не на очах у глядача. Глядач не повинен бачити організаційну «кухню» концерту.

3. Принцип контрастного зіставлення номерів програми концерту. Якщо при розставленні номерів у концерті створюється відчуття монотонності, деякої одноманітності, значить, потрібно піти шляхом їхнього контрастного зіставлення. Якщо звучала пісня, то після неї не варто знову пускати інші пісні. Якщо був вірш, то після нього краще включити в програму пісні, танці, а слово тут уже сприйматиметься зі зниженою увагою. Якщо звучала сумна мелодія, то не варто й далі тримати глядачів у мінорній тональності інших номерів.

4. Створення вигідних умов для кожного номера. Щоб кожен виконавець відчув успіх, для нього мають бути створені такі умови, щоб у нього не було конкуренції щодо його номера. Організатор має прагнути зро-

бити все можливе, щоб кожен номер був успішним, а виконавці відчували задоволення.

5. Принцип наростання глядацького інтересу. Серйозної уваги від організатора концерту потребуватиме і забезпечення принципу наростання глядацького інтересу. Глядач може втомитися під час навіть дуже гарного концерту через те, що свіжість сприйняття у людини може втрачатися. Тому важливо не допускати монотонності в подачі номерів і використовувати найрізноманітніші прийоми, щоб домогтися наростання глядацького інтересу. Найвидовищніші, найдинамічніші, номери потрібно вміло розподілити всередині концерту і найяскравіші залишити для фіналу.

6. Організація номерів у блоки. Іноді кілька номерів у програмі природніше подати єдиним концертним блоком. Наприклад, кілька номерів фольклорного жанру зручніше подати одним блоком, оголосивши його відповідним чином. В одному концерті може скластися кілька подібних блоків, і за вмілої мотивації інтерес до програми не знизиться.

7. Організація початку і фіналу концерту. Важливо одразу ж розв'язувати питання, із якого ефектного номера почати концерт, щоб одразу захопити увагу глядача, і яким яскравим завершальним номером поставити «крапку» наприкінці всієї програми. Млявий, інертний початок розчарує глядача, і надалі виправити програму і привернути увагу до неї буде складно. А «розмитий» номер наприкінці програми, який не запам'ятовується, може зіпсувати враження від усього концерту, навіть якщо він починався непоганими номерами на початку.

Збірний концерт, як правило, гнучкий, мобільний. Сценарій такого концерту не відрізняється великою складністю. Основне навантаження лягає в збірному концерті на ведучого. Часом йому достатньо написати сценарний план, а за необхідного досвіду він впорається з подачею всіх номерів. Сценарій збірного концерту являє собою «зв'язки-нирки» між номерами. Жорсткого зчеплення між номерами в збірному концерті немає, і за необхідності умілий конферансьє може щось поміняти навіть під час концерту.

Тематичний концерт будується за тими самими законами, що і збірний, але його номери розкривають якусь загальну тему. Організувати

тематичний концерт часом буває дещо важче, оскільки необхідних номерів може не вистачати, і тоді потрібно підбирати репертуар, а потім репетирувати, розучувати з виконавцями.

Серед усіх названих видів концертів особливу увагу доводиться приділяти театралізованому концерту як найвидовищнішому, найяскравішому, найважчому і за задумом, і за його організацією та втіленням. Театралізований концерт завжди тематичний у своїй основі. У такому концерті є компоненти театру, тому він і називається театралізованим. У таких концертах буває сюжетна лінія, наскрізні герої з їхніми діалогами, монологами та взаємодією. А всі концертні номери у виконанні артистів різних жанрів вплітаються в сюжетну лінію і подаються по ходу взаємодії персонажів. Для такого концерту доводиться чимало попрацювати й сценаристу, і постановнику, і виконавцям. Дія має дотримуватися законів драматургії та розвиватися по наростаючій до кульмінації та фіналу.

Концерт будь-якого виду може мати ще й своє додаткове жанрове забарвлення, що видно і з їхніх назв (мітинг-концерт, звітний концерт, концерт-бенефіс тощо). Деякі концерти містять такі структурні частини, як пролог та епілог, що доповнюють смислове та художнє завдання до загального задуму сценариста та режисера.

Основні етапи організації та проведення концерту:

- 1) визначити тему (форму проведення) концерту;
- 2) визначити дату, час і місце проведення концерту;
- 3) скласти програму або сценарій концерту;
- 4) переглянути та відібрати концертні номери;
- 5) продумати текст конферансу та підготувати ведучих;
- 6) підготувати та розповсюдити запрошення;
- 7) оформити та вивісити афіші;
- 8) організувати репетиційний процес концерту;
- 9) організувати та провести концерт;
- 10) аналіз проведення заходу.

Розглянемо докладніше роботу на кожному названому етапі:

1 етап. Під час визначення теми (форми проведення) концерту необхідно враховувати: календарний і навчальний період, актуальні завдання діяльності шкільного закладу, тему навчального року, особливості аудиторії.

2 етап. Визначаючи дату і час проведення концерту, необхідно врахувати:

- режим навчання школярів;
- день тижня, вихідні та святкові дні;
- канікулярний період;
- можливість відвідування концерту батьками;
- тему концерту.

Місцем проведення концерту може бути: концертна (актова) зала, велика рекреація, хол першого поверху, великий ґанок освітнього закладу, відкрита сцена на вулиці, великий вуличний майданчик.

3 етап. Під час складання програми або плану проведення концерту необхідно дотримуватися таких правил:

- концерт має починатися і закінчуватися «яскравим» масовим номером;
- якщо концерт складається з різних за жанрами та стилями номерів, почати потрібно з «класики» і поступово переходити до сучасної естради; не можна ставити поспіль однотипні номери; не можна після масового номера, супроводжуваного гучною музикою, ставити виступ соліста.

Слід також враховувати вік учасників концерту — почати концерт краще з виступів молодших дітей, а закінчити виступами учасників старшого віку.

4 етап. Концертні номери потрібно переглянути та відібрати необхідні заздалегідь — не менше ніж за два тижні до дати проведення самого концерту. До перегляду номерів необхідно ознайомити передбачуваних учасників із проектом сценарію, щоб вони заздалегідь продумали тематику виступу. Корисно скласти репертуарний лист, у який заносяться записи про читецькі, вокальні, хореографічні номери в класах або курсах.

Під час відбору концертних номерів потрібно висувати до них такі вимоги: номер має мати закінчений вигляд, бути драматургічно завершеним, відповідати темі (формі) концерту, зміст номера має відповідати віку дітей і рівню їхньої підготовки.

5 етап. Конферанс є необхідною і важливою змістовною складовою будь-якого концерту.

Конферанс дає змогу: створити святковий настрій, викласти необхідну інформацію про учасників концерту та концертні номери, доповнити концертні виступи тематичною інформацією, провести привітання та нагородження учасників і гостей концерту, згладити організаційні недоліки під час проведення концерту.

Текст конферансу з дітьми потрібно розібрати та вивчити заздалегідь, а також проговорити можливі варіанти дій ведучих у випадках організаційних непорозумінь під час проведення концерту. Це називається «моделювання ситуаційної проблеми».

6 етап. Запрошення на концерт можна оформити друкарським способом, а за потреби й виготовити з дітьми вручну. На такому квитку необхідно розмістити таку інформацію: особисте звернення до запрошеного, назву концерту, дату, час і місце проведення концерту, адресу, проїзд і телефон місця проведення концерту, коротку анотацію концерту. Поширити запрошення в освітньому закладі чи за ними.

7 етап. Афіша має містити таку інформацію: назву концерту, дату, час і місце проведення концерту, адресу, проїзд і телефон місця проведення концерту, коротку анотацію концерту; умови відвідування концерту (платно або безоплатно, очно чи дистанційно). Бажане розміщення в соціальних мережах та платформах закладу заздалегідь. Якщо планується трансляція, то прикріпити посилання.

8 етап. Репетиція — необхідний етап організації концерту, що дає змогу вирішувати цілу низку організаційних завдань. Під час репетиції: кожен включений до програми концертний номер переглянути на сцені; відрепетирувати з кожним учасником концерту вихід і відхід зі сцени; відрепетирувати, якщо передбачено, нагородження учасників концерту; прогово-

рити з виступаючими вимоги (у всіх деталях) до форми сценічного одягу; призначити час збору учасників концерту.

9 етап. Правила організації концерту:

1. За 1–2 години до початку концерту необхідно перевірити місце його проведення.

2. Необхідно призначити чергування педагогів у залі для глядачів, на сцені, за сценою, біля входу до освітнього закладу.

3. Програму концерту (стислий варіант) необхідно видрукувати в кількох примірниках і розвісити біля входу в зал для глядачів, за сценою, на сцені.

4. Час збору учасників концерту необхідно призначити не менше ніж за годину до початку концерту.

5. Перед початком концерту потрібно перевірити організаційну підготовку всіх учасників концерту, а також налаштувати їх на майбутній виступ.

6. Організатору концерту необхідно постійно перебувати на сцені, щоб контролювати все, що відбувається на сцені та за сценою.

Після закінчення концерту слід зайти до кожного дитячого колективу, щоб подякувати всім дітям і педагогам за участь (незалежно від якості виступу).

10 етап. Етап післядії охоплює: обговорення помилок і недоліків концертного виступу, виправлення виявлених недоліків, визначення перспектив концертної діяльності.

Питання для самоперевірки

1. Схарактеризуйте основні риси відмінності концертної творчості.
2. Назвіть основні етапи організації та проведення концерту.
3. Розкрийте специфічні риси репетицій періоду концерту.
4. Назвіть прийоми активізації глядацької аудиторії у концерті.

Завдання для самостійної роботи

1. Розробити сценарно-режисерський хід концерту до Дня студента.

2.2. Основні етапи організації та проведення композиції

Літературно-музична композиція — драматургічний твір естрадного мистецтва, створений на основі поєднання і синтезу поетичного слова, музики, танцю, пластики. Це вид театралізованої вистави, у якій за допомогою сюжетно-послідовної низки подій, закладених у літературних фрагментах різних жанрів, через монтаж ситуацій, епізодів, мотивів, тобто через систему рухомих аргументів, викликає в глядача такий ланцюг асоціацій, що створює узагальнений поетичний образ.

Італійське слово «компонере» (складати) перекладається як «композиція» — складна єдність різних компонентів, що досягається у процесі творчості.

Поняття «композиція» присутнє в будь-якому виді мистецтва: у живописі є композиція картини, у музиці навіть проста пісня має свою композицію, свої складові елементи. Є композиція роману, фільму тощо. Композиція як самостійна жанрова сценічна форма прийшла з професійної естрадної сцени. Цей жанр народився в радянських читців-виконавців у 20–30-х роках минулого століття.

У сучасній літературно-музичній композиції використовуються всі виразні засоби й види мистецтва. Чільне місце посідають видові особливості.

Літературна — означає, що в основі сценарію лежить художня, а також публіцистична література. Може бути використаний документальний місцевий матеріал, але при цьому домінує художня літературна основа.

Композицію називають музичною, оскільки музика, поряд із літературним матеріалом, стає інтегральною та важливою частиною функціональної структури кожного елемента, унаслідок чого перетворюється на драматичний компонент усієї дії.

У літературно-музичній композиції композиційна побудова змикається з творчим монтажем. Мистецтво композиції має на увазі метод мислення,

що композиція — це тяжіння елементів один до одного за змістом, а не за фактурою і формою.

Під час складання різних епізодів, фрагментів тексту в єдину композицію ці моменти стику фрагментів композиції її не тільки не псують, а за умови вмілого, продуманого їхнього «стикування» посилюють емоційний вплив на глядачів, створюючи якесь додаткове тло, ефект, який він назвав «третім змістом». Це прийоми контрастного зіставлення, паралельного ведення, логічно послідовна подача різних епізодів і перехід їх за цими законами один в інший, прийоми рефрену або лейтмотиву, ретроспективи та прийом асоціативного зіставлення.

Пізніше поняття композиції на сцені відійшло від позначення лише читецької спрямованості та почало застосовуватися до сценічних форм, у яких використовували різномірний, різножанровий матеріал, складений, «підігнаний» один до одного для розкриття якоїсь єдиної теми та для виконання якогось авторського завдання.

У дозвіллевій практиці традиційно трапляються одножанрові композиції (музичні, хореографічні, читецькі, вокальні тощо) та різножанрові, у яких використовуються твори різних видів мистецтва та документальні матеріали (літературно-музичні, художньо-документальні, художньо-публіцистичні тощо). Якщо відштовхуватися від поняття сюжету, то композиції, що мають сюжет, називаються сюжетними. У таких випадках і художній, і документальний матеріал вибудовується відповідно до заданого сюжету з урахуванням законів драматургії. А безсюжетні композиції мають свою логіку, відповідно до якої матеріал вибудовується відповідно до задуму сценариста. У процесі створення безсюжетних композицій часто діє принцип калейдоскопа, тобто в такий спосіб відбувається досить довільне чергування матеріалів, що становлять основний зміст. Цікавішим для глядача стає процес вибудовування матеріалів композиції відповідно до вдало знайденого сценарно-режисерського ходу — наскрізного художньо-образного прийому, якому підпорядковуються всі епізоди сценарію, усі складові частини композиції.

Типи літературно-музичних композицій:

1. Монокомпозиція — створюється за творами одного автора.
2. Тематична композиція — єдина тема розкривається шляхом використання музики та літературних творів кількох авторів.

Види літературно-музичних композицій:

- поетична;
- літературно-документальна;
- монтаж драматичних сцен;
- змішана літературно-музична композиція.

Загалом, найбільш поширена тематика літературно-музичних композицій: життя і творчість поета, митці та великі люди, ювілеї місцевих творів і фільмів, політичні та інші події, календарні свята.

Чому для режисера найлегша форма заходу — це літературно-музична композиція? По-перше, поезія відгукується на події більш мобільно, тож за відсутністю великого, цілісного твору режисер звертається до літературного монтажу. По-друге, літературний монтаж, на відміну від п'єси, не вимагає обов'язкового ігрового елемента й обов'язкового мінімуму дійових осіб. По-третє, літературно-музична композиція дає можливість введення в сценарій місцевого документального матеріалу.

У театралізованих виставах загалом і в літературно-музичній композиції зокрема композиційна побудова змикається з творчим монтажем. Монтаж пов'язаний тут зі змістовною сутністю твору, зі специфікою творчого процесу. Створення літературно-музичної композиції, будучи процесом самостійним і творчим, проте теж зумовлене вже створеною літературою, і тому повинно бути результатом поглибленого вивчення творів мистецтва і всього того, що з ними так чи інакше пов'язано. До того тема тут не може бути визначена заздалегідь, як і під час роботи над сценарієм будь-якої театралізованої вистави.

Сценарист планує, як правило, лише загальну тематичну спрямованість, виходячи з події, яку треба відзначити, із дати, якій присвячується конкретна літературно-музична композиція. Літературно-музична композиція, як і будь-яка театралізована вистава, складається з номерів та епізодів.

Але специфіка саме літературно-музичної композиції проявляється в тому, що номери в ній особливо тісно стикаються один з одним і створюється враження їхньої злитості, а часом навіть розмитості.

Монтаж тут переважає, панує над усім, і він диктує в більшості випадків саме таку злитість. Безумовно, можуть бути й такі літературно-музичні композиції (особливо створені за прозовими чи драматургічними матеріалами), у яких номери та епізоди чітко виокремлюються і можуть бути навіть виконані концертно.

У більшості ж літературно-музичних композицій, особливо поетичних, не завжди є необхідність у чіткому виділенні кожної дієвої структури; сюїтний спосіб побудови тут переважає. Будучи великою (хоча найчастіше й одночастинною) формою театралізованої вистави, літературно-музична композиція в найкращих своїх зразках є єдиною дією, яка моделює той чи інший важливий і суттєвий процес дійсності. Саме такий спосіб монтажу доводить, що оригінальність творчої композиції головним чином і визначається тим, що вона постає перед глядачем як єдність, як суворо пов'язане монолітне ціле, виконане в одному «тоні» та стилі, яке розгортається за своєю внутрішньою логікою (відповідно, зрозуміло, до процесу дійсності, що моделюється). Якщо ж, навпаки, шматки прози, віршів, документів, сцени та музичні фрагменти об'єднуються не органічно, а лише зовнішніми зв'язками, якщо відсутня внутрішня необхідність у їхньому з'єднанні, то таке з'єднання виявляється лише випадковим зв'язком, що не створює ніякого твору.

Починаючи роботу над композицією, сценарист визначає головну тему свого майбутнього твору, потім добирає необхідний різномірний матеріал, що сприяє розкриттю теми. За бажанням автора матеріалом для його сценарію можуть бути й документи, і фотографії, і фрагменти фільмів або спектаклів, і вірші, і пісні, і багато чого іншого, з урахуванням сюжету або сценарно-режисерського ходу автор розподіляє матеріал по ходу дії композиції. На розміщення матеріалів у сценарії може впливати принцип історичного підходу до розкриття змісту, принцип хронологічної послідовності, принцип логічного висвітлення проблеми композиції. Хай там як,

у композиції матеріали неминуче «стикуються» одне з одним. Моменти такого «стику» різноманітного матеріалу в композиції сценаристу і режисерові необхідно продумувати та вирішувати заздалегідь. Звичайно ж, організатору дозвілєвих форм необхідно знати й особливості кожного прийому монтажу, тобто «стикування». У будь-якій творчій роботі, пов'язаній із видовищними формами, знання основних прийомів монтажу завжди допомагає, а під час роботи над композиціями — особливо.

1. Логічно послідовний прийом монтажу матеріалу передбачає логічний природний перехід з одного уривка в інший відповідно до логіки подій. Текст про війну переходить логічно в пісню відповідного змісту та настрою.

2. Паралельний прийом зіставлення різноманітного матеріалу передбачає паралельний одночасний розвиток і показ двох ліній. Наприклад, на сцені йде паралельна розповідь про події на фронті та в тилу в один відрізок часу.

3. Контрастний прийом монтажу — два уривки, два матеріали протиставляються один одному. Часто мирний час і матеріал про цю пору різко протиставляється звістці про війну, що настала, звуком бомбардування, голосу диктора, який вимовляє текст про події на фронті тощо.

4. Ретроспективний прийом з будь-якого епізоду композиції веде глядача в той чи інший епізод минулого.

5. Прийом рефрену або лейтмотиву запозичив свою назву в музичних термінах і дослівно означає повторення того чи іншого уривка мелодії. У композиції рефреном теж може стати той чи інший музичний фрагмент, мотив. Але ним може стати й будь-який вірш, текст, епізод. Він слугує своєрідним нагадуванням якоїсь важливої думки, якогось настрою, почуття. Рефренний мотив або епізод стикується постійно з іншими епізодами сценарію, але це автору з його міркувань потрібно.

6. Асоціативний прийом — найскладніший, оскільки тут епізоди стикуються один з одним так, щоб викликати в глядача ті чи інші асоціації. Складний цей прийом тому, що глядачі в залі мають дуже різний досвід, емоційну чуйність, культуру сприйняття. Але водночас цей прийом дає і

великий простір глядачеві для роботи власної уяви, фантазії, тому така робота зустрічає жвавий відгук у глядачів.

Питання для самоперевірки

1. Схарактеризуйте основні риси відмінності літературно-музичної композиції.
2. Схарактеризуйте провідні прийоми монтажу художнього і документального матеріалу у композиції.
3. Назвіть основні етапи організації та проведення літературно-музичної композиції.

Завдання для самостійної роботи

1. Розробити сценарний режисерський хід літературно-музичної композиції до Дня Незалежності.

2.3. Специфіка підготовки та проведення танцювальних програм, дискотек

Для наймолодших представників нашого суспільства дискотеки є найпопулярнішим і найулюбленішим видом дозвілля. Танцювальні програми із задоволенням бувають зустрінуті й людьми старшого віку. Саме слово «диско» — «коло», скорочення від терміну «дискотека» — спеціально обладнаний зал для танців. Організувати та провести дискотеку буває не надто просто. Проблем в організаторів дискотек вистачає. Якщо на виступ якогось ансамблю приходять його шанувальники, і ці артисти збирають свого глядача, то дискотеку потрібно організувати так, щоб вона задовольнила смаки різних людей, бути цікавою для всіх. Дискотека — одна з масових форм проведення дозвілля, в основі якої закладено єдність естетичних і технічних компонентів розважального та пізнавального матеріалу.

Щоб диско-програма стала цікавою, спочатку визначається тема, пишеться сценарій. Потрібно знати для цього вид дискотеки, склад аудиторії, наявну технічну апаратуру, музичну оснащеність і готовність ведучого — діджея. З особливою увагою потрібно поставитися до можливостей

приміщення з точки зору дотримання санітарних норм. Важливо продумувати й час диско-вечора: невеличкий танцювальний вечір триває 40–50 хвилин, а якщо він театралізований і в ньому використовуються ілюстративні матеріали: слайди, відеофрагменти тощо, а також є в програмі конкурси, вікторини, виконавські номери, то увага присутніх не втомлюватиметься одноманітністю диско-вечора. Звичайно ж, у будь-якому разі важливо пам'ятати й про вік аудиторії.

Дискотека, незважаючи на гадану легковажність цього поняття, вимагає серйозної підготовки та серйозних творчих зусиль режисера, актора-ведучого, музикантів, людей, які працюють з апаратурою та іншою необхідною технікою.

Людиною, яка бере на себе ведення дискотеки, є ведучий або діджей. У ньому мають уживатися найрізноманітніші знання, уміння та здібності: акторські, музичні, читецькі, організаторські, імпровізаторські, комунікативні тощо. Йому належить захопити зал, організувати, створити живу, невимушену атмосферу, виконувати роль коментатора, знавця популярної музики, володіти апаратурою, мікрофоном, грати на інструментах, якщо знадобиться, бути енергійною, темпераментною людиною і вміти швидко та адекватно реагувати на зміну настрою оточення та перебудовуватися в процесі дії відповідно до запитів аудиторії.

Танцювально-розважальна дискотека починала формуватися з танців під грамофон, під «живий» оркестр, під радіо музику. Термін «розважальна» приховує велику підготовчу роботу організатора, бо сама по собі розвага не відбудеться. Аби програма дискотеки була і цікавою, і веселою, і містила корисну інформацію, ведучий повинен уміло коментувати музику і вставляти розважальні тексти в перервах між музикою і танцями. Необачно сподіватися тільки на імпровізацію, краще мати «домашні заготовки» реприз, текстових вставок і спиратися на сценарій або хоча б сценарний план.

Тематичні дискотеки вимагають особливої підготовки організатора. У них головним стрижнем стає коментар до музичного матеріалу, у якому подається відповідна інформація про виконавців, музичний напрям тощо.

Ведучому важливо не тільки коментувати музичний матеріал, а й мати свій погляд, своє судження, свою думку, якою він може ділитися з навколишніми, викликати їх на бесіду, своєрідний діалог.

У тематичних дискотек характер більш камерний, вони не розраховані на велику аудиторію. А ось диско-театр передбачає велике приміщення і наявність найрізноманітніших технічних засобів. Для театралізованих дискотек обов'язковий добре підготовлений матеріал, грамотно написаний сценарій із сюжетною лінією і втілення сюжету за допомогою театральних засобів і прийомів. Потрібні й хороші виконавці з акторськими здібностями, а також декорації, відповідне світлове та художнє оформлення. Таку дискотеку неможливо підготувати без попередніх ретельних репетицій.

Будь-який вид дискотеки вимагає, щоб було підготовлено відповідним чином приміщення. Не можна допускати зайвої скупченості. Приміщення має підходити для того, щоб було своє місце в апаратурі та своє місце у ведучого. Велику роль в оформленні приміщення відіграє освітлення. Підбір світлової апаратури надзвичайно важливий, оскільки часто світло залишається єдиним художньо-виразним засобом вечора танців. Хоча, своєю чергою, перенасичення світлом, яскравими променями, хаотичним миготінням спричиняє стомлення і роздратування в аудиторії. Використовується часто в диско-вечорах проєкційна та освітлювальна техніка.

Важливо відрегулювати й звук апаратури, оскільки часто зайва його гучність і заглушає промову ведучого, і стомлює присутніх. Звук має бути й дуже чистим. Чистота і потужність звуку має бути відрегульована таким чином, щоб ведучого було чутно в будь-якому місці аудиторії, щоб сенс і тема диско-вечора не загубилися.

Питання для самоперевірки

1. Назвіть правила техніки безпеки при проведенні танцювальних вечорів, дискотек.
2. Назвіть виразні засоби танцювальних програм.
3. Визначте специфічні риси організації танцювальних програм.

Завдання для самостійної роботи

1. Запропонуйте п'ять тем для сценарію танцювальної програми.

2.4. Особливості організації та проведення конкурсних та конкурс-но-ігрових заходів

Найбільш поширений вид дозвілєвої діяльності серед вікових груп дітей та молоді. Розглянемо форми, які найбільш часто зустрічаються, що мають найбільш широку популярність або новизну.

Форми конкурсних заходів: змагання (турнір), фестиваль, олімпіада, виставка-конкурс, конкурс дитячих робіт (у певному виді творчої діяльності), конкурс юних виконавців (солістів, ансамблів, масових колективів), огляд-конкурс, тематичний конкурс або фестиваль, конкурс майстерності, конкурс краси.

Форми ігрових заходів: флешмоб, інтелектуальні ігри, квізи, батли, вербатіми, настільні ігри, квести.

Рівні організації та проведення конкурсних заходів: міжнародний, регіональний, міський, районний, установчий, конкурсний захід у межах одного закладу.

Основною специфічною особливістю ігрових програм є той факт, що в основі організації її дії лежить гра-конкурс. А глядач у таких програмах не пасивний спостерігач, а активний учасник дії. І, звісно ж, потрібно розраховувати на можливість виникнення імпровізації під час виконання того чи іншого конкурсного завдання. Адаже глядач-учасник часом просто непередбачуваний. Конкурсно-ігрові розважальні, або, як зараз заведено часом їх називати, шоу-програми, мають велику популярність. Сьогодні у сферу дозвілля, окрім давно відомих конкурсно-ігрових форм: КВК, «Що? Де? Коли?», «Колесо фортуни» та ін., приходить з телевізійного екрана і багато нових ігрових розважальних програм. Конкурсно-ігрові програми, особливо такі, як згадані КВК або «Що? Де? Коли?», мають не тільки зовнішній розважальний бік, а й пізнавальний, а також елемент спортивно-змагального характеру. Конкурсні програми є в сучасному дозвіллі справжніми захопливими видовищами зі спортивним протиборством і яскравими

захопливими епізодами. Йде динамічне змагання в дотепності, винахідливості, спритності, акторській, вокальній, хореографічній майстерності, що привертає цілковиту увагу не тільки учасників, а й уболівальників-глядачів. У такій атмосфері розкріпачуються навіть дуже сором'язливі люди, і з педагогічної точки зору роль конкурсно-ігрових програм переоцінити неможливо. Такі програми популярні й тому, що їхнім основним елементом є гра, а гра — це основний метод і навчання, і виховання, і спілкування дітей одне з одним і з дорослими.

Організаторам конкурсно-ігрових програм ще на підготовчому етапі до організації та проведення конкурсно-ігрових розважальних програм необхідно насамперед урахувати, що в основі таких програм лежить гра, а в гри від найдавніших часів є два головні закони, які не можна порушувати. Перший: гра перестане бути грою й існувати у вигляді цієї конкретної гри, якщо не дотримуватися хоч найменшою мірою її умов. Виконувати умови кожної конкретної гри потрібно обов'язково, інакше гра зруйнується, помре. Другий: гра перестане бути грою, якщо не принесе задоволення, якщо вона принесе біль, розчарування, негативні переживання.

І щоб на роботу чекав успіх, організатору конкурсно-ігрової програми потрібно зібрати команду помічників, штаб активістів-ідеєносіїв і, звісно ж, виконавців, музикантів та інших людей, які беруть участь в організаційно-творчому процесі.

Команда організаторів на перших організаційних зустрічах має вирішити найголовніше: визначити тему, кількість учасників, за яким принципом організують у команди, скільки команд? Потрібно продумати, щоб за складом команди, що змагаються, були більш-менш рівні за інтелектом, за віком, за кількістю учасників. Організатори одразу ж мають розв'язати багато проблем: підібрати приміщення, підготувати його оформлення, освітлення, оснащення необхідною технікою, світлом, упорядкувати розв'язування питань матеріального забезпечення програми, підібрати помічників для проведення гри. Сценарій варто починати писати тільки після розв'язування основних питань.

Сценарна робота в конкурсних-ігрових програмах складається начебто з двох частин: процесу вигадання та добору конкурсних завдань і власне написання тексту всього дійства. Працюючи над першою частиною програми, сценарист мобілізує всю свою фантазію, дотепність, творче осмислення теми та подачі тих чи інших завдань, щоб вони не були вирішені «лобовим», прямолінійним чином, а мали образне, цікаве для глядачів та команд трактування і подачу. Завдання мають бути образними, вимагати нестандартних рішень.

Конкурси мають бути продумані в усіх подробицях, у всіх деталях, з урахуванням можливостей команд, особливостей майданчика, часу на їхню підготовку, проміжками між виконанням завдань, поясненнями ведучого та резюме журі.

Текст сценарію конкурсних-ігрових програм для дітей має бути нескладним, доступним і для розуміння, і для виконання. Під час роботи над сценарієм слід пам'ятати й про те, що в обставинах підвищеного хвилювання учасникам буває важко слухати розлогі пояснення завдань, тому пояснювальний текст потрібно писати чіткою і простою мовою. Умови завдань краще «розжувати», пояснити простими словами. Погано, якщо почнеться на сцені під час гри перепитування якихось слів, завдань, запитань. Цих прорахунків сценаристів на підготовчій стадії роботи краще не допускати. Питання завдань для команд не варто надто ускладнювати, але й спрощувати теж не потрібно. Бо і в тому, і в іншому випадку гра перестане бути цікавою і для учасників, і для вболівальників.

У дозвілєвій практиці відомі два види сценаріїв ігрових програм. У першому випадку конкурси не пов'язані наскрізним прийомом, загальним сюжетом, і програма є ланцюгом конкурсів, що не залежать один від одного. Це мозаїчний вид конкурсних-ігрових програм. Інший вид сценаріїв має або наскрізний сюжет, або єдиний драматургічний хід як наскрізний прийом, якому підпорядковується все в програмі. Конкурси в цьому випадку вибудовуються і подаються відповідно до заданого сюжету або ходу. Тут доречні й декорації, і театралізація, і костюми, і особливий реквізит, і ускладнені світлотехнічні засоби.

Вимоги до ведучого конкурсних-ігрових програм досить специфічні. Він за своїми інтелектуальними можливостями не має бути нижчим за команди. На цю роль потрібно підбирати людину комунікабельну, дотепну, винахідливу. Вона повинна мати ясну мову, чітку дикцію, звучний голос. Але він не повинен бути надмірно балакучим, щоб не дратувати та не відвертати команди та вболівальників. Ведучому не потрібно метушитися через дрібниці, але й не бути повільним, неповоротким. Ведучий має бути людиною доброю, розуміти тих, хто програє, уміти пом'якшувати ситуацію, знаходити відповідні слова і швидко реагувати на те, що відбувається. Щоб ведучий міг дуже добре в усьому орієнтуватися, його слід залучати до роботи над конкурсними-ігровими програмами разом з організаторами та сценаристами від самого початку.

Членами журі варто запрошувати людей, які мають насамперед авторитет і повагу. Це мають бути не тільки фахівці своєї справи, а й люди інтелектуальні, начитані, розумні, веселі, здатні оцінити розумний жарт, правильно відреагувати на успіхи, невдачі та знайти правильні рішення в різних ситуаціях.

Конкурсні завдання можуть бути:

- індивідуальними;
- груповими.

Форми виконання конкурсних завдань:

- словесна відповідь;
- творчий виступ команд або їхніх представників.

Сценаристу в процесі роботи над конкурсними-ігровими розважальними програмами важливо вміти прогнозувати майбутні дії учасників і реакцію глядачів, передбачати ті чи інші репліки. Особливо важливо закладати в сценарій прийоми активізації аудиторії: конкурси вболівальників, завдання для глядачів тощо. Це все значно підвищить загальний інтерес до програми глядачів.

Сучасні ігрові форми:

Флешмоб (від англ. Flash mob — flash — спалах; мить, мить; mob — натовп; перекладається як «миттєвий натовп»); порівн. напр. Flash flood,

«раптовий паводок») — це заздалегідь спланована масова акція, у якій велика група людей з'являється в громадському місці, виконує заздалегідь обумовлені дії (сценарій) і потім розходить. Збір учасників флешмобу здійснюється за допомогою зв'язку (здебільшого це Інтернет). Флешмоб розрахований на випадкових глядачів, викликаючи в них змішані почуття нерозуміння, інтересу і навіть участі.

Беручи участь у цій грі, люди, як правило, шукають можливість розважитися; відчуття почуття свободи від усього і всіх; справити враження на оточення; самоствердитися; отримати гострі відчуття; долучитися до спільної справи; отримати ефект, як від групової психотерапії; емоційно підзарядитися; знайти нових друзів.

У цій грі спрацьовує «ефект натовпу». Учасники у звичайному житті часто постають цілком успішними й серйозними людьми. Психологи цей феномен пояснюють тим, що буденне життя й одноманітні повсякденні турботи стомлюють людей.

Основні принципи флешмобу:

- 1) спонтанність;
- 2) відсутність централізованого керівництва;
- 3) відсутність фінансових або рекламних цілей;
- 4) деперсоніфікація. Учасники флешмобу під час акції не повинні ніяк показувати, що їх щось пов'язує;
- 5) Відмова від висвітлення флешмобу в ЗМІ.

Загальноприйняті серед спільності моберів правила флешмобу:

- 1) ніхто з учасників не платить і не отримує грошей;
- 2) дія має здаватися спонтанною;
- 3) має скластися враження, що мобери — такі ж випадкові перехожі, як і всі;
- 4) сценарій найчастіше має абсурдний зміст;
- 5) флешмоб має викликати подив, а не сміх;
- 6) флешмоб не повинен містити рекламу або ж її елементи, акції не примушують до голосування за кого-небудь.

Квест (пригодницька гра — англ.) — один з основних жанрів комп'ютерних ігор, що являє собою інтерактивну історію з головним героєм, керованим гравцем. Найважливішими елементами гри в жанрі квесту є власне розповідь і дослідження світу, а ключову роль в ігровому процесі відіграють розв'язування головоломок і завдань, які вимагають від гравця розумових зусиль. Такі характерні для інших жанрів комп'ютерних ігор елементи, як бої, економічне планування і завдання, що вимагають від гравця швидкості реакції та швидких дій у відповідь, у квестах зведені до мінімуму або зовсім відсутні.

Квести-головоломки. У квестах-головоломках (англ, puzzle adventure) на перше місце ставиться розв'язання якихось логічних завдань, загадок, наприклад, у вигляді різних механізмів, доступних для обстеження гравцем; водночас число загадок дуже велике, а розповідь може бути схематичною або взагалі відсутньою. Яскравим представником піджанру є гра *Myst* (1993), а пізніші квести-головоломки, що наслідують її, описувалися ігровими оглядачами як «*Myst*-подібні» квести. Один із підвидів піджанру квестів-головоломок є «вихід із кімнати», у якому перед гравцем стоїть завдання вивести персонажа із замкненого приміщення, користуючись предметами, що перебувають у кімнаті.

Перформанс. Гра полягає в тому, що потрібно або знайти вихід, вирішивши безліч завдань, або досягти певної мети. Натомість відмінність від класичного ескейп-руму в тому, що кожному учаснику даються певні ролі (головні), а другорядні ролі грають спеціально підготовлені для цього актори. Саме вони направляють героїв або, навпаки, заважають їм у виконанні завдань. Це можна порівняти з театральною постановкою.

Батл — це водночас молодіжна течія та видовище. Його влаштовують на вечірках, у клубах, між учнями шкіл, вишів, коледжів або творчими колективами. Вони зародилися кілька десятиліть тому в афроамериканському середовищі, а з розвитком Інтернету активно застосовуються на форумах і в соціальних мережах.

Термін «батл» походить від англійського слова *battle*, що в перекладі означає: «битва, баталія». Батли використовуються в реперів та в інших

молодіжних видах дозвілля. Батл — це змагання в будь-якому творчому напрямі, що відбуваються з метою підвищити свій рейтинг і продемонструвати свою перевагу над суперниками. Змагання влаштовуються перед публікою і викликають, як правило, великий інтерес у глядачів.

Батли поділяються на види мистецтва, у яких учасники хочуть довести свою перевагу. Відомі: музичний батл, танцювальний батл, імпровізаційний, або театральний, батл. Змагання тривають доти, доки хтось з учасників не програє.

Вистави в жанрі **сторітелінгу** (від *англ.* — розповідь і говорити) — це захопливі історії, які актори розповідають на відстані витягнутої руки. На сцені немає декорацій, костюмів та інших атрибутів, які можуть відволікти глядачів від особистості самого актора і його історії. Тут завжди багато яскравих образів, фактів, точних деталей, блискучої гри, завдяки чому історії оживають, надовго запам'ятовуються.

Актори вміють створювати доброзичливу атмосферу, яка налаштовує на відкрите, інтерактивне спілкування і дає можливість кожному стати учасником вистави.

Вербатім (від *лат.* — документальний театр) — вид театральної вистави. Він зародився в Англії в середині 1990-х років. Вистави повністю складаються з реальних монологів або діалогів документального походження. Матеріалом для кожної вистави слугують інтерв'ю з представниками тієї соціальної групи, до якої належать герої планованої постановки. Розшифровка інтерв'ю і складають канву та діалоги сценічної дії.

Основні етапи організації та проведення конкурсного заходу:

1 етап — створення ініціативної групи, визначення рівня та тематичної спрямованості конкурсного заходу, визначення його організаторів;

2 етап — розробка положення про конкурсний захід (див. далі);

3 етап — розсилка положення передбачуваним учасникам конкурсного заходу;

4 етап — організація та проведення організаційних і методичних захо-

дів (зборів, консультацій, майстер-класів тощо) для педагогів — майбутніх учасників конкурсного заходу;

5 етап — збір заявок на участь у конкурсному заході;

6 етап — складання плану проведення конкурсного заходу (графіки перегляду або прослуховування, плану конкурсної виставки тощо), формування складу журі;

7 етап — організація контактів з учасниками конкурсу та розв'язання організаційних питань;

8 етап — організація та проведення основних конкурсних заходів (переглядів, прослуховувань, виставкових показів, змагальних заходів тощо);

9 етап — підбиття підсумків конкурсу, визначення переможців конкурсного заходу;

10 етап — організація та проведення підсумкових заходів (гала-концертів, показових виступів тощо), нагородження переможців;

11 етап — організація та проведення методичних заходів для педагогів - учасників конкурсного заходу (аналіз підсумків конкурсного заходу).

Додаткові дії під час організації та проведення конкурсного заходу:

- на дитячих конкурсних заходах обов'язково мають бути присутні діти: вони можуть бути просто глядачами, а можуть брати участь у роботі дитячого журі або обирати найкращого учасника конкурсу в номінації «Приз глядацьких симпатій»;

- для привернення уваги до конкурсного заходу необхідно за кілька днів до його проведення вивісити афішу, розповсюдити запрошення (обов'язково потрібно надіслати запрошення усім членам ініціативної групи цього конкурсного заходу, а також керівникам органів освіти та місцевої адміністрації);

- місце проведення конкурсу слід обладнати й оформити відповідно до специфіки цього конкурсного заходу;

- підбиття підсумків конкурсного заходу та нагородження краще проводити в окремий день, а вручення призів і подарунків поєднувати з показовими виступами переможців;

• у дипломах переможців конкурсного заходу обов'язково потрібно вказати не тільки прізвище та ім'я дитини, а й назву освітнього закладу та дитячого творчого об'єднання, а також прізвище та ініціали педагога.

Типова структура положення про конкурсний захід

Назва конкурсу (профіль, тематика). Ініціатори проведення конкурсу. Організатори конкурсу. Цілі конкурсу. Завдання конкурсу. Терміни проведення конкурсу. Терміни подання заявок на участь у конкурсі. Учасники конкурсу. Програма конкурсу. Вимоги конкурсу.

Підбиття підсумків конкурсу та нагородження. Склад журі конкурсу. Контактний телефон.

Додатки до положення про конкурсний захід:

1. Форма заявки на участь у конкурсі:

- назва конкурсу;
- номінація конкурсу;
- освітній заклад (клас, група);
- педагог (прізвище, ім'я, по батькові повністю);
- контактні телефони педагога (робочий і домашній);
- виконавець (прізвище та ім'я дитини (назва колективу), вік, школа, клас, рік навчання);
- конкурсна програма (назва робіт, виконуваних творів тощо);
- додаткові дані (за необхідності).

2. Зразок етикетки (для робіт образотворчої, декоративно-прикладної та технічної творчості):

- назва роботи;
- виконавець (прізвище та ім'я дитини, її вік);
- освітній заклад;
- дитяче об'єднання;
- педагог (прізвище, ініціали).

На закінчення цього розділу методичного посібника необхідно зазначити, що більш різноманітною за змістом і формою буде освітня діяльність

дитячого об'єднання додаткової освіти, то цікавішими й результативнішими будуть заняття для дітей.

Питання для самоперевірки

1. Назвіть основні етапи організації та підготовки конкурсної розважальної програми.
2. Схарактеризуйте найбільш популярні форми ігрових програм серед молоді.
3. Виявіть риси схожості та відмінності конкурсних та ігрових форм заходів.

Завдання для самостійної роботи

1. Розробіть положення про конкурсний захід у вашій освітній організації

2.5. Особливості підготовки та проведення флешмобів

З точки зору класифікації флешмобів виокремлюють класичні та неklasичні їхні форми. Класичний флешмоб побудований на первинних основах ідеології руху. Така акція не ставить собі за мету висловити будь-яку ідею і не приховує жодного прихованого підтексту. Її мета — створити «не-стандартні ситуації» і привернути увагу оточення. Сенс у них, як правило, присутній, але він має, скоріше, абстрактний, ніж конкретний характер. Здебільшого флешмоб-акції спрямовані на боротьбу із замкнутістю, закомплексованістю, стереотипністю поведінки в сучасному мегаполісі, надмірною раціональністю мислення, що заважає щодня відчувати яскраві емоції та без сорому їх проявляти». Також мета класичного флешмобу — здивувати випадкових глядачів, але так, щоб вони не мали реакції відрази або сміху від того, що відбувається. Утримати межу між здивуванням і сміхом важко, тому в чистому вигляді класичний флешмоб — явище рідкісне, особливо в наші дні. На основі матеріалів інтернет-спільнот моберів можна сформулювати основні ознаки класичного флешмобу: учасники — не знайомі одне з одним люди:

- до акції не збираються в місці події;
- централізоване керівництво відсутнє;
- сценарій абсурдного характеру має викликати здивування;
- тривалість акції не більш як п'ять хвилин;
- немає висвітлення в засобах масової інформації,
- не вітається фото- чи відеореєстрація;
- проведення й участь безоплатні;
- не містить рекламу, агітацію.

У міру існування та розвитку флешмобів почали з'являтися такі сценарії, які не відповідали його правилам. Проте вони втілювалися в життя, і стало зрозуміло, що класичний флешмоб уже не здатен задовольнити всіх. З плином часу форми та різновиди флешмобу змінювалися, розширювалися, і в нових його формах побільшало осмисленості та бажання змусити замислитися інших.

Перші спроби класифікації флешмобів були зроблені за кордоном. Умовні відмінності виокремлюють кілька груп таких акцій. Проаналізувавши різні джерела інформації, можна виділити найпоширеніші на сьогодні «некласичні» флешмоби: Dating-Mob («моб-побачення»), I-Mob («інтернет-моб»), Long-Mob («довготривалий моб»), X-Mob («експериментальний моб»), буккросинг («книгообмін»), моб-хепенінг («театральний моб»), Art-Mob («художній моб»), Fan-Mob (мобери-фанати), моб-хаус («домашній моб»), політ-моб або соціо-моб, фаршинг, Fun-Mob («веселий моб»), Extreme-Mob, монстрація.

1. Long-Mob («Тривалий моб»). Сенс цієї акції полягає в тому, що група моберів заздалегідь домовляється про те, які необхідно буде виконати дії, а потім учасники виконують їх у будь-який зручний для них час і практично в будь-якому місці.

2. Буккросинг («Книговорот»). Якось людина навмисно «забуває» в будь-якому місці вподобану їй книгу, забезпечивши її відповідною міткою. Той, хто підібрав книгу, має керуватися головним принципом буккросингу: прочитав — віддай іншому. Людина, яка прочитала книгу, за допомогою мітки може зв'язатися з її першим господарем для обговорення прочитаного або знайомства.

3. Моб-хепенінг («Театральний моб»). Театралізована дія, до якої залучаються і глядачі. Тут вітається імпровізація, включення фольклорного елемента, гумору. Декорації — навколишнє оточення, актори вистави — випадкові перехожі.

4. Art-mob («Художній моб»). Акція, що має певну художню цінність і складність реалізації, націлена на видовищність. Як правило, вона виконується з використанням асоціативних предметів і символічного реквізиту. Ця акція передбачає репетиції. В артмоб є команда, що складається з режисерів, сценаристів, людей, які допомагають з її організацією. До цього виду належить і «танцювальний флешмоб».

5. Fan-mob (Фан-моб). Флешмоби на честь якоїсь знаменитості. Учасники цього мобу використовують певну атрибутику і надягають одяг, пов'язаний з тими людьми, на честь яких відбувається моб.

6. Моб-хаус («Домашній моб»). Акція, розрахована на кілька годин. Мобери «живуть» за певними правилами, відмінними від звичайного життя. Свого роду моделювання соціокомунікативного простору, зрозумілого тільки учасникам акції, що викликає подив у свідків. Це може бути імітація студентського життя, імітація весілля тощо.

7. Політ-моб або соціомоб. Акції із соціальним або політичним відтінком. Вони є простішим, оперативнішим і безпечнішим способом вираження громадської думки, ніж мітинги та демонстрації.

8. Extreme-mob. Дії з крихкими моральними гранями, може мати місце дрібна хуліганська поведінка моберів.

Таким чином, некласичний флешмоб відрізняється від класичного тим, що передбачає знайомство в процесі мобу; може відбуватися в мережі Інтернет; може відбуватися без попереднього планування; порушується принцип короткочасності; деякі мобі спеціально репетирують; у деяких мобі учасники не створюють натовп, а діють у звичайній масі людей; глядачі можуть бути учасниками мобі; допускають імпровізацію; деякі мобі спрямовані на привернення уваги до події в країні чи світі; можуть міститися елементи реклами, агітації; сцена.

Флешмоб — це технологія збирання натовпу, дії якого мають абсурдний, але безпечний характер, спрямовані на отримання емоційного задоволення від художньо-творчого втілення акції.

Виходячи з того, що всі флешмоб-акції відбуваються у вільний час (під час відпочинку) і найчастіше мають мистецьке спрямування, можна стверджувати, що основний критерій акції — рекреаційно-мистецька діяльність. У межах класифікації технологій, що використовуються у соціокультурній сфері, можна виділити два основні типи: технологію рекреації та розваг і художньо-видовищну технологію. Серед цих двох, художньо-видовищна технологія є найбільш відповідною для флешмобів, як сучасної форми дозвілля молоді, адже вона найкраще відтворює характерні особливості організації таких заходів.

Завдання для самостійної роботи

1. Запропонуйте п'ять тем флешмобу, які актуальні серед вашої молодіжної аудиторії.
2. Розробіть «словник термінів» мобера. Або низку неформальних правил етики спільноти моберів.
3. Оберіть рандомно 5 слів та шляхом асоціацій створіть ідею майбутнього флешмобу у п'яти напрямках (розважальний, патріотичний, екологічний, виховний, творчий)

2.6. Особливості організації та проведення квестів

Не так давно квести були досить нестандартним способом проведення дозвілля, а зараз проведення квесту — цілком буденна справа. У великих освітніх установах цей формат досить популярний. Від цього формати квестів починають активно змінюватися.

«Класичні» квести, хоч і схожі між собою, але все одно мають деякі відмінності. Серед найпопулярніших форматів можна виокремити: страшні квести з персонажами й без, пошукові квести, перформанси, дитячі проекти тощо.

Автоквести

Досить популярний вид розваг. Автомобіль або велосипед, ліхтар, смартфон із навігацією та друзі — ось і все, що потрібно для цієї пригоди. Квест може тривати всього кілька годин, а може і значно довше — залежить від програми. Зазвичай учасники — це можуть бути сімейні команди — збираються в призначений час у призначеному місці, де розповідається невеликий інструктаж, і, найчастіше, це і є початкова точка квесту. Стандартне обмеження за кількістю осіб: від двох до п'яти, але тут можливі різні варіанти.

Місце дії — усе місто, але якщо місто велике, то учасникам свідомо відомі ігрові райони. Це можуть легендарні маршрути мандрівників, військові-патріотичні локації, літературні маршрути.

Здебільшого такі квести відбуваються у вихідні дні, і зрозуміло чому — не доведеться стояти в «денних» заторах і переживати за швидкість проходження, адже часто дуже важливу роль у такому форматі відіграє суперництво між командами. Автоквести, як і «класичні» проекти, присвячені різним тематикам.

У зв'язку з тематикою у кожного автоквесту формується своя конкретна мета. Серед найпопулярніших форматів: пошукові, знакові, ігрові проекти, і, як окремий вид, фотополювання.

Пішохідні квести

Як і у випадку з автоквестами, ігровим полем у такому форматі є частина міста — зазвичай центр. За стандартом, увесь маршрут укладається у дві години спокійним кроком. Учасникам належить відвідувати певні місця і, виконавши невелике завдання, виявити підказку на місце розташування подальшої локації.

Як і автоквести, пішохідні квести дають змогу краще пізнати місто і перетворюють звичайну прогулянку на справжню пригоду.

Квести з елементами рольової гри

Такі квести також відомі як «живі квести», адже розвиток сюжету цілком і повністю залежить від дій учасників гри. У кожного члена команди є своя передісторія і таємна мета, а ось методи її досягнення він обирає сам: хитрість або сила, плетіння інтриг або чесність, що підкуповує...

На сьогодні існують десятки різноманітних сценаріїв: ви можете стати детективом, завдання якого розкрити злочин, героєм літературного твору або інших цікавих локацій.

Постійна взаємодія учнів одне з одним дає змогу розглядати таке дозвілля як тренінг на згуртування і хорошу практику роботи в команді поза класом.

Головний плюс такого формату — універсальність. Він підійде як для святкування ювілейного вечора, так і як частина проведення новорічної вистави — розмаїття сценаріїв дасть змогу вибрати відповідний варіант для конкретного заходу.

Спортивні квести або екшн-ігри

Формат, де на перше місце ставиться динамічність. Найяскравіший приклад спортивного квесту — знаменита міжнародна телефраншиза «Форт Боярд». Дуже активний вид інтелектуального відпочинку, який розвиває не тільки інтелект, а й фізичні здібності школяра. Але не варто думати, що на вході в проєкт гравцям видають спортивні снаряди та змушують тренуватися — як і в більш «класичних» квестах, у спортивних є своя сюжетна лінія, завдання і, абсолютно точно, незвичайні переміщення.

Науково-навчальні квести

Загальновідомий факт, що знання краще засвоюються під час гри — саме такий принцип вирішили використовувати творці формату навчальних квестів. Як правило, такі квести дуже схожі на своїх «стандартних» побратимів, але, крім логічних загадок, у них присутні завдання, що вимагають знань шкільної програми.

Зрозуміло, подібні проєкти націлені насамперед на дітей і підлітків шкільного віку. Існують цілі програми для класів і шкільних груп.

Квізи

Звісно, квізи за форматом доволі суттєво відрізняються від квестів, але такий вид інтелектуального відпочинку доволі швидко набирає популярності. Саме слово «квіз» (*quiz*) прийшло до нас з англійської мови, а в нашій мові аналогом є поняття «вікторина». Кілька команд, у складі яких від чотирьох до десяти осіб, збираються в певному місці та відповідають на різні запитання, змагаючись між собою.

Квізи відрізняються один від одного — це може бути як гра, розрахована на загальну ерудицію, так і вікторина на певну тематику (кіно, музика, спорт тощо). Нерідко такі заходи відбуваються у форматі телегри «Що? Де? Коли?». Останнім часом організатори подібних вікторин намагаються максимально урізноманітнити свій контент: вони не забувають про гумор, знімають відеопитання, додають музичний супровід, що іноді є додатковим натяком на правильну відповідь.

Етапи організації та проведення квесту в освітньому закладі

1. Організація робочої групи

Підготовка розпочинається з організації робочої групи, яка розробляє план, у якому прописуються всі етапи роботи над квестом, указуються відповідальні особи, мета та завдання заходу, умови проведення квесту, умови проведення гри, правила гри, критерії оцінювання, номінації, за якими планується нагороджувати переможців, визначається навчальний предмет/коло навчальних предметів або напрямок виховної діяльності. Також завданням групи є розробка сценарію, складання завдань.

До складу робочої групи можуть входити викладачі, співробітники, учні чи студенти, а також особи, запрошені з інших організацій.

2. Попередня підготовка

Попередня підготовка охоплює визначення цілей і завдань квесту, цільової аудиторії та кількості учасників, території гри та термінів проведення. Мета, як правило, має узагальнений характер і орієнтується на освітні стандарти, головним чином, залучити учнів до освітнього процесу, підвищити мотивацію до навчання.

Цільова аудиторія та кількість учасників визначається цілями та завданнями самого заходу з урахуванням вікових особливостей та освітніх потреб, включно зі специфікою здоров'я.

Квест може відбуватися на території самого закладу освіти, прилеглий території, на об'єктах поза межами освітнього закладу.

Тривалість квесту також визначається цілями та завданнями, може охоплювати один урок, серію уроків, тиждень або інший часовий проміжок.

3. Визначення дати проведення квесту

Інформація про проведення заходу має бути загальнодоступною, заздалегідь відомою не лише учасникам, а й уболівальникам, іншим зацікавленим особам.

4. Складання сюжету та написання сценарію

Розробка завдань. В основі будь-якого сценарію лежить ідея — легенда, вигадана історія про події, які передували початку гри. Потім формується загальна концепція: ключове завдання, розвиток сюжету. Сюжет — низка подій, тобто послідовність етапів, для проходження яких розробляються правила (умови, бонуси й штрафи). Залежно від правил, сюжет може бути: лінійний, тобто рух від однієї точки, де необхідно виконати завдання, щоб дістатися до іншої; наскрізний, тобто рух відбувається не послідовно, а точки пов'язані між собою тільки загальним початком і кінцем. Лінійний сюжет зручний, якщо бере участь одна команда, або між стартом команд проходить 10–15 хвилин. Наскрізний сюжет зручний, якщо бере участь кілька команд / гравців і кожна команда починає маршрут зі своєї точки.

Для просування сюжетом поряд з основним розробляються додаткові завдання різного характеру, бажано, щоб серед них пропонувалися проблемні. Як завдання можуть виступати всілякі загадки, ребуси, головоломки, завдання з підручників і збірників, які можна піднести в ігровій формі.

Головне пам'ятати: завдання має бути таким, що інтригує, має провокувати на активність мислення.

Кількість завдань для квесту (точок маршруту) та їхня складність залежить від мети гри, віку та кількості гравців.

За предметним змістом можна виокремити моноквест, що охоплює лише

один навчальний предмет, та міжпредметний квест, що охоплює кілька навчальних предметів.

5. Проведення квесту

Незалежно від тематики та учасників проведення квесту передбачає: загальний збір у призначений час у призначеному місці, інструктаж для учасників (правила гри, техніка безпеки тощо), проходження маршруту та виконання завдань, загальний збір після проходження маршруту.

6. Підбиття підсумків

Підбиття підсумків і оголошення результатів є важливою частиною, тому що дає змогу учасникам зіставити свої знання та вміння з можливостями інших гравців, визначити свої сильні та слабкі сторони, а педагогам виявити інтелектуальний і творчий потенціал своїх учнів.

Завдання для самостійної роботи

1. Запропонуйте три варіанти сценарно-режисерського ходу для підготовки квесту.
2. Створіть картотеку ігрових завдань для квестів (10-15 завдань).
3. Запропонуйте фото 5 нетипових, цікавих локацій у вашому місті (районі, селі). Запропонуйте їх режисерське осмислення.

2.7. Технологія підготовки та проведення тематичного дня

Тематичний день — спеціально організований масовий захід для учнів, що змістовно розширює тематику основного навчально-виховного процесу.

Змістом тематичного дня може стати цікава і необхідна інформація, пов'язана з основною освітньою програмою, але передача її дітям потребує додаткових умов (тобто в основний навчальний час не може бути повноцінно викладена).

До таких додаткових умов можна віднести:

- тривалий час на виклад інформації (наприклад, 30–45 хв), тоді як на одному навчальному занятті теоретична частина не може перевищувати 25–30 хвилин;

- неможливість розділити інформацію на окремі частини (наприклад, під час знайомства дітей з основними історичними етапами розвитку цього виду діяльності або узагальнення різних напрямів творчості);
- необхідність включення в бесіду перегляду або прослуховування аудіо чи відеоматеріалів, а також організації виставки або концертних виступів;
- залучення до роботи з дітьми фахівця-практика в цьому виді діяльності (наприклад, відомого спортсмена або тренера, композитора або музиканта-виконавця, художника або будь-якого митця).

Тематичний день може бути не тільки пізнавального, а й дозвільно-розвивального характеру (наприклад, кіноклуб, клуб ігор та витівок, День народження тощо). Педагогічне призначення таких тематичних днів — створення умов для змістовного дозвілля та спілкування вихованців дитячого об'єднання.

Тематичний день може стати заходом, зміст якого узагальнює знання та вміння.

Призначення таких тематичних днів — дати дітям можливість творчо застосувати отримані на заняттях знання, уміння та навички.

Орієнтовна тематика клубних днів:

- клуб любителів або знавців (музики, книги, танцю, живопису тощо);
- вечір (поезії, музики, танцю тощо);
- майстерня (кукли-мотанки, сувенірів, саморобок тощо);
- ігровий клуб;
- кіноклуб (тематичний, клуб любителів мультфільмів тощо);
- «Чарівний світ» (кольорів, іграшок, фарб, музики, танцю, вишиванки тощо);
- «Наші (пернаті, домашні, чотириногі тощо) вихованці»;
- День тематичного дрес-коду (символіка, кольори, аксесуари);
- зустріч із цікавою людиною.

Форми тематичного дня: лекція-концерт (розповідь-концерт), виставка-оповідання, тематична ігрова програма, тематична програма мультфільмів, майстерня, клуб, тематичний вечір або ранок, усний журнал, гра-вистава, свято тощо.

Технологія підготовки та проведення тематичного дня

1. Визначити регулярність проведення тематичних днів дитячого об'єднання протягом навчального року.
2. Продумати тематику днів на весь навчальний рік (скласти річний план роботи клубу).
3. За кожним тематичним днем продумати (за потреби й уточнити) тему, дату, місце і час проведення.
4. Визначити форму проведення тематичного дня.
5. Скласти план (сценарій) проведення конкретного тематичного дня.
6. Продумати оформлення, озвучування та обладнання тематичного дня.
7. Скласти план підготовки тематичного дня, розподілити обов'язки.
8. Визначити та підготувати ведучого тематичного дня.
9. Підготувати та розповсюдити запрошення.
10. Оформити та вивісити афішу (не пізніше, ніж за два дні).

Перебіг тематичного дня:

- оголошується тема тематичного дня, його основний зміст та учасники;
- виступи під час тематичного дня бажано ілюструвати (аудіоматеріалом, відеоматеріалом, концертними виступами тощо);
- для активізації всіх учасників тематичного дня можна включити в хід заходу вікторину, творче завдання, роботу в командах тощо;
- загальний час проведення тематичного дня (пізнавально-розвивальної тематики) не повинен перевищувати 1 год. для молодших школярів і 1 год. 20 хв для підлітків і старшокласників;
- завершити захід можна чаюванням (якщо учасників не надто багато);
- після закінчення тематичного дня необхідно підбити підсумки, подякувати всім учасникам клубного дня (промовцям, глядачам, помічникам), відзначити активістів.

Питання для самоперевірки

1. Наведіть приклади найбільш вдалих, на вашу думку, тематичних днів в освітніх закладах.
2. Назвіть особливості тематичних днів в закладах освіти.

Завдання для самостійної роботи

1. Запропонуйте п'ять тем для тематичних днів у закладах освіти.
2. Створіть сценарний план тематичного дня вашого закладу.
3. Створіть актуальний тематичний плейлист до тематичного дня (новорічний, патріотичний, шкільний, ігровий та ін.).

2.8. Специфіка підготовки та проведення театралізованих вистав

Серед інших форм дозвілєвої діяльності (концертів, свят, композицій, вечорів, конкурсно-ігрових програм тощо) суттєво виділяються театралізовані вистави. Новорічний цикл заходів більшою частиною — це театралізовані вистави.

Театралізована вистава порівняно з іншими формами дозвілля має багато спільного з п'єсою. У ній, як і в п'єсі, має бути сюжет, розгорнута наскрізна дія, мають бути наскрізні герої зі своїми монологами та діалогами персонажів один з одним, події, дії, що ґрунтуються на необхідному для кожної сюжетної лінії конфлікті. Конфлікт має розвиватися за всіма законами драматургії, а це не досить просто й вигадати, придумати, розвинути. У театралізованій виставі передбачається можливість піднесення в художній формі театральними засобами основної ідеї твору. Без створення сценарію поставити театралізовану виставу дуже важко, якщо не сказати неможливо.

Театралізована вистава — досить складне за завданнями підготовки та втілення масове дійство. Його вирізняє масштабність розв'язуваних завдань, найбільш образне художнє рішення і спосіб реалізації задуму. Для її втілення потрібен високий рівень акторської майстерності учасників, виконавців, глибший і складніший характер драматургії та виразних засобів режисури, високорозвинена організаційна структура. Проблеми, які порушуються в темі театралізованих вистав, несуть у собі часом досить глибокий характер.

Театралізована вистава має в основі своїй складну драматургію, розвиток, як у п'єсі. Вона має, наскрізний сюжет, наскрізний розвиток дії та наскрізних героїв. У ньому яскравіше, ніж в інших видах дозвілєвої діяльно-

сті, присутня сама театралізація, масштабніший ступінь впливу, ширший діапазон використовуваних засобів художньої виразності.

Організатору, який береться за здійснення сценарно-режисерського завдання з підготовки та проведення театралізованої вистави, важливо пам'ятати головні специфічні риси, внутрішню суть цього виду роботи.

1. Якщо театралізована вистава базується на реальних, життєвих спостереженнях і фактах, то вони не повинні перетворюватися на нотації, моралізаторство, звіти, перелічення, а подаватися в художньо-образній формі. Адже суть режисерської майстерності — це створення художнього, символічного образу.

2. Найважливішою відмінною рисою в театралізованій виставі є синтез документального та художнього матеріалів з метою найбільш емоційного впливу на глядачів.

3. У всіх різновидах театралізованих вистав найважливішою спільною рисою є показ універсальних творчих можливостей виконавців. Актор у театралізованих виставах має вміти часом набагато більше, ніж у роботі над п'єсою. Тут він перевтілюється, співає, танцює, грає на музичних інструментах, звертається до аудиторії та активізує глядачів різними прийомами.

4. Актор у театралізованій виставі мусить часом грати не лише одну роль, а й трансформуватися по ходу дії від створення одного образу до іншого.

Сценарист і режисер у театралізованій виставі часто виступають в одній особі — керівника творчої групи. Тому він має бути компетентним у питаннях драматургії та режисури.

Специфічною особливістю драматургії театралізованих вистав є загострена боротьба ідей. Формою прояву боротьби є конфлікт. Без конфлікту немає дії, немає динаміки, а безконфліктність у театралізованій виставі одразу помітна і перекреслює всі старання керівника та колективу, якщо навіть і зібрано цікавий матеріал та є достатньо здібні виконавці.

Конфлікт (від лат. «конфліктус») — зіткнення, боротьба двох протилежних сил, прагнень, ідей, поглядів. На самому початку роботи над театралізованою виставою потрібно визначити головний конфлікт, без чого неможливо буде грамотно вибудувати розвиток дії, її нарощувальну силу.

Визначивши ж конфлікт, потрібно вибудувати й сюжетний задум з урахуванням вимог композиції: експозиція, зав'язка, розвиток дії, кульмінація, розв'язка, фінал.

Одна з найважливіших особливостей сценарної роботи в театралізованій виставі — правильно знайдений драматургічний хід — єдиний образний прийом, на який нанизуються всі епізоди сценарію. Він допомагає чітко, цілеспрямовано розвивати сюжетну лінію сценарію, не розгалужуватися, не «захворіти на багатотем'я». У театралізованих виставах найчастіше застосовують такі наскрізні прийоми, як: урок, гра, перерва, екскурсії, мандрівки в казку, космічні мандрівки, диспути, змагання, клоунади, кінозйомки, телепередачі тощо.

Сценарій може бути побудований на готовому матеріалі, підготовлений авторською групою або одним автором за участю інших членів колективу. Нестандартних рішень багато, але й «заштампованих» моментів достатньо. Творчо обдарований організатор завжди знаходить свій підхід хід до розв'язання окресленої ним проблеми та постарається втілити образно свій матеріал, якщо йому самому ця робота цікава.

Сценарій театралізованої вистави — це не простий літмонтаж, не набір сценок чи куплетів, не формальне чергування пісеньок і тексту. Театралізоване обрядове дійство як форма художньо-масової роботи потребує знання національних традицій і звичаїв. Важливо знати в цьому випадку, що в будь-якій обрядовій дії ритуал є свого роду кульмінацією. Саме в цей момент відбувається перехід дійових осіб, над якими відбувається обряд, в іншу нову якість.

Задум будь-якого сценарію, зокрема й театралізованої вистави, народжується по-різному. Багато досвідчених керівників самодіяльності, постановників, режисерів, починаючи роботу над сценарієм театралізованої вистави, проходять такі етапи:

- вибір теми, низки тем;
- виявлення завдань і обставин, що визначають усю подальшу роботу над сценарієм;
- ознайомча робота над фактами та іншим матеріалом;

- остаточний добір і добір фактичного і художнього матеріалу;
- літературна робота над текстом сценарію.

Якщо існує стабільно чинний творчий колектив, здатний вважатися авторським, то зародження задуму сценарію і шлях його створення може будуватися приблизно так:

1. Творчий колектив звертає увагу на реальний життєвий факт або матеріал, який хвилює всіх, не залишає байдужим нікого, всім цікавий і може стати основою для розробки теми сценарію.

2. Спільно з'ясовується проблема, яку факт характеризує або про яку говорить весь наявний матеріал.

3. Добираються інші факти, що свідчать про правомірність поставленої проблеми (байдужість, лінь тощо). Іноді початковий етап роботи будується інакше, ніби навпаки: для вже поміченої проблеми ведеться з дітьми колективний пошук фактів. Це процес захопливий і цінний з усіх боків: і у творчому, і у виховному, і в пізнавальному.

4. Визначаються такі компоненти задуму:

- тема — коло явищ дійсності, виокремлене авторською групою (ці явища мають бути досліджені);
- ідея — головна авторська думка, його переконання, висновок із досліджуваної ним теми (цей висновок за достатньої авторської переконливості мають зробити й глядачі);
- надзавдання — кінцева художньо-педагогічна мета.

5. Визначається конфлікт, його вид, форми вираження та протидія сили.

6. Знаходиться драматургічний хід (часом його називають ще сценарно-режисерським ходом) у контексті з ідеєю і всім задумом, розробляються прийоми окремих епізодів.

7. Відбувається творче взаємопроникнення й осмислення фактичного й художнього матеріалів, їхня взаємодія та синтез.

8. Підбираються засоби художньої виразності (слово, пластика, музика, техніка та інші засоби).

9. Епізоди розподіляються з урахуванням наростання глядацького

інтересу відповідно до законів композиції та розвитку конфлікту (зав'язка, розвиток дії, кульмінація тощо).

10. Відбувається визначення жанрової приналежності майбутньої вистави, яка позначиться на всьому художньо-творчому пошуку (сатира, гумор, фарс, фантастика тощо).

11. Літературна робота з текстом сценарію.

12. Відбувається перевірка на першого глядача і подальше коригування.

Питання для самоперевірки

1. Схарактеризуйте специфічні особливості театралізованих вистав та видовищ.
2. Розкрийте специфіку організації конфлікту в театралізованих видовищах.
3. Назвіть основні етапи організації та підготовки театралізованої вистави.

Завдання для самостійної роботи

1. Запропонуйте задум театралізованої вистави для молодших школярів.
2. Проведіть опитування та проаналізуйте які теми новорічних вистав актуальні серед молоді. На основі ваших даних, запропонуйте 5 варіантів розвитку конфлікту в сюжеті.
3. Запропонуйте літературний матеріал, який можна інсценізувати або театралізувати для використання в сценарії театралізованої вистави.

2.9. Специфіка підготовки та проведення театралізованих вечорів

Слово «вечір» склалося поступово в поняття форми дозвілля людей одного кола, одного соціуму. Воно асоціювалося з фактом приємного й цікавого проведення часу, найчастіше вечірнього, у колективі людей, які зібралися з конкретної нагоди. Поступово слово «вечір» набуло жанрового забарвлення, розвинувся такий різновид масового, тематичного відпочинку, як різного роду вечори.

Структура вечорів, зміст і методика проведення можуть бути найрізноманітнішими. Під час їхньої класифікації керуватися потрібно, виходячи з трьох основних ознак: змістовної, структурної та жанрової.

Якщо зважати на змістові ознаки, то вечори можна поділити на такі види:

- вечір соціально значущого змісту (випускний, зустрічі випускників);
- ювілейний вечір, вечір підбиття підсумків;
- вечір морально-етичної значущості;
- вечір літературний, музичний тощо;
- розважальний вечір.

Розглядаючи вечори з точки зору їхньої структури, внутрішньої логіки побудови вечора, організатори ділять вечори ще й на такі типи:

- вечори тематичної спрямованості;
- вечори інформаційної спрямованості;
- вечори відпочинку, розважальні.

Тематичні вечори вирізняються яскравішим емоційним забарвленням, художньо-образним рішенням у поданні матеріалу. Вечори інформаційного змісту вирізняються логічною організацією матеріалу, а спортивні та розважальні вечори дуже динамічні, емоційні, живі, конкретно-діяльні.

У тематичному вечорі акцент робиться на використанні найрізноманітніших засобів і прийомів виразності — це і поезія, і музика, і кінофрагменти, і хореографічні номери тощо. Тематичний вечір часом порівнюють із виставою і ставляться до його організації як до вистави. Тут же слово ведучого або читця набуває особливого образного значення і звучання.

Інформаційні вечори більш оперативні, ніж тематичні. Вечори відпочинку можуть містити й пізнавальну інформацію, і певні виховні цілі.

Жанрова ознака вечора характеризує його з погляду якоїсь якості, характеру, емоційного забарвлення. Наприклад, вечір-хроніка може розкривати якусь значущу подію в хронологічній послідовності того, що відбувається. Вечір-портрет передає основні віхи долі цікавої особистості та характерний емоційною піднесеністю, схвильованістю інтонації ведення вечора і всіх засобів його виразності. Вечір-розповідь є найчастіше розповіддю про щось або про когось, або про якусь подію, явище тощо.

За всієї різноманітності вечорів з погляду змістовності та жанрового забарвлення у них є і деякі спільні риси з погляду методики організації та проведення.

Однією зі специфічних рис вечора, що відрізняють його, наприклад, від концертів, композицій тощо, є використання спеціально продуманих і включених у канву дії прийомів активізації аудиторії. Найцікавіші та часто застосовувані прийом новизни та ефект співучасті. Вони створюють в аудиторії почуття інтересу до нової інформації та залучають її до бесіди, гри, спільного виконання пісень тощо. Цей прийом особливо гарний у дитячій та молодіжній аудиторії, яка не терпить пасивної форми поведінки: вони стають не просто глядачами, а глядачами-учасниками. Для досягнення цієї мети організатори вечора часто використовують і безліч інших прийомів активізації аудиторії: масове виконання пісні, танцю, гри тощо, включення в дію підсадного героя в залі, звернення глядача до учасників вечора за допомогою мікрофонів, встановлених у залі, та багато іншого.

Усі вечори виконують не тільки соціально-педагогічну функцію, а й гедоністичну (викликає в глядачів почуття насолоди від видовища) та комунікативну (створює можливості спілкування молоді).

Одна з найважливіших специфічних рис вечора, що відрізняє його від концерту, театралізованої вистави, — документальна основа, включення до змісту сценарію фактів, деталей і матеріалу місцевого, конкретного значення. Це і документи, і виступи реальних героїв як очевидців тієї чи іншої події.

Той чи інший вечір, підготовлений для певної аудиторії, дуже важко «відірвати» і «пересадити» в інші умови, в іншу аудиторію без поправок і втрат. Кожен вечір цікавий і оригінальний саме в конкретних умовах.

Будь-який вечір має готуватися на основі розробленого сценарію або сценарного плану. Сценарний план може бути представлений стислим переліком різноманітних виступів, концертних номерів тощо, що складають основну програму вечора, зафіксовану в певній драматургічній послідовності: наприклад, вечори запитань та відповідей, танцювальні вечори не завжди потребують розгорнутого сценарію. У такому разі буває достатньо

сценарного плану. Основне правило організації матеріалу вечора за законами видовища — дотримання процесу наростання дії. Постановнику важливо прагнути викликати у глядачів наростання інтересу найрізноманітнішими засобами та прийомами, а зміст матеріалу розташувати за принципом наростання його значущості та інтересу у глядачів.

Важливо пам'ятати й про організацію перерв, наприклад, у танцювальних вечорах, новорічних балах тощо. Усі вечори, що розкривають певну тему, потребують попереднього написання сценарію.

В основі сценарію вечора найчастіше лежить конкретна доля, конкретні факти, головна ознака в роботі над сценарієм вечора — це його документальність. Звернення до документів у всіх видах завжди викликає найбільшу ймовірність і інтерес у глядачів до показу конкретних подій. У цьому його і переконливість, і сила впливу.

У сценарії вечора можуть бути використані:

- виступи реальних героїв;
- свідчення, зафіксовані на кіно- або фотоплівку;
- офіційні документи (накази тощо);
- листи;
- щоденники;
- фотодокументи;
- фонодокументи;
- кінодокументи;
- карти, схеми тощо.

Сценарій, як правило, має епізодну побудову. Усі епізоди, як і весь зміст вечора, підпорядковується єдиній темі, ідеї та наскрізному прийому, але кожний епізод має свою закінчену структуру всередині цілої дії та має бути на своєму місці з погляду розвитку дії та структури матеріалу. Кожен сценарій вечора має містити експозицію, зав'язку, розвиток дії, кульмінацію, розв'язку і фінал.

Дієвість, динаміку вечора, яку потрібно вибудовувати по зростальній, неможливо організувати без визначення конфлікту. Навіть якщо зібрано матеріал, що має суто позитивний, безконфліктний характер, часто дово-

диться моделювати свій конфлікт у сценарії. Наприклад, конфліктом вечора, присвяченого ювілею, може стати боротьба з подоланням всіляких перешкод і труднощів героїв вечора на шляху до сьогоднішнього успіху і сьогоднішніх урочистостей.

Незважаючи на те, що матеріалом вечора стає, як правило, реальна життєва основа з фактів, свідчень очевидців, задокументованих подій тощо, дія не повинна перетворюватися на нудну констатацію, перерахування цих подій і фактів.

Сценарій вечора може мати сюжетну основу, але може бути використана в побудові дії й безсюжетна, тобто дивертисментна, його організація, іншими словами — ціле, зібране з частин, мозаїчна побудова матеріалу. Але в обох випадках сценаристу важливо вміти користуватися прийомами монтажу різнорідного матеріалу в сценарії.

Для успіху організації та проведення вечора від самого початку його підготовки в школі, виші або в іншій організації слід створити особливу ініціативну групу, своєрідний оргкомітет, оскільки попереду досить масштабна робота. Організатору вечора, перш ніж написати сценарій, потрібно підготувати промовців, знайти й проінтерв'ювати, поспілкуватися з ними та людьми, їм близькими, підготувати їхній вихід на сцену, долучити все це до сценарію в певні епізоди згідно з розвитком дії. Необхідно продумати та підготувати оформлення сценічного майданчика і прилеглих аудиторій, забезпечити рекламу, підготувати афішу, запрошення тощо. Кожен учасник організаційної групи найчастіше виконує завдання з підготовки вечора за своїми бажаннями та можливостями. Організаторам слід мати уявлення про виступ реальних героїв, про напрямки їхньої розповіді та зважати на час, який буде відведено для цих виступів. Але надто довго репетирувати з промовцями їхню промову не варто, оскільки може зникнути безпосередність інтонації, і з'явиться нещирість та «завченість» тексту.

Будь-який вечір не відбувається без видовищних номерів. У тому чи іншому типі вечорів переважає певний характер видовищності. У танцювальних вечорах більше танців, музики, у театралізованих тематичних

вечорах — більше театралізованих фрагментів, кіноматеріалів, у вечорах відпочинку переважають конкурси, ігри, музика, танці.

Займаючись підготовкою вечора, потрібно намітити низку репетицій з окремими виконавцями й з творчими групами та колективами. При цьому весь час потрібно вибудовувати всі номери в єдину дію. Усі разом учасники вечора створюють своєрідну тканину сценічної дії та її розвитку. Виникає на очах у глядача своєрідне дійство. Подальший етап після репетицій номерів — зведені репетиції. Саме у зведених репетиціях проявляються всі проблеми стикування окремих номерів і матеріалів сценарію. Потім слідує монтувальні репетиції — світлове, музичне та інше оформлення дії. І на закінчення — генеральна репетиція. Краще, якщо вона не одна, а дві-три.

Сутність театралізації вечора полягає у цілеспрямованій організації дії. Для цього продумується наскрізний художній хід, сюжетна лінія. Часто використовуються персоніфіковані герої: герої казок, фільмів, книг, історичні діячі, реальні герої з історичною біографією. Відсутність прийому театралізації збіднює вечір. Але й застосування різноманітних прийомів театралізації, які не «стикуються» зі змістом вечора та його основною ідеєю, не прикрашають його. Наприклад, не можна говорити про серйозні речі й насичувати дійство легковажними жартами, розіграшами та порожніми красивими ефектами. Багато в чому визначальною у виборі прийомів подачі матеріалу стає аудиторія: її вік, набір особистих і професійних характеристик, рід діяльності та соціальний статус.

Питання для самоперевірки

1. Схарактеризуйте специфічні особливості театралізованих вечорів в освітніх закладах.
2. Схарактеризуйте прийоми поєднання художнього та документального матеріалу в театралізованому вечорі.
3. Наведіть приклади засобів активізації та залучення до дій глядачів театралізованого вечора.

Завдання для самостійної роботи

1. Запропонуйте задум театралізованого вечора на соціально значущу тему.
2. Запропонуйте питання інтерв'ю з реальними учасниками тематичного вечора.
3. Наведіть найбільш вдалі, на вашу думку, приклади використання документального (фото-, кіно-, теле- матеріалів) в тематичних вечорах.

2.10. Методика організації та проведення масових художньо-спортивних видовищ

Мета спортивних свят у закладах освіти — активна участь усіх учнів. При цьому визначається рівень фізичної підготовки учнів, рівень розвитку фізичних якостей у нетрадиційних умовах та ігрових ситуаціях.

Існує кілька класифікацій спортивно-масових заходів у школі за різними підставами. Далі розглянемо кілька кваліфікацій.

Для будь-якого спортивного заходу ставиться кілька завдань, які спрямовані на багатогранний і гармонійний розвиток особистості учня. Тема спортивного заходу, його зміст, методи та засоби реалізації свята підібрані відповідно до одного основним завданням. Спортивні заходи за головним завданням поділяються на:

1. Свята, що пропагують здоровий спосіб життя. В основі цих спортивних заходів лежать естафети, рухливі ігри, різні конкурси. Діти під час конкурсів «борються» з лінню, злістю та різними страхами. Одночасно з цим, проводиться агітація загартовування, навчання гігієнічних навичок, прищеплення режиму дня.

2. Свята, що формують інтерес до різних спортивних подій не тільки нашої країни, а й світових спортивних подій. В основі цих спортивних заходів лежать різні командні ігри, естафети. Учні занурюються в спортивне життя, отримують інформацію про олімпійські ігри, різні види спорту та видатних спортсменів.

3. Свята, що формують прекрасний настрій. В основі цих спортивних заходів лежать кумедні конкурси, жартівливі розваги-змагання, смішний реквізит. Ті, хто навчається, можуть взаємодіяти з дорослими.

4. Свята, що формують творчу активність, активність. В основі цих спортивних заходів лежать конкурси-випробування. Учні розвивають здібності до самостійної діяльності, мотивацію.

5. Свята, що демонструють спортивні досягнення. Ці заходи відносять до значних подій у житті школи та учнів. Також цей захід може бути присвячений до знаменної дати (День захисників і захисниць України, День Героїв Небесної сотні).

6. Свята, що виховують морально-вольові та моральні якості. В основі цих спортивних заходів лежать різні ігри. Молодші школярі набувають навичок взаємодопомоги, виявляють дружнє взаємовідношення, формується шанобливе ставлення до оточення, виховується добре ставлення до навколишнього середовища.

Класифікація спортивних свят за руховим змістом:

1. Комбіновані свята — поєднання стройових, гімнастичних вправ і різних вправ із рухливих ігор. Діти років залучаються до змагальної діяльності за допомогою рухових дій.

2. Свята, засновані на спортивних іграх — змагання між класами з футболу, волейболу тощо. Щоб збільшити видовищність цих заходів, можна в перервах організувати виступи танцюристів, а також конкурси та змагання для глядачів і вболівальників, танцюристів, а також конкурси та змагання для глядачів і вболівальників.

3. Свята, засновані на спортивних вправах — одночасне використання вправах — одночасне використання різних видів спорту залежно від сезону. Взимку використовуються лижі, санки. Улітку — самокати, ролики, велосипеди.

4. Свята, засновані на іграх і забавах, — не вимагають спеціальної організації, складного інвентарю. Ці свята мають найбільший попит. Для участі в заході вік учнів не важливий.

5. Інтегровані свята — спільне застосування фізичних вправ із пізнавальною, розумовою, театральною діяльністю. Різновид спортивних свят за цією ознакою досить умовний, тому що неможливо виділити один метод або прийом, який використовується в організації заходів.

Ще одна класифікація за методами умовно розділяє свята з використанням:

1. Ігрового методу.
2. Змагального методу — дві або більше команд змагаються між собою або з противником, що не існує.
3. Методу сюжетної розповіді — паралельно йдуть рухові завдання і сюжетна розповідь, об'єднані однією темою.
4. Творчого методу — учні виявляють креативність, самостійно приймають рішення, активні у власних діях. Для цих спортивних заходів має бути передбачено кілька варіантів сценарію, тому що молодші школярі вільні у своїх рішеннях і відповідях, що може вплинути на перебіг свята.

Класифікація спортивних свят за місцем проведення:

1. На спортивному стадіоні або спортивному обладнаному майданчику.
2. У природних умовах (у лісі, біля безпечної водойми, у парку).
3. У басейні.
4. У спортивній залі освітньої організації.

За складом дітей спортивні свята класифікуються:

1. Учасники спортивного свята — учні різного віку. У цих спортивних заходах залучені спортивні рухливі ігри та різні конкурси. Участь беруть малими групами одного віку або індивідуально дотримуючись черги. У масових іграх участь беруть усі охочі.
2. Учасники спортивного свята — учні одного віку або паралельних класів. В іграх-змаганнях беруть участь команди, у яких від чотирьох до десяти учасників.
3. Учасники спортивного свята — учні спільно зі своїми рідними. Ігрові завдання та естафети підбираються з урахуванням віку кожної категорії учасників. Завдання можуть бути як індивідуальні, так і командні.

Методика розроблення програми та сценарію спортивного свята в школі.

Методика організації будь-якого спортивного свята — це багатоплановий процес. Він містить такі етапи:

1. Підготовка до спортивного свята.
2. Проведення спортивного свята.
3. Підбиття підсумків спортивного свята.

Перший етап — підготовка, яка містить:

1. Розроблення та написання сценарію.
2. Розподіл ролей, функцій і обов'язків між учасниками та організаторами свята.
3. Добірка музичного супроводу.
4. Святкове оформлення місця проведення.
5. Єдина спортивна форма, емблеми команд та різної атрибутики.

Організатором спортивного свята є педагог-організатор чи інша уповноважена людина. Допомогу в розробці сценарію здійснює педагог із фізичної культури. До проведення спортивного свята залучаються учні старших класів.

Тематика спортивного свята залежить від сезонності, вікових особливостей учасників, матеріально-технічної бази, освітньої організації, зацікавленості учнів.

Усі етапи спортивного свята ретельно опрацьовуються і відображаються в сценарії. Тривалість спортивного свята для дітей молодшого шкільного віку становить півтори-дві години. Але не більше двох годин, тому що в учнів настає перевтома і знижується їхня фізична активність.

Дата і терміни проведення спортивних заходів залежать від календарного графіка заходів освітньої організації. Наприклад, «День здоров'я».

До змісту даного спортивного свята можуть входити кілька різноманітних частин:

- виступи учасників із театральною або танцювальною постановкою;
- естафети, спортивні змагання, рухливі ігри.

Туристичний зліт. Цей спортивний захід відбувається весь день. У зміст цього спортивного свята можуть входити випробування на «виживання» в екстремальних природних умовах, смуга перешкод, навички надання першої медичної допомоги, спортивне орієнтування.

Сценарій спортивного свята має бути розроблений за дотримання таких умов:

- поступове нарощування навантажень як фізичних, так і психологічних;
- чергування ігор із високою емоційною напруженістю і фізичним навантаженням із релаксаційними іграми;
- завдання учасникам мають ділитися на індивідуальні та командні;
- оцінка прояву себе у випробуваннях учнів має враховувати фізичні особливості кожної дитини;
- завдання та ігри, знайомі учням, які викликають у них позитивні емоції, за можливості, використовувати дитячу музику, мультиплікаційних і казкових персонажів.

На підготовчому етапі відбувається робота, до якої необхідно залучити школярів:

- виготовлення запрошень на спортивне свято;
- придумування та малювання плакатів;
- виготовлення декорацій;
- приготування спортивної атрибутики.

Важливою частиною є нагородження учасників. Це мають бути пам'ятні подарунки, грамоти, сувеніри, кубки. Матеріальна складова тут не важлива. Призова атрибутика повинна відповідати тематиці спортивного свята.

Ці призи із зазначенням особистих якостей позитивно впливають на молодших школярів. Необхідно заохотити кожного учасника. У спортивному залі необхідно заздалегідь продумати розташування столу для журі, місць для вболівальників, розставлення команд-учасників. За можливості використовується електронне табло для висвітлення проміжних і підсумкових результатів.

Музика для спортивного свята повинна підбиратися з урахуванням тематики свята, вікових особливостей учасників.

Технічні засоби для відтворення музики необхідно заздалегідь підготувати й перевірити. Функції музичного супроводу:

- синхронне виконання фізичних вправ;
- гарний емоційний настрій;
- заповнення пауз між конкурсами;
- привернення уваги учасників;
- сигнал про старт і фініш.

Спортивне свято, в основі якого лежить окремий вид спорту (футбол, волейбол, лижі), повинно мати підготовчі заходи. Учні молодших класів повинні набути відповідні навички на уроках фізичної культури.

Також потрібна підготовка, якщо учні виступають на спортивному святі з віршами, піснями, фігурним стройовим маршуванням.

Ведучий спортивного свята має володіти такими якостями:

- гучна, чітко поставлена мова;
- артистизм;
- педагогічні навички;
- швидкість реакції та адаптація до умов, що змінюються;
- фізична підготовка.

Можливе долучення до сценарію кількох ведучих. Це можуть бути герої дитячих казок або мультиплікаційні герої тощо.

Також, можна вдатися до допомоги аніматорів. У день проведення спортивного свята бажано створювати святкову атмосферу протягом усього дня.

Підготовчу роботу до заходу можна розподілити між класами.

Приблизна структура спортивного свята складається з трьох частин.

1. Відкриття спортивного свята.

Можливі способи початку заходу: підняття прапора, парад команд-учасників, спів гімну, фігурне спортивне маршування. За умови, що територія спортивного свята велика, можна організувати пробіжку всіх учасників заходу. Яскравою подією може стати поява аніматорів у ростових ляльках-символах спортивного свята або казкових героїв. Можливий сигнал

пожежної тривоги або запрошення по гучномовцю взяти участь у спортивному святі всіх охочих, а особливо найсильніших і найсміливіших.

2. Основна частина свята. На цьому етапі вирішується головне завдання спортивного заходу. Залежно від поставленого завдання підбираються конкурси, ігри, види змагань. Необхідно залучити всіх учасників. Індивідуальна участь по черзі має бути логічно продуманою і зафіксованою в сценарії. Для того, щоб залучити кожного учасника команди, можна роздати кольорові жетони та згодом викликати для участі в конкретному конкурсі учнів із певним кольором жетона. Також жетони можна зробити у формі тварин, геометричних фігур тощо. Щоб команди опинилися в рівних умовах, під час роздачі жетонів необхідно враховувати індивідуальні фізичні здібності учнів, їхню стать і фізіологічні особливості.

Активна діяльність кожного учня на спортивному святі є важливим чинником ефективності освітньої та виховної роботи школи. Організаторам спортивного свята необхідно простежити, щоб кожен учень став учасником хоча б в одному конкурсі. Діти повинні всі разом або командами по черзі брати участь у різних випробуваннях, згідно зі сценарієм, допомагати ведучим і організаторам свята.

З огляду на масовий характер спортивного свята ведучий повинен мати кілька помічників. Ними можуть бути учні старших класів. Від них потрібна допомога в:

- організації учасників,
- розставляванні та прибиранні спортивного інвентарю,
- забезпеченні музичного супроводу,
- нагородженні.

Якщо спортивне свято має яскраво виражений змагальний характер, то важливим є своєчасне оцінювання та підбиття індивідуальних і загальнокомандних результатів. Члени журі обираються заздалегідь і запрошуються на спортивне свято. Журі складається з трьох-п'яти осіб.

3. Підбивати результати необхідно не тільки наприкінці свята, а й безпосередньо під час заходу. Після кожної гри, естафети, змагання ведучий підбиває короткий підсумок і оцінює ступінь прояву фізичних і мораль-

но-вольових якостей команд та окремих його учасників. Надати слово журі можна після 2–3 конкурсів, щоб не перетворювати свято на суцільні виступи.

Під час проведення спортивного свята, якщо в ньому беруть участь учні початкових класів, підбиття підсумків має відбуватися максимально дипломатично. Діти в цьому віці не можуть адекватно сприймати поразку, переоцінюючи свої здібності. Тому необхідно:

- при формуванні команд врахувати кількість дітей рівноцінних за фізичними здібностями, гендерною приналежністю;
- підтримувати переможний дух під час змагань у команди, що програє, надавати їм упевненості.

Апогеєм спортивного свята може стати сюрпризний момент. Його зміст залежить від віку учнів. Як сюрприз може бути поява ростових ляльок у вигляді казкових персонажів і показ театралізованої сценки. Тут можна залучити учнів старших класів.

Казкові персонажі можуть пограти з дітьми в різні конкурси, пропагувати здоровий спосіб життя. Ця сценка має бути веселою, розважальною. Необхідний обов'язковий супровід музики, можливе використання озвучки / підсилювальної апаратури. Якщо є можливість, можна застосувати світлові ефекти (лазерні ефекти, вимкнення світла).

На завершення спортивного свята доцільно провести масову рухливу гру або організувати флешмоб з усіма учасниками спортивного свята, залучити глядачів і вболівальників. У цей час журі спільно з організаторами підраховують бали. Далі йде загальне підбиття підсумків. Етап нагородження має відбуватися урочисто. Кожен учасник отримує пам'ятний сувенір.

Отримані учнями нагороди слід розмістити в передбаченому в школі місці: вітрина з грамотами, нагородами, кубками, отриманими учнями даної освітньої організації. Можна оформити спортивний куточок у класі.

Проведення спортивних свят дає змогу виховати в учнів стійкий інтерес до самостійних занять фізичною культурою, до власних спортивних досягнень. Усе це є умовою формування мотивації здорового способу життя.

Проведення художньо-спортивної вистави

Подібно до учасників, які вивчили до автоматизму свої вправи, члени режисерсько-постановочної групи повинні виконувати відведені їм обов'язки чітко і злагоджено. Підготовлена вистава починає автономне, практично не контрольоване ззовні існування. Можна провести аналогію з годинниковим механізмом, де завод годинника — підготовчий процес, під керівництвом режисера. Але варто відпустити коліщатко, і заведений годинник цокає, стрілки пересуваються самотійно, кожна зі своєю швидкістю.

Зупинити одну з них — означає зупинити весь механізм.

Проте обережність і передбачливість ніколи не завадять. На випадок незапланованої події головному режисерові необхідно мати зв'язок з усіма відповідальними за захід особами. Необхідно пам'ятати, що будь-яка техніка може вийти з ладу. Режисер може підстрахуватися, маючи поблизу одного-двох асистентів, готових швидко передати інформацію іншим учасникам вистави.

Кожен режисер, який розпочинає постановку художньо-спортивної вистави, повинен розуміти, що посада режисера — це адміністративна одиниця, головна особа постановки, але він не повинен ухвалювати всі рішення самотійно. Для цього в нього є група фахівців необхідного профілю (звук, світло, сценографія, хореографія тощо). Головне завдання режисера — вміти грамотно розподілити фронт роботи, вміти працювати «в команді», прислухаючись до думки своїх колег, довіряючи їм. Заздалегідь, вчасно й обопільно розв'язані проблеми — запорука успішної вистави.

Питання для самоперевірки

1. Схарактеризуйте специфічні особливості художньо-спортивних видовищ.
2. Визначте етапи організації та проведення художньо-спортивного свята.
3. Назвіть виразні засоби спортивних видовищ.

Завдання для самотійної роботи

1. Запропонуйте задум художньо-спортивного видовища в освітньому закладі.

2.11. Специфіка підготовки та проведення фестивалю

Фестиваль як явище мистецького життя вирізняється особливою атмосферою свята, орієнтацією на показ найкращих художніх колективів і виконавців, оригінальністю репертуарної пропозиції, відмінної від репертуару стаціонарних колективів.

Основне завдання фестивалю — внести свіжий струмінь у культурне життя закладу, регіону, міста, створити максимально широке поле тяжіння як для професіоналів у галузі театру та музики, так і для пересічних глядачів і слухачів.

Опен-ейр — музична подія, концерт, фестиваль, який відбувається на свіжому повітрі. Оперні фестивалі опен-ейр часто організують у природних архітектурно-історичних інтер'єрах на території замків, площ та інших визначних пам'яток.

Бієнале — виставка, фестиваль або творчий конкурс, що проходять раз на два роки. З другої половини ХХ століття великі міжнародні виставки бієнале стають основним майданчиком презентації сучасного мистецтва.

Фієста (ісп. *Fiesta*) — це традиційне народне свято, що проводиться в країнах Латинської Америки та Іспанії. Поширене також в інших країнах Середземномор'я, насамперед у регіонах Старої Романії та серед латиноамериканських діаспор по всьому світу, у середовищі великої латиноамериканської громади США.

Практика фестивалів мистецтв — одноразових акцій збереглася як частина більших суспільно-політичних програм, наприклад, днів культури поріднених міст. Подібного роду заходи проводяться виключно на некомерційній основі. Виконавчі колективи та окремі солісти беруть участь у них або безоплатно, або на умовах незначного гонорару, а основну частину організаційних витрат оплачують із коштів регіональних і місцевих бюджетів. Для проведення фестивалів одноразових акцій нема потреби

створювати постійну дирекцію. Зазвичай у таких випадках засновують оргкомітет фестивалю.

За тривалістю проведення фестивалі можна поділити на короткострокові (від кількох днів до двох тижнів), середньострокові (від двох тижнів до одного місяця) і довгострокові (від одного місяця до року). Слід урахувати, що далеко не завжди тривалість фестивалю безпосередньо пов'язана з кількістю витрат на його проведення та його авторитетом у культурній спільноті. Додатковою, але не менш важливою характеристикою фестивалю є його статус у культурному житті.

Терміни проведення будь-якого фестивалю за рідкісним винятком обмежені чіткими часовими межами. Ба більше, якщо організатори фестивалю претендують на те, щоб він став акцією, що регулярно повторюється, то вони намагаються зберегти період проведення фестивалю незмінним протягом багатьох років.

Музичні фестивалі — це цикли концертів і спектаклів, об'єднані загальною назвою, єдиною програмою, що відбуваються в особливо урочистій обстановці. Музичні та театральні фестивалі різні за тривалістю (від кількох днів до пів року) і змістом.

Найчастіша форма проведення фестивалів в освітніх закладах — це мультимистецький. Фестивалі талантів користуються шаленим щорічним попитом серед дітей та батьків.

Сценарій культурно-масового свята побудований на різноплановій дії — програмній та імпровізованій, передбачаючи творче самовираження кожного учасника в різноманітних ролях і положеннях.

Дуже важливо, щоб фестивалі були добре продумані та сплановані, оскільки учасники сприймають фестиваль як візитну картку сторони, що приймає. На сьогоднішній момент склалася певна технологія, якої потрібно дотримуватися під час організації проведення цих заходів.

Організація фестивалю — дуже складне і відповідальне явище, оскільки його проведення нерідко пов'язане з великою кількістю гостей та учасників, значними витратами часу і коштів.

Важливо не впустити жодної деталі — будь-яке непорозуміння може призвести до серйозного конфлікту, особливо якщо це міжнародний фестиваль. Тому організатор має забезпечити:

- чіткий план підготовки та проведення фестивалю;
- грамотний розподіл обов'язків між співробітниками та призначення відповідальних осіб за кожен етап підготовки; наявність необхідної технічної бази;
- жорсткий контроль за виконанням розпоряджень і реалізацією пунктів плану.

Під час підготовки фестивалю насамперед формується організаційний комітет. До оргкомітету входять працівники адміністрації закладу, управління культури та інші. Вони розробляють положення фестивалю.

Положення — це документ, у якому регламентуються організаційні моменти фестивалю.

Положення містить:

- назву (тему) фестивалю;
- мету та порядок його проведення;
- терміни та умови проведення;
- кількісний і якісний склад учасників, репертуар або завдання;
- критерії оцінювання результатів;
- склад журі;
- пропонувані нагороди переможцям;
- реквізит організаторів для розв'язання організаційних питань або надання методичної допомоги.

Положення затверджується радою, адміністрацією або директором залежно від рівня фестивалю (регіональний, національний тощо). Для оцінки якості представлених номерів, програм, робіт створюється компетентне журі. Його висновки за переглянутими номерами лягають в основу рішення оргкомітету про розподіл призових місць і нагородження переможців.

Комплекс заходів з організації та проведення фестивалю містить такі етапи.

1. Визначення цілей і завдань, теми та ідеї.
2. Створення ініціативної групи або оргкомітету.
3. Вироблення та затвердження на всіх рівнях плану підготовки та проведення фестивалю:
 - а) визначення термінів проведення;
 - б) складання плану з підготовки до проведення фестивалю;
 - в) складання програми фестивалю;
 - г) призначення відповідальних осіб за кожну складову фестивалю.
4. Формування журі.
5. Технічне забезпечення:
 - а) проведення косметичного ремонту приміщень;
 - б) організація транспортного забезпечення;
 - в) організація роботи технічних служб на час проведення фестивалю;
 - г) забезпечення звукового та світлового оформлення концертних програм;
 - д) забезпечення фото та відеозйомки.
6. Інформаційне та правове забезпечення учасників фестивалю:
 - а) організація документального обслуговування (накази, розпорядження, листи, запрошення, заявки, маршрутні листи тощо);
 - б) розсилка запрошень делегаціям і почесним гостям;
 - в) інформаційний зв'язок із відомчими організаціями та іноземними партнерами;
 - г) оформлення офіційних запрошень, віз та інших правових документів для іноземних делегацій.
7. Складання даних про учасників.
 - а) розробка анкет-заявок і відрядних листів;
 - б) приймання заявок;
 - в) визначення кількості учасників.
8. Складання кошторису заходу.
 - а) визначення обсягу заробітної плати для постановочної групи, технічних працівників, журі фестивалю;

б) визначення обсягу витрат для організації проживання та харчування учасників

в) визначення обсягу витрат на організацію конкурсної частини (оформлення залів, закупівля призів, кубків тощо).

9. Укладення договорів зі сторонніми юридичними та фізичними особами щодо технічного та професійного забезпечення фестивалю:

- а) укладення договорів із перекладачами для іноземних гостей;
- б) укладення договору на виготовлення та придбання сувенірів з емблемою фестивалю, а також кубків, дипломів і грамот.

10. Пошук додаткових коштів фінансування заходу:

- а) розсилка інформаційних листів юридичним і фізичним особам із метою часткового спонсорювання фестивалю на взаємовигідних умовах;
- б) розсилка листів засновникам і відомчим установам із проханням про пайове фінансування фестивалю.

11. Рекламна кампанія:

- а) забезпечення реклами в ЗМІ;
- б) забезпечення роботи преси на період проведення фестивалю;
- в) проведення благодійних заходів напередодні фестивалю;
- г) виготовлення та розповсюдження афіш і буклетів фестивалю;
- д) виготовлення буклетів, програми фестивалю, запрошень, акредитаційних карток, бейджів, дипломів, грамот.

12. Забезпечення безпеки на заході:

- а) організація роботи оперативних чергових;
- б) організація роботи правоохоронних органів;
- в) забезпечення першої медичної допомоги.

13. Проведення фестивалю.

14. Підбиття підсумків фестивалю.

Після проведення фестивалю проводять аналіз та обговорення, щоб уникнути повторення помилок і закріпити найбільш вдачі моменти.

З точки зору режисури свята відкриття фестивалю є його Прологом. Одним із найважливіших завдань у підготовці та проведенні церемонії відкрит-

тя стала необхідність створити комфортну ситуацію спілкування, оскільки це перша очна зустріч усіх учасників фестивалю.

Якщо це досягнуто, то саме у Відкритті якнайповніше (з використанням документального та художнього матеріалу) перед усіма залученими до дискусії сторонами розкривається суть, зміст і зміст усього фестивалю. Конкурсні дні покликані дати всім учасникам культурної дискусії можливість висловитися в доступній для них формі з приводу поставленого питання.

Закриття і Гала-концерт — підсумок, фінал свята, головна подія, у якій тепер уже і сам режисер, і ініціативна група повинні, ураховуючи всі висловлювання, дати в художній формі свою відповідь. Так само можливе представлення у вигляді дискусії кожного окремо взятого дійства в межах фестивалю, будь-якого завершеного смислового епізоду тощо.

Для оцінювання конкурсних робіт учасників фестивалю необхідне компетентне журі. Оскільки розуміння категорій у різних людей різне, остільки абсолютно об'єктивної оцінки бути не може, результат завжди тією чи іншою мірою залежить від чієїсь суб'єктивної думки, особистого смаку.

Питання для самоперевірки

1. Назвіть етапи організації та підготовки фестивалю.
2. Проаналізуйте, які, на вашу думку, проводяться популярні фестивалі у вашому регіоні.
3. Розкрийте специфіку роботи освітньої організації соціальними мережами зі ЗМІ підготовки та проведення фестивалю

Завдання для самостійної роботи

1. Розробити Положення про фестиваль в закладі освіти

2.12. Методика підготовки та проведення фольклорних свят

Особливо важливо при підготовці свят на основі фольклору звертатися до справжніх його форм, із їхніми природними ритмами, інтонаціями, барвами. Фольклор є частиною народної культури, транслює вічні моральні цінності та задає орієнтири людині в навколишньому культурному просторі.

Свято має свої відмінні риси, функції, структуру та передумови. Серед компонентів свята, що стали традиційними та незмінними, можна виокремити такі: подієвість як привід для святкування, і веселощі, підкріплені всілякими розвагами.

У традиційній народній культурі вже давно склався певний тип народного свята і набір обов'язкових дій, які й створюють своєрідну систему та строгу конструкцію. Це:

- «зачин» — театралізоване видовище, оголошення про початок свята;
- «перелом» (відтворення учасниками низки обрядів і церемоній, що ділять свято «до середини» і «після неї»);
- «спад» свята (завершення святкового гуляння з кульмінаційними за змістом ритуалами).

Етапи підготовки народного фольклорного свята.

1. Організаційний етап. На цьому етапі визначається цільова аудиторія свята, місце проведення, створюється організаційний комітет.

2. Пошук художньо-документального матеріалу. Драматургія театралізованих вистав і свят пов'язана з життям, тому в основі сценарію народного фольклорного свята має бути пов'язано з традиціями, святами та обрядами народу, його усною поетичною творчістю; літературними творами; народною художньою творчістю тощо.

3. Етап розробки сценарію. Сценарний матеріал, відібраний відповідно до задуму, вимагає з'єднання всіх його елементів у єдину логічну структуру.

Створення задуму — процес творчий. Першим структурним елементом композиційної побудови сценарію є експозиція, яка розташовується завжди на початку і служить основою для розвитку подальшої драматичної дії.

Вона завжди лаконічна і короткочасна. Це може бути початком сюжетної дії, знайомством з учасниками театралізованої вистави та свята, повідомленням ведучого або персонажів про тему заходу.

Опорним структурним елементом композиційної побудови сценарію є зав'язка, в її основі завжди лежить вихідна подія, що визначає початок драматичного конфлікту. Зав'язка впливає на подальшу подієву низку, тому

драматургічною проблемою є пошук сюжетного рішення зав'язки, бо це суттєвий момент оригінального рішення сценарію.

В основному розвитку дії свій драматичний рух до кульмінації знаходить вихідна подія. Подієвий ряд складається з низки блоків і епізодів, тим самим забезпечується наростання сюжетної дії. Воно в підсумку призводить до кульмінації як у сценарії, так і в самій святковій дії. Завдання режисера оригінально вибудувати блоки та епізоди в сценарії для ритмічного розвитку наскрізної дії.

Найвищою точкою емоційного сприйняття глядачами фольклорного свята, вершиною драматичного конфлікту є кульмінація. Структурним елементом композиційної побудови є розв'язка, як завершення сюжетної лінії сценарію фольклорного свята. За розв'язкою слідує фінал. Це підсумок усієї драматичної дії, що відбувалася в межах свята. Він відіграє найважливішу апофеозну роль, коли свято завершується масовим емоційно насиченим видовищем.

4. Етап реалізації задуму та підготовка свята. На цьому етапі триває репетиційний процес, пишуться фонограми, створюються декорації, закуповуються призи та реквізит, шийються костюми, залучаються спонсори тощо.

4. Етап проведення фольклорного свята.

В одному випадку — це театралізоване обрядове дійство, в іншому фольклорно-обрядове дійство, у третьому — фольклорний обряд як театралізоване ігрове дійство.

Одним із методів організації дії у святі є театралізація. Фольклорне свято як обрядове дійство, де жанр сучасного фольклорного обряду — широкопланове театралізоване дійство. Це може бути театралізоване тематичне, фольклорно-обрядове дійство або фольклорний обряд як театралізоване ігрове дійство.

Композиція народного фольклорного свята та обряду є способом організації документального та художнього матеріалу засобами театру, де сценічна дія розвивається у просторі та часі. Саме сукупність народних традицій виражає способи організації та структури свята, диктує вибір виражальних засобів і форм символічної поведінки.

У фольклорних святах обряд може перейти в гру, а до масового дійства може приєднуватися обрядова поезія, яка змінить свої функції. Саме фольклор і народні традиції дають змогу глядачам входити у святковий простір, активно занурюватися в ігрове дійство.

Особливе місце в народних фольклорних святах відводиться традиційним народним персонажам, наприклад, героям вертепу, створюють атмосферу радості та веселощів. Найяскравіше відбуваються спортивні змагання, ігрові конкурси та театралізовані сутички. Такий спосіб активізації учасників свята має не тільки змагальний, а й жартівливий характер. Під час режисури народного фольклорного свята та обряду, під час їхнього проведення враховуються традиції та обряди того регіону, у якому воно відбувається.

Питання для самоперевірки

1. Наведіть приклади найбільш вдалих, на вашу думку, фольклорних свят країн.
2. Схарактеризуйте специфічні особливості фольклорного свята.
3. Наведіть приклади активізації та залучення глядачів — учасників свята до дії.

Завдання для самостійної роботи

1. Розробити задум фольклорного свята

2.13. Типові етапи підготовки та проведення свята

Будь-яке свято (від камерного концерту до масового видовища) повинно проходити певні етапи підготовки, організації та випуску. Розглянемо етапи підготовки заходу:

1. Початковий
 - ухвалення рішення про проведення свята;
 - створення підготовчої групи;
 - розробка та затвердження плану заходів;
 - створення оргкомітету (робочої групи).

2. Підготовчий

- створення режисерсько-постановочної, адміністративної та технічної груп;
- створення та затвердження творчих заявок на проведення епізодів свята;
- розробка та затвердження робочого плану із вказанням термінів;
- створення та затвердження сценаріїв епізодів
- розробка та затвердження художнього образу (сценічне оформлення, костюми, реквізит, бутафорія та ін.);
- розробка та затвердження музичного образу;
- розробка та затвердження хореографічно-пластичного образу;
- розробка та затвердження відео рішення;
- розробка та затвердження оригінал-макетів друкованої та сувенірної продукції;
- відбір і затвердження переліку колективів і виконавців, які залучені в заході.

3. Технічний

- розробка виписки на сценічні конструкції або план-схема розташування сценічного майданчика;
- розробка виписки на звукове та світлове обладнання, якщо окрім стаціонарного комплексу існує потреба в додатковому обладнанні.

4. Організаційний

- розробка графіка проведення репетицій та доведення його до відома учасників заходу;
- розробка графіка забезпечення колективів та виконавців костюмами, реквізитом, бутафорією, взуттям та ін.;
- визначення способу виготовлення художнього оформлення, костюмів, реквізиту, бутафорії та ін.;
- визначення способу виготовлення поліграфічної та сувенірної продукції;
- визначення способу виготовлення відеоматеріалів;
- розв'язання питань із забезпечення роботи забезпечувальних служб;

- розв'язання питань із забезпечення належного санітарного стану місць проведення заходів та їх прибиранню після свята.

5. Фінансовий

- розробка та затвердження кошторису або плану витрат на свято;
- укладання договорів з учасниками свята (за необхідністю).

6. Виробничий

- створення музичного оформлення (авторським або компілятивним способом, з урахуванням прав інтелектуальної власності);
- запис та зведення спеціальних фонограм (за необхідністю);
- зйомка та монтаж спеціальних відеосюжетів (за необхідністю);
- виготовлення художнього оформлення;
- виготовлення або оренда костюмів, реквізиту, бутафорії, взуття та ін.;
- виготовлення поліграфічної та сувенірної продукції (за необхідністю).

7. Репетиційно-випускний

- репетиції з колективами та окремими виконавцями на репетиційних майданчиках;
- проведення чорнових, технічних, зведених, прогонних та корегувальних репетицій;
- реклама заходу у соціальних мережах та платформах установи;
- монтаж сценічних конструкцій, художнього оформлення, звукового, освітлювального та відео обладнання;
- підготовка до розміщення учасників свята в обладнаних приміщеннях;
- проведення генеральної репетиції;
- проведення саунд-чеків із колективами та виконавцями.

8. Святковий

- проведення святкового заходу.

9. Післясвятковий

- демонтаж художнього оформлення, сценічних конструкцій, звукопідсилювального, освітлювального та відео обладнання;
- повернення художнього оформлення, костюмів, бутафорії, реквізиту та ін. до місць їхнього зберігання;
- прибирання місць проведення святкових заходів.

Детальніше про кожен етап.

1. Початковий етап

Відправною точкою будь-якого свята є прийняття рішення про його проведення. Термін ухвалення рішення про проведення свята, а значить і тривалість підготовки, залежить від його статусу та обсягу. Зрозуміло, що небагатьом з читачів цього посібника доведеться вийти на такий високий рівень, але кожен повинен розуміти, що за дві доби навіть невелике свято підготувати неможливо.

Ухвалення рішення

Ухвалення рішення про проведення свята є відповідальним як з точки зору його організації, так і фінансування.

Але, наприклад, рішення про проведення фестивалю в межах установи, повинно супроводжуватися ухваленням такого документа.

Створення підготовчої групи

Для відпрацювання плану заходів майбутнього свята збирається підготовча група, до якої входять представники замовника та залучені до цього провідні спеціалісти зі сфери культури та мистецтв. Організаторам слід ретельно підходити до запрошення означених спеціалістів, бо їхній рівень має відповідати рівню майбутнього свята.

Розробка та затвердження плану заходів

Підготовча група розробляє план заходів масового свята, виходячи із завдань, які означені в рішенні про проведення свята, та подає цей проєкт плану для затвердження. Затверджений план заходів за підписом особи, яка має право на ухвалення рішення (директора підприємства або установи та ін.), та печаткою є основним документом, на підставі якого ведеться підготовка та організація свята.

Створення оргкомітету (робочої групи)

Згідно з планом заходів створюється оргкомітет (робоча група) з підготовки та проведення свята. Річ у тім, що немає затверженої термінології для визначення цього головного органу з організації свята. До того ж і масштаб заходів впливає на те, яким має бути цей орган. Але його функції є незмінними: керівництво всіма процесами та координація дій виконавців з підготовки та проведення святкових заходів.

Під час підготовки оргкомітет проводить наради, на яких заслуховує звіти керівників, відповідальних за різні напрямки робіт з організації свята, уточнює хід робіт та розв'язує проблеми, що з'явилися на етапі підготовки.

Треба підкреслити, що недоцільно захоплюватися частими засіданнями оргкомітету. Більш ефективним є створення невеликої робочої групи, яка буде в змозі оперативно розв'язувати проблеми, які виникатимуть у процесі підготовки святкових заходів. Саме оргкомітет запрошує або назначає відповідальних творчих фахівців за жанрами (головного режисера, головного художника, музичного керівника, головного балетмейстера та ін.)

Проведення великого свята потребує розв'язання багатьох питань, які безпосередньо не пов'язані з творчістю. Це проведення рекламної компанії, що інформує глядачів про свято, пошук джерел, підготовка та прибирання місць проведення заходів напередодні та після свята, охорона громадського порядку, Розв'язування цих питань знаходиться в компетенції оргкомітету.

Не будемо детально розглядати роботу оргкомітету. Наше завдання — систематизація робіт по організації творчого процесу в усіх його проявах.

2. Підготовчий етап

Розглянемо процес підготовки свята, яке визначається багатьма заходами, часом проведення, наявністю декількох сценічних майданчиків, залученню багатьох колективів і виконавців, а також певними фінансовими можливостями. Тому кількість робіт та залучених виконавців, які визначаються на підготовчому етапі, є великою.

2.1. Створення режисерсько-постановочної та адміністративної груп

На цьому етапі передусім збираються головні спеціалісти, запрошені для підготовки свята оргкомітетом (головний режисер, виконавчий директор, головний художник, музичний керівник та ін.), та узгоджують основні питання, що потребують вирішення для виконання затвердженого плану заходів. Вони залучають до співпраці відповідних провідних спеціалістів — авторів сценаріїв, режисерів, диригентів, хормейстерів, хореографів, керівника службами з технічного забезпечення, завідувача постановочної частини, керівників художніх колективів, адміністраторів та інших

залежно від потреб. Головний режисер та виконавчий директор мають усі важелі, щоб підключати до роботи необхідних спеціалістів протягом підготовки свята в разі виникнення потреб.

Орієнтовний склад груп із підготовки масового свята

Далі подаємо орієнтовний склад груп із підготовки та організації масового свята. Кожен режисер будь-якого масового заходу завжди може вилучити з нього необхідну кількість учасників.

1. Режисерсько-постановча група

- головний режисер;
- головний сценарист;
- головний художник;
- музичний керівник;
- головний хореограф;
- головний хормейстер;
- головний диригент;
- автори сценаріїв епізодів;
- режисери-постановники епізодів;
- режисери з підготовки відеоматеріалів;
- художник з костюмів;
- помічники режисерів епізодів;
- хореографи-постановники епізодів;
- хормейстери епізодів;
- диригенти епізодів;
- аранжувальники;
- оркеструвальники;
- звукорежисери епізодів;
- керівники творчих колективів;
- окремі виконавці.

2. Адміністративна група

- виконавчий директор;
- головний адміністратор;
- керівник служб з технічного забезпечення;

- завідувач постановочної частини;
- адміністратори, відповідальні за роботу з місцевими колективами та виконавцями;
- адміністратори, відповідальні за роботу із запрошеними артистами та колективами;
- адміністратори, відповідальні за забезпечення реквізитом, костюмами, взуттям та ін.;
- адміністратори, відповідальні за забезпечення поліграфічною та сувенірною продукцією;
- інші адміністратори (залежно від потреб).

2.2. Створення та затвердження творчих заявок на проведення епізодів свята

Творчі заявки на проведення епізодів свята готуються авторами сценаріїв за участю режисерів згідно із затвердженим планом заходів. Творчі заявки затверджуються та стають основою для розробки робочого плану та створення сценаріїв.

2.3. Розробка та затвердження робочого плану

Робочий план є «настільною книгою» для всіх учасників підготовки та проведення масового свята. Тому його розробка є дуже важливою. Робочий план складається головним режисером і виконавчим директором згідно з планами, наданими керівником із технічного забезпечення, головним адміністратором, режисерами епізодів тощо. Але розроблений та затверджений перший варіант робочого плану не може бути догмою, бо в ході підготовки святкових заходів виникають непередбачені проблеми, які потрібно розв'язувати, отже — корегувати робочий план залежно від нових завдань.

2.4. Створення та затвердження сценаріїв епізодів

Сценарії епізодів свята створюються авторами сценаріїв за участю режисерів згідно із затвердженими творчими заявками та в терміни, передбачені в робочому плані. Створені сценарії затверджуються та беруться до втілення робочою групою. Сценарії є основою для постановочної роботи, але можуть редагуватися в разі потреб та вимог свята.

2.5. Розробка та затвердження художнього образу (сценічне оформлення, костюми, реквізит, бутафорія та ін.)

Художній образ масового свята розробляється головним художником (сценографом). До єдиного художнього рішення відносяться не тільки оформлення сценічних майданчиків, а й костюми учасників концертних програм, взуття, елементи реквізиту, бутафорії та ін. Створені ескізи обговорюються з режисерами епізодів та пропонуються для затвердження головному режисерові свята. Головний режисер, у такому випадку, не є останньою інстанцією. Він надає ескізи для затвердження оргкомітету свята. Вже після затвердження оргкомітетом можна починати втілення художнього рішення.

2.6. Розробка та затвердження музичного образу

Відповідальним за музичне рішення свята є музичний керівник. Якщо свято не дуже велике, ним може бути один із керівників вокального чи музичного колективу. Якщо ж свято велике та потребує спеціально написаної музики, яка здійснює суттєвий емоціональний вплив на глядачів, саме музичний керівник, на основі завдань, поставлених головним режисером, здійснює керівництво роботою композиторів, диригентів, хормейстерів, керівників вокальних і музичних колективів.

2.7. Розробка та затвердження хореографічно-пластичного образу

Велике тематичне свято зазвичай потребує свого, притаманного тільки йому, хореографічно-пластичного рішення. У такому разі до роботи обов'язково запрошується головний хореограф (балетмейстер). Він пропонує головному режисерові своє бачення хореографічного компонента свята та здійснює керівництво хореографами-постановниками епізодів і керівниками танцювальних колективів.

2.8. Розробка та затвердження відеорішення

Сучасне масове свято не можна уявити собі без відеопідтримки. Тому дуже важливим є спільне бачення майбутніх святкових заходів головним режисером, режисерами епізодів і режисерами з підготовки спеціальних відеоматеріалів, які розробляють відеосценарії та затверджують їх із режисерською групою.

2.9. Розробка та затвердження оригінал-макетів друкованої та сувенірної продукції

Оригінал-макети друкованої продукції та сувенірів розробляються під керівництвом головного художника свята. Вони мають розкривати образ свята, відповідати стилістиці загального художнього рішення, мати сучасний вигляд і бути привабливими. Ці оригінал-макети подаються на затвердження оргкомітету свята.

2.10. Відбір та затвердження переліку артистів та учасників

Перелік запрошених артистів та учасників визначається головним режисером свята та подається на затвердження оргкомітету.

3.11. Відбір та затвердження переліку колективів і виконавців

Відбір місцевих колективів і виконавців здійснюється режисерами епізодів, музичним керівником, головним хореографом, головним хормейстером та ін., виходячи з головних творчих завдань, які поставлені перед ними головним режисером. Слід зазначити, що режисери епізодів мають узгоджувати між собою навантаження та графік виступів колективів чи виконавців, щоб вони не перетиналися під час проведення репетицій та свята за часом. Процес залучення учасників концертних програм може бути багаторівневим. Режисерські завдання можуть змінюватися, а з ними змінюється і склад виконавців. Але не можна захоплюватися постійними пошуками, бо термін свята є визначеним і не може змінюватися. Настає мить, коли треба зупинитися та всю свою творчу фантазію та наснагу спрямувати на якісну роботу з учасниками, які вже відібрані.

Таким чином, ми бачимо, що підготовчий етап є базою для організації творчої роботи. Чим більш досконалим буде відбір фахівців, творчих номерів, тим конструктивнішим буде творчий процес і успішнішим результат.

3. Технічний етап

Основним завданням технічного етапу є розробка райдерів (технічних умов) на сценічні конструкції, обладнання, піротехнічні та спеціальні ефекти тощо. Ці райдери є основою для визначення підрядників, які у змозі виконувати всі вимоги режисерсько-постановочної групи та запрошених

артистів. Неякісне обладнання чи не чітко визначена умова можуть привести до зриву заходу. Тому треба ретельно ставитися до розробки технічних райдерів, у яких не може бути дрібниць. Наприклад, недостатня кількість мікрофонів може поставити під загрозу виступ симфонічного оркестру чи хору, а брак потрібної кількості сходинок — не дасть можливості колективам піднятися на сцену. Неякісні кріплення сценічних конструкцій і зовсім небезпечні для життя учасників святкових заходів.

Тому керівник служб із технічного забезпечення свята повинен залучати спеціалістів до розробки складних райдерів, оскільки одна людина не може досконало знатися на всіх тонкощах.

3.1. Розробка райдера на сценічні конструкції (за необхідністю)

Райдер на сценічні конструкції розробляється керівником служб із технічного забезпечення та головним художником згідно із затвердженим планом заходів і художнім рішенням свята. Розмір, розміщення та конфігурація сцени залежить, перш за все, від розміру, ландшафту та архітектурних особливостей місцевості, на якій буде проводитися свято. Райдер розробляється як на різноформатні сцени в місцях проведення заходів і на спеціальні вежі для розміщення технічного обладнання, так і на фан-зони та гостьові трибуни. Цей райдер узгоджується з головним режисером та режисерами епізодів, які відповідають за творчий напрямок свята. При розробці райдеру не можна забувати про спеціальні конструкції для огороження сценічних майданчиків, робочої зони, гостьових трибун та веж, які обов'язково мають бути у райдері.

3.2. Розробка райдера на звукове обладнання

Вибір потрібної звукопідсилювальної апаратури для озвучення масового свята має дуже важливе значення. По-перше, це викликано масштабами, умовами ландшафту та архітектурою місць проведення заходів, які потребують відповідної кількості, відповідної потужності апаратури та її оптимального розташування як на сцені, так і на спеціально відведених місцях на площі, вулиці, стадіоні та ін. для досягнення повноцінного звучання. По-друге, звукопідсилення має відповідати режисерським завданням, виходячи з художнього змісту та наповненості заходів (озвучення «живих»

оркестрів, хорів, ансамблів, окремих артистів тощо). Керівник служб із технічного забезпечення повинен об'єднати всі ці вимоги для розробки загального райдера на звукове обладнання.

3.3. Розробка райдера на освітлювальне обладнання

Райдер на освітлювальну апаратуру також має кілька частин: освітлення сценічних майданчиків, на яких відбувається святкове дійство, площі чи вулиці, де знаходяться глядачі, та задоволення обов'язкових вимог запрошених артистів. Ці складові об'єднуються керівником служб із технічного забезпечення в райдер на освітлювальне обладнання.

3.4. Розробка райдера на відеообладнання та забезпечення трансляції

Райдер на відеообладнання сцени — кількість, розмір та розміщення екранів, їхні типи (світлодіодні, плазмові та ін.), кількість та розміщення камер, залежить від режисерського бачення та художнього рішення свята. Але на великій території (площа, стадіон та ін.) треба подбати про глядачів, тобто уздовж або по периметру цього майданчика розмістити екрани, на яких транслюватиметься дійство.

3.5. Розробка райдера на піротехнічні та спеціальні ефекти

Райдер на піротехнічні та спеціальні ефекти розробляється згідно з планом заходів свята та сценаріями епізодів. Тобто саме режисери ставлять завдання, які саме ефекти — пірофонтани, водяні фонтани, снігові машини, газові горілки, кріофонтани та ін. — вони хотіли би застосувати протягом видовища. Режисери також ставлять особливі вимоги до завершального феєрверка — нижній, середній, верхній, наповненість, відповідність тематиці заходу, терміну проведення, наявність спеціально виготовлених конструкцій для розміщення піротехніки тощо. Справа керівника служб із технічного забезпечення — скласти райдер на всі означені вимоги.

Треба підкреслити, що ефективним засобом розміщення різноманітного технічного обладнання вздовж чи по периметру площ, майданчиків чи стадіонів є розміщення їх на спеціальних вежах. Розташування означених веж має бути таким, щоб вони не заважали людським потокам і змонтована на них апаратура працювала як найкраще.

4. Організаційний етап

Організаційний етап є досить великим за обсягом робіт та трудомісткістю. Але саме він закладає фундамент для подальших робіт. Чим якісніше будуть розв'язані питання на цьому етапі, тим легше буде працювати далі й тим кращим буде результат.

4.1. Розробка графіка проведення репетицій та їхнього технічного забезпечення

Основою для розробки графіка проведення репетицій є затверджений робочий план та перелік колективів і виконавців, які братимуть участь у святкових заходах. Режисери епізодів визначають цілі дієства та ставлять завдання перед керівниками колективів і виконавцями. Спочатку колективи проводять репетиції на своїх репетиційних майданчиках. Адміністратори, відповідальні за роботу з колективами, надають графіки їх репетицій, на базі яких головний адміністратор складає загальний графік. Це є необхідним для того, щоб режисери або помічники режисерів епізодів мали змогу контролювати перший репетиційний період на місцях.

Потім, якщо в тому є потреба, настає період зведених репетицій за жанрами (хореографічним, вокальним, драматичним та ін.). Режисер епізоду визначає сценічний майданчик, придатну для зведених репетицій, наявність її технічного обладнання. Якщо на цьому майданчику, придатному за розмірами, не вистачає необхідного технічного обладнання для проведення репетицій, він подає заявку керівнику служб із технічного забезпечення на її дообладнання. Спільно з адміністратором епізоду він визначає можливість прибуття на зведені репетиції колективів і складає графік проведення репетицій. Також з'ясовуються всі потреби щодо забезпечення транспортними засобами та подається заявка на забезпечення транспортом головному адміністраторові.

Описаний процес ще раз переконливо доводить постулат про нероздільність творчих та організаційних засад у процесі підготовки масового свята.

4.2. Розробка графіка монтажу сценічних конструкцій, художнього оформлення, звукового, освітлювального та відеообладнання на концертних майданчиках

Технічне забезпечення сучасного масового свята є дуже складним та різноплановим. Участь у ньому беруть різні підрядники, нерідко жодним чином не пов'язані між собою. Єдиним координаційним центром між ними є дирекція свята.

У розробці графіка монтажних робіт беруть участь головний режисер, виконавчий директор, керівник служб із технічного забезпечення, головний адміністратор, головний художник, завідувач постановочної частини. Графік містить:

- термін доставки або підключення сценічних конструкцій та технічного обладнання на сценічному майданчику;
- термін доставки або монтажу художнього оформлення;
- термін готовності сценічних конструкцій, художнього оформлення, звукової, освітлювальної та відеоапаратури для проведення зведених і генеральної репетицій, саунд-чеків;
- термін готовності відеокомплексу для проведення телевізійних трактів.

4.3. Розробка графіка забезпечення колективів та виконавців костюмами, реквізитом, бутафорією, взуттям та ін.

Основою для розробки графіка забезпечення колективів костюмами, реквізитом та іншим є план підготовки епізодів. Саме режисер епізоду дає завдання адміністратору, відповідальному за забезпечення костюмами, взуттям та ін.

4.4. Визначення способу виготовлення технічного забезпечення

Першим кроком у підборі технічного персоналу для технічного забезпечення концертних майданчиків (сценічні конструкції, художнє оформлення, звукове, освітлювальне та відеообладнання) є виявлення їхніх можливостей відповідати всім вимогам, які висуваються режисерською групою для втілення творчих задумів,

4.5. Визначення способу виготовлення художнього оформлення, костюмів, реквізиту, бутафорії та ін.

Підбір підрядників для виготовлення художнього оформлення, костюмів та інших для колективів і виконавців здійснюється головним

художником і головним адміністратором. Вони визначають можливості потенційних підрядників у тому, чи відповідатиме їхня продукція всім вимогам та чи зможуть вони вкластися в необхідні терміни. Саме вони подають пропозицію виконавчому директору та головному режисеру свята щодо залучення тих чи інших підрядників для виконання певного виду робіт.

4.6. Визначення способу виготовлення поліграфічної та сувенірної продукції

Визначення персоналу для виготовлення поліграфічної та сувенірної продукції також підпорядковується головному художнику та головному адміністратору. Потенційний підрядник повинен мати виробничу базу належного рівня. Друкована та сувенірна продукція мають бути в стилі конкретного заходу, відповідати вимогам цілісного художнього вирішення та бути сучасними за дизайном.

4.7. Визначення способу для виготовлення відеоматеріалів

Визначення персоналу для виготовлення відеосюжетів має дуже важливе значення, оскільки відеорежисер покликаний бути однодумцем режисера свята. Відеосюжети повинні не тільки не «випадати» з цілісного режисерського задуму, а й бути його невіддільною частиною. Тому вирішальне слово щодо запрошення фахівців за головним режисером. Треба зазначити, що творчі вимоги мають збігатися з технічними можливостями потенційного підрядника, тобто з наявністю продакшн-студії.

4.8. Розв'язання питань із забезпечувальними службами щодо узгодження роботи з обслуговування свята

Підготовка сучасного великого масового свята тягне за собою цілу низку питань, які треба узгоджувати із забезпечувальними службами. Чергування представників служб правопорядку, медичної, пожежної служби повинно бути узгоджено документально. Головний адміністратор свята готує для узгодження та надає організаторам свята такі питання:

- план проведення масових заходів;
- графік проведення масових репетицій для відведення потоків;
- зразки перепусток для вільного пересування учасників.

Тільки після розв'язання цих питань можна бути впевненим і в узгодженій роботі транспортних засобів, і в безпеці учасників свята та мешканців міста.

4.9. Розв'язання питань з приведення у належний стан місць проведення заходів та санітарного прибирання після свята

Питання з приведення місць проведення заходів у належний стан та їхнього прибирання напередодні та після святкових заходів узгоджуються організаторами свята згідно із затвердженим планом заходів і графіками монтажу обладнання, зведених і генеральної репетицій.

5. Фінансовий етап

Проведення сучасного масового свята, безумовно, потребує необхідних, а інколи й великих фінансових витрат. Фінансування всіх робіт із підготовки та проведення свята здійснює його організатор (замовник), який повинен бути обізнаним, скільки коштів йому належить витратити для досягнення своєї мети.

У зв'язку з цим складання кошторису свята є дуже важливим етапом його підготовки.

5.1. Розробка та затвердження кошторису

Кошторис є результатом спільної роботи головного режисера та виконавчого директора. Головний режисер є генератором творчих ідей та задумів і уявляє собі, яким він хотів би бачити свято — тобто яскраву картинку, що співає та танцює. Але втілення цих задумів у життя потребує аналізу чинних творчих і технічних можливостей. Виконавчий директор збирає пропозиції від потенційних підрядників з різних видів робіт і фінансові умови участі фахівців, колективів і виконавців, на основі яких складає орієнтовний кошторис. Слушним для подальшого обговорення може бути розробка декількох варіантів кошторису.

Підготовлений орієнтовний кошторис подається організаторам свята для обговорення. Слід підкреслити, що процес обговорення кошторису із замовником має бути конкретним, конструктивним і копітким. Якщо організатором свята є державна установа, то завчасно відомо, які кошти

заплановано в бюджеті на проведення свята. У разі, коли запланована сума коштів є меншою, ніж та, яку підрахував виконавчий директор, може бути два варіанти розв'язання питання: скорочення святкових заходів чи їхнього наповнення або пошуки організаторами додаткових джерел фінансування (меценатів, рекламодавців та ін.).

Тож кошторис свята — це консенсус творчих бажань і фінансових можливостей.

На підставі результатів обговорення виконавчий директор розробляє узгоджений кошторис, який подається організаторам для затвердження. Адже тільки затверджений кошторис за підписом та печаткою є головним фінансовим документом. І доки його немає, не слід починати конкретні дії з підготовки свята.

5.2. Укладання договорів зі сторонніми фахівцями із забезпечення свята (сценічні конструкції, звукове, освітлювальне, відеообладнання, транспорт та ін.)

Договори з підрядниками укладаються за формою, розробленою замовником робіт згідно з чинним законодавством України та обов'язковими вимогами.

Як ми бачимо, фінансовий етап є достатньо складним. Розв'язання питань цього етапу не є природним для творчих людей. Добре, якщо весь фінансовий тягар — і забезпечення коштами, і всі розрахунки, і оформлення необхідних фінансових документів — бере на себе організатор свята. Але треба бути готовим до того, що й виконавчому директорові доведеться брати в цьому безпосередню участь.

6. Виробничий етап

Виробничий етап існує в процесі підготовки будь-якого свята, незалежно від його обсягу. Він може бути невеликим, а може зрости до значних масштабів виробництва, різні напрямки якого не пов'язані між собою, а виробничі бази розташовані в різних районах міста, а іноді — і в інших містах. Дуже відповідальною під час цього етапу є функція стосовно відстеження якості та своєчасного виконання робіт.

6.1. Створення музичного оформлення

Велике тематичне свято часто потребує спеціального, притаманного тільки йому, авторського музичного оформлення. Головний режисер разом із музичним керівником обговорює музичну концепцію, яка служить підставою як для написання нових оригінальних творів, так і для використання таких, що існують. Для цього музичний керівник залучає композиторів, аранжувальників, оркеструвальників, звукорежисерів. Процес створення музичних номерів потребує певного часу сам по собі та ще додаткового часу для вивчення цих творів колективами та виконавцями. Тому відразу після затвердження концепції самого свята треба розпочинати створення спеціальних музичних номерів.

6.2. Запис і зведення спеціальних фонограм

До спеціальних фонограм відносяться як музичні, так і текстові фонограми. Велике значення має їхня якість, тому треба ретельно підходити до визначення студій звукозапису. Графік запису фонограм залежить від робочого плану, узгодження можливостей студії та наявності часу виконавців (музикантів, вокалістів, артистів), які залучені в запису. Для перших репетицій, наприклад, танцювальних та спортивних колективів можуть підійти й так звані «робочі» варіанти фонограм, але в термін, визначений для зведених репетицій, повинні бути готові зведені «чистові» фонограми. Відповідальність за своєчасність забезпечення якісними остаточними фонограмами несе музичний керівник свята. Він разом зі звукорежисерами епізодів готує декілька копій фонограм на різних носіях, щоб у разі виникнення проблем мати змогу негайно замінити носій.

6.3. Зйомка та монтаж спеціальних відеосюжетів

Одним із найефективніших засобів емоціонального впливу на глядачів сьогодні є відеорішення режисерського задуму. Тому сучасне велике свято важко уявити собі без достатньої кількості екранів, які стають не тільки місцем трансляції сценічного дійства, а й мають змістове навантаження.

Відповідальним за зйомку та монтаж спеціальних відеосюжетів є режисер з підготовки відеоматеріалів. Він одержує завдання від режисерської групи та керує своєчасним процесом зйомок та якісним монтажем. У ви-

значений в робочому плані термін він подає головному режисеру та режисерам епізодів робочий матеріал та обговорює подальшу роботу (можливі додаткові зйомки та перемонтаж). Весь відеоматеріал має бути готовим за декілька днів до свята в тому форматі, який потребує техніка, та хоча б у 2-х копіях. Ця вимога дуже важлива, бо в день свята вже не буде часу переробляти відеосюжети в необхідний формат.

6.4. Виготовлення художнього оформлення

За своєчасністю виготовлення художнього оформлення стежить виконавчий директор, а головний художник здійснює авторський нагляд. Саме він може оцінити якість та відповідність виробленого оформлення згідно із затвердженим ескізом. Оформлення має бути виготовлене в термін, передбачений в договорі, та здано замовникові.

6.5. Виготовлення костюмів, реквізиту, бутафорії, взуття та ін.

Відповідальними за своєчасність, якість виготовлення та відповідність згідно із затвердженими ескізами також є виконавчий директор та головний художник. Головний адміністратор несе відповідальність за своєчасне доставлення творчим колективам костюмів, взуття, реквізиту тощо згідно з робочим планом та графіком репетицій.

6.6. Виготовлення поліграфічної та сувенірної продукції

Виготовлення поліграфічної продукції може бути розділено на 2 етапи. У першу чергу мають бути надруковані запрошення, афіші та програми заходів. Виконавчий директор передає запрошення організаторам свята для їх розповсюдження, а афіші та програми — для розклеювання.

Буклети, книги, сувеніри та інша замовлена продукція доставляються напередодні свята. Виконавчий директор узгоджує з організаторами, як і кому вручається ця продукція.

Отже, ми бачимо, що виробничий етап стосується як суто творчих процесів, так і вироблення певної продукції. Усі ці, нібито ніяк не пов'язані між собою, роботи спрямовані на одну мету — якомога краще підготуватися до проведення свята.

7. Репетиційно-випускний етап

Репетиційно-випускний етап відбувається перед самим святом. Тому протягом цього періоду нарощуються темпи та інтенсивність підготовки, аналізуються й виправляються помилки, негайно розв'язуються непередбачені проблеми, остаточно визначаються завдання та кількість залучених колективів і виконавців.

7.1. Репетиції з колективами та окремими виконавцями на репетиційних майданчиках

Перші репетиції з колективами та виконавцями проводяться здебільшого на базах відповідно до завдань, поставлених режисерами епізодів та головними спеціалістами з різних жанрів, та згідно з графіком репетицій. Керівникам колективів доречно додержуватися цього графіка для того, щоб режисери епізодів та провідні спеціалісти мали змогу брати участь у репетиціях, які відбуваються в різних місцях та за різним часом. Колективи повинні бути забезпечені репетиційним приміщенням (залами, аудиторіями, класами тощо) та необхідним репетиційним матеріалом — музичним, нотним та ін.

7.2. Проведення зведених репетицій

Зведені репетиції окремих епізодів починаються зі зведених репетицій за жанрами — хореографічним, інструментальним, хоровим, драматичним та ін. Потім режисер зводить весь епізод загалом. Репетиції відбуваються згідно з графіком, де зазначені час та місце їхнього проведення. Головний адміністратор разом із режисерами епізодів завчасно визначає місця проведення зведених репетицій, які придатні для них, та, у разі необхідності, домовляється про оренду.

Зведені репетиції мають бути ретельно підготовлені, для чого помічники режисерів та адміністратори проводять такі роботи:

- перевіряють зали, майданчики щодо можливості прийняти певну кількість учасників;
- забезпечують необхідним технічним обладнанням;
- контролюють своєчасне прибуття колективів і виконавців на місце проведення репетиції;

- контролюють роботу транспортних засобів, які залучені в репетиціях;
- забезпечують учасників костюмами, реквізитом, бутафорією та ін. згідно з графіком.

7.3. Рекламу святкових заходів у соціальних мережах та на платформах установи

Рекламу святкових заходів забезпечують організатори свята. Вони також можуть звернутися до режисерсько-постановочної групи з проханням організувати так звану «живу» рекламу, тобто залучити акторів та учасників колективів у цьому процесі.

7.4. Монтаж сценічних конструкцій, художнього оформлення, звукового, освітлювального та відеообладнання

Монтаж сценічних конструкцій, оформлення та технічного обладнання проводиться згідно із затвердженим графіком. Відповідальними за це є виконавчий директор, керівник служб із технічного забезпечення та головний художник. Вони здійснюють нагляд за виконанням підрядниками всіх договірних умов (своєчасність та якість монтажу, відповідність затвердженим ескізам оформлення, кількість відповідної апаратури тощо). Адміністратори підвозять елементи художнього оформлення до сценічних майданчиків згідно з графіком монтажу.

7.5. Проведення генеральної репетиції

Генеральна репетиція — це завершальний момент у підготовчому процесі та перед кульмінацією самого свята. Її важливість складно переоцінити. Тому режисерсько-постановочна та адміністративна групи мають бути ретельно підготовленими до неї. Бездоганна організація генеральної репетиції є фундаментом її успішного проведення.

Головний режисер чи режисер епізоду насамперед повинен розуміти, що час генеральної репетиції обмежений. І якщо на неї, згідно з графіком підготовки свята, відводиться, скажімо, 4 години, то режисер повинен упоратися саме за цей час, щоб не зашкодити подальшому проведенню інших робіт.

Для оптимальної організації генеральної репетиції варто розробити графік її проведення, тобто поділити репетицію на блоки. Згідно з цим гра-

фіком головний адміністратор розробляє графік прибуття художніх колективів та виконавців і графік їхнього забезпечення костюмами, реквізитом, бутафорією та ін. Не можна дозволяти багатогодинного безглузлого перебування великої кількості виконавців, залучених у репетиції. Це відбирає в них час, творчу енергію, концентрацію на виконання поставлених завдань і характеризує режисера як людину, що не вміє організувати процес.

Генеральна репетиція проводиться згідно з монтажним листом, розробленим режисером, у якому детально виписані дії усіх творчих учасників та технічних служб свята. За результатами генеральної репетиції може бути проведено коректування монтажних листів.

Головний адміністратор контролює роботу транспортних засобів, а виконавчий директор стежить за чергуванням усіх служб, що залучені організаторами для забезпечення генеральної репетиції.

7.6. Проведення саунд-чеків із колективами та виконавцями

Саунд-чеки (настройка звукопідсилювальної апаратури для виконавців) проводяться в день свята. Це обумовлюється тим, що артисти часто прибувають за декілька годин до початку святкових заходів, а підзвучку місцевих великих колективів (симфонічних, духових і народних оркестрів, академічних і народних хорів й ансамблів) треба проводити, коли вони у повному складі прибувають на свято. Головний адміністратор із керівником технічних служб розробляє графік проведення саунд-чеків, який, по-перше, залежить від часу прибуття «зірок». Адміністратори, закріплені за учасниками та колективами, мають дуже чітко дотримуватися цього графіка, бо його збій може привести до того, що для когось не вистачить часу, а це, своєю чергою, призведе чи до затягування терміну початку свята, чи до настройки «наживо», прямо під час виступу, що різко погіршує якість звучання. Саунд-чеки мають закінчитися хоча б за одну годину до початку свята.

Ось і пролетів час на підготовку свята. Починають збиратися глядачі, які очікують яскравого дійства. Кожен учасник творчої, адміністративної та технічної груп посідає своє місце, щоб згодом найкращим чином виконати ту роботу, у яку він протягом певного часу вкладав свої професійні навички, знання, частинку свого серця.

8. Святковий етап

Ось і настає урочиста мить. Лунають фанфари, злітають повітряні кульки, на великі екрани «впливає» логотип свята.... Починається довгоочікуване свято. Радіють дорослі та діти, глядачі аплодують колективам і виконавцям, а «за кулісами» кипить робота.

Якість масового свята оцінюється не тільки яскравістю дійства, кількістю запрошених «зірок», тривалістю феєрверка, але і його організацією. Кожну мить святкового заходу кожен його учасник — чи то творчий, чи то технічний — має знати, що він мусить робити. Тому напередодні свята обов'язково відбуваються наради, на яких обговорюються усі питання, пов'язані з організацією заходів, та остаточно уточнюються завдання.

Якщо під час заходу ви помічаєте особу з бейджиком «Організатор», яка поспішає та здається розгубленою, це свідчить про недоліки в організації, що може призвести до подальших проблем. Особлива роль на цей час відводиться адміністраторам та помічникам режисера. Саме вони стають тією «конструкцією», яка підтримує порядок серед великої кількості колективів і виконавців. Саме вони, ті, кого не бачать глядачі, і є тим механізмом, який рухає сценічне дійство. Сьогодні велике свято передбачає сучасні засоби зв'язку для координації дій між учасниками різних груп, що його обслуговують (мобільні телефони, рації та ін.).

Дуже важливе значення під час проведення свята має організація роботи транспортних засобів із перевезення колективів. Адміністратори, відповідальні за роботу транспорту, повинні бути в постійному телефонному зв'язку з учасниками свята, керівниками колективів, щоб у разі виникнення непередбачених обставин негайно виправити ситуацію.

9. Післясвятковий етап

9.1. Демонтаж художнього оформлення, сценічних конструкцій, звукопідсилювального, освітлювального та відеообладнання

Демонтаж сценічних конструкцій та обладнання починається практично відразу після закінчення свята. Знімається та акуратно складається художнє оформлення, розбираються сценічні конструкції, вежі, демонтуєть-

ся залучена апаратура та ін. Не слід забувати, що під час демонтажу також передбачається чергування всіх служб, які потрібні для забезпечення демонтажних робіт («Швидка медична допомога», чергування поліції, перекриття руху в місцях монтажу та ін.).

9.2. Повернення художнього оформлення, костюмів, бутафорії, реквізиту та ін.

Після свята адміністратори повертають елементи оформлення, костюми, реквізит та ін. по місцях зберігання.

9.3. Прибирання місць проведення святкових заходів.

Отже, днем завершення свята можна вважати лише той день, коли поставлено останню печатку та підпис на актах виконаних робіт і документи підуть в архів. Можна полегшено зітхнути... і почати готуватися до нового свята.

Звичайно ж, у режисурі не може бути готових рецептів успішного заходу. Описаний досвід — це спроба зробити дорогу «того, хто йде» легшою і зрозумілішою. Пройшовши в цьому посібнику шлях «від задуму до його реалізації», ви, можливо, вбережетеся від багатьох помилок. Але шлях творчості — це бажання йти своїм шляхом, підкорювати незвідані вершини і запливати в небачені води жанрів і форм.

Цим і прекрасна режисура! Цим і прекрасна творчість!

Післямова

Завершуючи нашу подорож по сторінках цього навчально-методичного посібника з режисури дозвілля в закладах освіти, важливо підкреслити значення, яке цей посібник має для розуміння та практичного застосування режисерської майстерності у сфері культурно-масових заходів. Сучасний культурний простір вимагає від спеціалістів не тільки високого рівня професіоналізму, а й здатності до творчого підходу в організації дозвілля, здатності адаптувати класичні методики до викликів сучасності.

Ми намагалися систематизувати основні аспекти режисури масових заходів, виходячи з класичних теорій і сучасних практик. Розділи, присвячені теоретичним засадам та методиці режисурної майстерності, містять різноманітні підходи і рекомендації, які мають стати у пригоді як досвідченим організаторам культурно-масових заходів, так і тим, хто лише робить перші кроки в цьому напрямку.

Особливу увагу в посібнику було приділено питанням інноваційності в режисурі дозвіллевих заходів. Не можна недооцінювати роль новітніх технологій, які відкривають перед режисерами широкі можливості для реалізації найсміливіших ідей. Використання мультимедійних засобів, інтерактивність, залучення аудиторії до активної участі в заходах – усе це суттєво збагачує досвід учасників та робить культурні події більш яскравими та пам'ятними.

Ми також зосередили увагу на важливості розвитку міжособистісних взаємин у процесі створення та реалізації масових заходів. Режисура не обмежується лише створенням сценарію чи режисерським плануванням; вона також передбачає вміння співпрацювати з великою кількістю людей, уміння організувати колективну творчу діяльність, створювати атмосферу взаємоповаги та взаємодопомоги для всіх учасників дозвіллевого процесу.

Подальший розвиток поля режисури дозвілля у закладах освіти залежить від готовності нових поколінь режисерів не лише використовувати перевірені методи, а й експериментувати, упроваджувати інновації, адаптовувати класичні прийоми до змінюваних умов сучасного культурного середовища. Настав час розглядати режисуру дозвіллевих заходів як мистецтво, що постійно розвивається, відкрите новим ідеям та новим формам.

Ми сподіваємося, що цей посібник стане корисним інструментом у руках тих, хто прагне професіоналізувати та інновувати сферу культурно-дозвіллевої діяльності, робити її більш відкритою та доступною як для закладів освіти, так і для широких верств населення. Нехай ваша творча діяльність завжди сповнюється новими ідеями та приносить задоволення від досягнутих результатів!

Глосарій режисерських термінів та понять

АКТИВНІСТЬ — інтенсивність та обсяг взаємодії людини з фізичним і соціальним середовищем; одна зі сфер прояву темпераменту. За цим параметром можна бути інертним, пасивним, спокійним, ініціативним, активним, стрімким.

ВИДОВИЩЕ — театральна або театралізована вистава (масові видовища).

ВИСТАВА — художнє видовище, зосереджене на певному ігровому майданчику, яке передбачає поділ учасників дії на глядачів і виконавців. Вистава є складовою частиною свята.

ЕКСПОЗИЦІЯ — частина заходу, яка вводить у дію, знайомить із місцем і часом дії, із її героями, дає пропоновані обставини, створює необхідну для подальшого глядацького сприйняття атмосферу.

ЕПІЗОД (гр. *episodion*, букв. — вставка) — частина художнього твору, що має відносну завершеність і представляє окремий момент розвитку теми. Відносно самостійна одиниця дії, що має закінчене образне рішення і будується за законами композиції.

ЗАВ'ЯЗКА — подія, із якої починається сюжетна дія.

ЗАЛУЧЕННЯ глядача вимагає особливих якостей від актора або ведучого (здатність до імпровізації, постійна готовність до несподіванки, спритність) і від режисера (знання психології маси, законів її сприйняття, вміння домогтися реакції тощо).

ІГРОВЕ спілкування — взаємодія людей у певних ігрових умовах та обставинах. У масовій театралізованій дії є основним способом створення різноманітних форм театралізованих вистав і свят.

ІДЕЯ — основна думка автора, яка розкривається в кульмінації, виражається у вигляді твердження.

КАРНАВАЛ (фр. *carnaval*, іт. *carnevale*) — святкове видовище, вид масового народного гуляння з ходами, театралізованими іграми, вуличним маскарадом, кавалькадами. Засобом художнього вираження перевертання соціальних ролей на карнавалі слугує пародійна форма карнавального костюма.

КОМПОЗИЦІЯ (лат. *compositio* — твір, складання, зв'язування, примирнення) — дає змогу впорядкувати матеріал і логічно викласти події, розташувати складові частини свята в послідовності: експозиція — зав'язка — перебіг боротьби — кульмінація — розв'язка — фінал.

КУЛЬМІНАЦІЯ — точка вищої напруги, найемоційніший момент свята.

МАНОК — спосіб залучення глядача в гру.

МАСА (лат. *massa* — ком, шматок): 1) Безліч, величезна кількість чого-, кого-, когось; 2) Широкі кола населення, народ. 3) Натовп.

МАСОВА ТЕАТРАЛІЗОВАНА ДІЯ — видовище, у якому беруть участь великі маси людей. Його проводять просто неба на площах, стадіонах, парках і зазвичай присвячують до знаменних дат. Основні характеристики масової театралізованої дії: динамічність, видовищність, емоційність, образність.

МАСОВЕ ТЕАТРАЛІЗОВАНЕ спілкування — життєва взаємодія людей, здійснювана художніми засобами, організована сценарним і режисерським драматургічним задумом. Відбувається в реальних обставинах і спрямована до реальної життєвої духовної мети. Тут художники-виконавці та реальні учасники, стаючи своєрідними партнерами художньої життєвої гри, виражають своє особисте і загальне емоційне ставлення до життєвої події, створюючи духовний образ цієї події. Образне театралізоване спілкування є основним матеріалом створення духовного образу події.

МАСОВІ ЗАХОДИ — збори, мітинги, демонстрації, ходи, релігійні (культові) та духовно-просвітницькі збори, пікетування, спортивні, культурно-видовищні, презентаційні, рекламні та інші акції, які відбуваються згідно з чинним законодавством.

НАСЛІДОК СВЯТА — духовний вплив умовної святкової гри на

повсякденну життєву діяльність її учасників — життєві прагнення та вчинки, що спричинені святковою подією.

НОМЕР (лат. *numerus* — число), основний складовий елемент концертного мистецтва, театралізованої дії, що являє собою оригінальний закінчений твір виконавського мистецтва. До ознак, що відрізняють номер від інших форм сценічного мистецтва, відносяться: лаконізм, пріоритет розповіді як засобу відображення дійсності, новизна матеріалу (власне новизна змісту, новизна трактування), індивідуальність виконавця (його темперамент, склад характеру, своєрідність мовленнєвих і вокальних даних, сценічна чарівність змушують тричі знайомий зміст звучати по-новому), безпосередність спілкування з публікою. Номер — першооснова театралізованої вистави. Розрізняють два типи: поставлені самостійно, незалежно від задуму тематичної вистави, або естрадні (концертні), поставлені спеціально для розкриття теми та ідеї певної композиції, постановки.

ОБРЯД — сукупність встановлених звичаєм дій, у яких втілюються які-небудь релігійні уявлення або побутові традиції (весільний, обряд посвяти). Компонентами народних обрядових святкувань є пісні, танці, ігри, прислів'я, приказки, прислів'я, змови, інструментальна музика, що увібрали в себе неоціненну творчість народу за багато століть.

ПАРАД (фр. *parade*, лат. *parado*, букв. готую) — урочиста хода маси людей, об'єднаних будь-якою суспільною справою (парад фізкультурників, марш-парад духових оркестрів).

ПРОВОКУВАННЯ — «підбивання», «розіграш», «підначка», «спроба підштовхнути», «примусити», «змусити» глядача долучитися до дії, почати грати. Глядачеві, наприклад, вручають предмет і пропонують із ним діяти (крейду, щоб намалювати; кубу, щоб побудувати декорацію; бутафорський пістолет, щоб «вбити» неугодного виконавця вистави; долучення до хороводу; пропозиція побороти «ведмедя» тощо). Для провокування глядача можна використати «підсадку» (кілька глядачів, які виявляють первісну активність у відповідь на запитання і завдання виконавців: вони можуть вступати в діалог, у дискусію, виходити на гру тощо).

РЕЖИСУРА — 1) Вид художньої творчості, що дає змогу створювати

просторово-пластичне, художньо-образне розв'язання ідейно-тематичного задуму твору одного з «видовищних мистецтв» за допомогою тільки йому притаманних виразних засобів. 2). Художній процес створення композиції гармонійного цілого з різних компонентів творів мистецтва і явищ реального життя. Предмет режисури масової театралізованої дії — людське спілкування художніми засобами. Це двоєдиний творчий процес режисури художніх виразних засобів і режисури самого життя. Результат режисерського процесу — образ святкової події, образ святкового театралізованого спілкування (Видовище, Свято, Вистава). За ступенем своєї активності учасники святкової дії можуть виступати як її організатори, люди, які беруть у ній співучасть, і пасивні глядачі-спостерігачі, які не мають явно вираженої готовності до участі. Основна мета режисури свята — перетворити глядача зі спостерігачів на учасників святкової дії. Послідовні стадії внутрішнього включення у святкове ігрове спілкування.

РИТУАЛ (лат. *ritualis* — обрядовий) — різновид обряду, історично сформована форма складної символічної поведінки, впорядкована, стереотипна система дій (зокрема мовленнєвих); виражає певні соціальні та культурні взаємовідносини, цінності. У стародавніх релігіях слугував головним вираженням культових відносин. Ритуал відіграє особливо важливу роль в історії суспільства як традиційно вироблений метод соціального виховання. У сучасному суспільстві зберігається, головним чином, у царині церемоніальних форм офіційної поведінки та побутових відносин (громадянська обрядовість, етикет, дипломатичний протокол тощо). У святковому ритуалі важливе місце посідає хода (процесія), що демонструє приналежність до будь-якої соціальної ідеї, спільноти, що відображається в піснях, пантомімах, танцях, молитвах, а також ранг, ієрархію, соціальну функцію осіб, які беруть участь у ньому. Ритуальна дія, що є обов'язковим структурним елементом будь-якої театралізованої святково-обрядової дії, спирається на народні традиції. До загальних ритуальних елементів організації театралізованої дії слід зарахувати культ вогню, води, рослинного світу, ритуальну трапезу, рядження тощо.

РОЗВ'ЯЗКА — спосіб вирішення конфлікту.

РОЗВИТОК ДІЇ — основна частина, у якій глядач спостерігає за перебігом дії та розгортанням конфлікту, містить від 3 до 5 епізодів.

СВЯТКОВА СИТУАЦІЯ — потреба, що існує в широкій масі людей саме в цьому, а не в іншому святковому дійстві.

СВЯТО — форма естетичної та художньої діяльності, включена безпосередньо в тканину соціокультурної реальності. Масове свято перекладає мовою ігрових правил найсуттєвіші переломні моменти людського життя. Воно вирізняється широкою активною і творчою участю мас, розосереджене на великій території, припускає одночасне виникнення, наявність багатьох вогнищ мистецького дійства, де кожен з його учасників може вибрати свою святкову дію. Святкове ігрове спілкування містить як невіддільну частину — видовище — виставу. Найсуттєвіші з них — суспільна значущість і масштабність святкової події — стають головними при класифікації свят. Проте масштабність святкової події сама по собі ще не створює суспільну значущість, так само як не створює і святкової ситуації. Необхідно розглядати суспільну значущість, або масштабність, у комплексі принаймні з ще одним суттєвим боком святкової ситуації — потребою в широкому соціальному спілкуванні, що визначає межі спільноти, яка святкує. Масштаб події, що святкується, і спільноти, що святкує, у комплексі дають нам найбільш універсальний принцип класифікації свят. Користуючись цим принципом, можна визначити три основні групи свят у нашій країні. *Перша група* — це загальні свята, що відповідають найбільш масштабним, великим подіям. Це насамперед великі святкові дати нашої країни, що мають всесвітньо-історичне значення, епохальні події історії та наших днів, переломні моменти в природі. Соціальна спільність, яка святкує таку подію, по суті безмежна — це весь народ, все людство. Загальне свято складається з низки конкретних святкових дій окремих соціальних груп: робітників, інтелігенції, молоді, етнографічних і територіальних спільнот, різних колективів, спонукуваних єдиним поривом. Друга група — локальні свята, що викликаються подією, яка має значення для певної спільноти, що святкує. Це найрухоміший, найрізноманітніший шар свят. Сюди відносяться і свята за професіями, і свята окремих вікових груп, і святкові дати

окремих російських міст і сіл, трудових колективів, навчальних закладів, і багато інших – у кожному конкретному випадку масштаб події визначає масштаб святкованої спільноти. До третьої групи свят належать: особистісні, викликані подією, що має значення для окремої особистості, сім'ї, групи людей. Особистісне свято дуже часто виступає у формі обряду, що потребує обов'язкової персоніфікації. У середині кожного виду можлива величезна кількість градацій, зокрема за змістом і за типом спільності.

СЦЕНАРІЙ (іт. *scenario*) — складова частина режисерської документації, літературний твір, що описує зміст і форму дії, призначеної для втілення засобами вистави, масового свята, певних життєвих і політичних акцій. Це драматургічна основа масової театралізованої дії, опис майбутньої постановки, що визначає її тему, масштаби та межі проведення, шляхи реалізації надзавдання сценарного проєкту та його образного вирішення. Літературний сценарій містить також текст або викладення змісту реплік персонажів, ведучих, тексти віршів, пісень, театральних уривків, опис спортивних і хореографічних епізодів, тези виступів реальних героїв, точно зазначені моменти появи динамічної та статичної проєкції, а також їхній зміст. Сценарій містить також режисерські вказівки (ремарки, команди на побудову і зміну мізансцен, зміни в освітленні тощо). Сценарій свята зазвичай створюється у спільній роботі режисера і драматурга, які на основі знання законів масових свят пропонують у сценарії певні святкові ігрові ситуації, видовища, передбачаючи реакцію та ігрову поведінку глядачів і учасників.

СЦЕНАРНО-РЕЖИСЕРСЬКИЙ ХІД – це єдиний художній образ — стрижень, що скріплює всі епізоди. Знаходиться асоціативно.

Наприклад, ми можемо побудувати асоціативний ланцюг:

Тема: День народження міста.

Моє місто – дворик мого будинку, із його традиціями та звичаями:

- золоті куполи собору;
- стара кріпосна стіна, з якої починається місто;
- обличчя людей (різні: веселі й сумні, молоді й не дуже);
- знамениті городяни, які народилися в цьому місті, а належать усьому світу.

Сценарно-режисерський хід виражається в 3-х способах:

- декоративно-образному (сценографія та предметне середовище);
- образно-музичному (звукове оформлення);
- образно-ігровому (персонажі).

ТЕАТРАЛІЗАЦІЯ — художній метод організації аудиторії та матеріалу за законами драматургії для певної ситуативної спільноти на основі конкретної події, що породжує потребу у святковому спілкуванні.

ТЕМА свята — коло життєвих проблем та явищ, які підіймаються автором на конкретному художньому та документальному матеріалі. Визначає зміст і відповідає на запитання «Про що?». Формулюється мовою життєвих суперечностей.

ТРАДИЦІЯ (лат. *traditio* — передача) — елементи соціальної та культурної спадщини, що передаються від покоління до покоління і зберігаються в певних суспільствах, класах і соціальних групах протягом тривалого часу. Як традиції виступають певні суспільні встановлення, норми поведінки, цінності, звичаї, обряди тощо. Найбільш поширені традиції в релігії. Реакційні традиції служать збереженню віджилих суспільних і культурних форм, прогресивні — сприяють розвитку творчих начал у суспільних відносинах і культурі.

УКРУПНЕННЯ НОМЕРА — режисерський прийом збільшення видовищності номера шляхом додавання інших жанрів. Використовується зазвичай у постановці експозиції, фіналу вистави.

УЧАСНИК СВЯТА (ВИДОВИЩА) — людина, яка занурилася у святкову творчу дію. Класифікація за рівнем соціально-мистецької активності. Ініціатори, організатори та виконавці (професіонали, аматори, реальні герої) з яскраво вираженою соціальною активністю. Ті, хто активно схвалюють його ідейно-тематичний зміст і виявляють готовність до участі. Пасивні глядачі, які не мають яскраво вираженої готовності до участі.

ХОДА, ШЕСТВО (лат. *processio* — рух уперед) — колективне проходження маси людей вулицями та площами; вид громадських акцій у русі вулицями або площами.

ЦЕРЕМОНІЯ (лат. *caerimonia* — благоговіння, культовий обряд), урочистий офіційний акт, під час проведення якого встановлено певний порядок — церемоніал, особливо урочистий ритуал.

Список використаних джерел

1. Бойко О. (2013). Вплив сучасних соціокультурних тенденцій на сферу дозвілля. *Світогляд – Філософія – Релігія : збірник наукових праць*. Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», Вип. 4. С. 249-259.
2. Бочелюк В. Й., Бочелюк В. В. (2006). Дозвіллезнавство: навч. Посібник. К.: Центр навчальної літератури, 208 с.
3. Брижак Н. Ю. (2017). Методика гурткової та клубної роботи в загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах: навчальний посібник. Київ: Логос, 126 с. URL: <http://dspace-s.msu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/1798/1/bryzak.pdf>
4. Виховання життєвих перспектив старшокласників засобами соціокультурної діяльності у вільний від навчання час: метод. посібник для вихователів, соціальних працівників та вчителів старших класів, студентів педагогічних навчальних закладів (2000) / уклад. О. Л. Чуланова. Кіровоград, 261 с.
5. Власенко О. Б. (2014). Івентивний менеджмент як окремий напрям дослідження у сучасній науці. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Економічні науки*. Вип. 9 (3). С. 142-145. URL: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_09/138.pdf
6. Воловик А. Ф., Воловик В. А. (1999). Педагогіка дозвілля: підручник. Харків: ХДАК, 332 с.
7. Зайцев В. П. (2006). Режисура естради та масових видовищ: навч. посібник. (2-е видання). Київ: Дакор, 252 с.
8. Зеленська Л.М. (2018). Івент-менеджмент : навч. посіб. Київ : НАК-ККіМ, 148 с.
9. Зеленська Л.М., Романова, А. (2015). Івент-менеджмент: словник-довідник організатора заходів. Київ: НАКККіМ, 84 с.
10. Менеджмент соціокультурної діяльності: колект. монографія (2018) / [упоряд. Козаренко О. В.; наук. ред. Пасічник В. П.]; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка, Каф. філософії мистецтв. Львів : Растр-7, 207 с.
11. Методика проведення виховних заходів: навчальний посібник / уклад.: В.В. Макаруч А.В. Добридень, Н.А. Коломієць, І.Г. Резніченко. 2-ге видання (2015). Умань: ФОР Жовтий О.О., 139 с.
12. Мойсеєнко В. О., Белименко Л. І., Бушмакін Є. В. (2022). Когнітивно-аксіологічні аспекти інтерактивних шоу-програм в умовах творчих викликів сьогодення. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв*. Серія: Сценічне мистецтво. Київ: КНУКІМ. 5(2). С. 100-107
13. Обертинська А.П. (2002). Основи теорії драми та сценарної майстерності: навчальний посібник. Київ: ДАККМ. Вид. 2. 132 с.
14. Світайло Н. Д., Повалій Т. Л. (2020). Методичні вказівки до практичних занять із дисципліни «Практикум із соціокультурної діяльності». Суми: СумДУ. 38 с.
15. Силко Р. М. (2018). Розробка, організація та проведення художньо-мистецьких заходів: конспект лекцій з дисципліни для студентів спеціальності 014 Середня освіта (музичне мистецтво). Чернігів: НУЧК, 62 с.
16. Цимбалюк Н. М. (2000). Організація та методика культурно-дозвілєвої діяльності: навч. посібник для вищих навч. закл. культури. Київ : Державна академія керівних кадрів культури і мистецтв. Ч.1. 143 с.
17. Чемеровський Ф. А. (2009). Технологія підготовки, організації та проведення масових свят. Методичний посібник. Харків: вид. «АТОС», 100 с.

Спеціальність «Музичне мистецтво» (Сольний спів) на Факультеті музичного мистецтва і хореографії Київського столичного університету імені Бориса Грінченка функціонує з вересня 2010 року. Нині ми готуємо фахівців за новими освітньо-професійними програмами освітнього рівня першого (бакалаврського) та другого (магістерського) на денній контрактній формі навчання. Навчання сольного співу відбувається за двома спрямуваннями: академічним та естрадним. Основним спрямуванням діяльності кафедри академічного та естрадного вокалу є підготовка досвідчених фахівців у сфері музичного мистецтва, зокрема вокального виконавства, які зможуть здійснювати виконавсько-артистичну та педагогічну діяльність.

Висококваліфікований професорсько-викладацький склад кафедри заохочує студентів до активного творчо-виконавського життя: участь у міжнародних і всеукраїнських конкурсах-фестивалях вокального мистецтва, концертна діяльність на кращих сценічних майданчиках України, участь у телевізійних співочих талант-шоу Х-Фактор і Голос Країни, театральних виставах і музично-сценічних постановках у провідних театрах міста Києва, відеозйомки кліпів, участь у різноманітних вокальних проєктах, співпраця з відомими артистами України, Європи та США.

Для нас важливим є: забезпечення якісною системою освіти, спрямованої на особистісно-орієнтовану технологію навчання, всебічний розвиток особистості, врахування індивідуальних особливостей студента, його здібностей, інтересів, потреб, зосередженість на формуванні його світо-сприйняття, професійних навичок і саморозвитку.

м. Київ, бульвар Ігора Шамо, 18/2

т. +380 44 295 3573

e-mail: kaev.fmmh@kubg.edu.ua

www.fmmh.kubg.edu.ua

www.facebook.com/kaevocal.kubg

<https://www.youtube.com/c/Кафедраакадемічноготаестрадноговокалу>